De accountant, vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer?!

Het fundament van het accountantsberoep in toekomstig perspectief



De accountant, vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer?!

Het fundament van het accountantsberoep in toekomstig perspectief

Heleen Balkenende (326815)

Saxion, Academie Financiën, Economie & Management, Accountancy

Opdrachtgever: Lectoraat Ethiek en Technologie

Begeleider lectoraat: dhr. J. Alleblas

Afstudeerbegeleider: mw. E. van Grunsven

Beoordelaar: mw. A. Boekschoten

Afstudeerperiode: april 2016-april 2017

Versie: 1.0

Datum: 23 mei 2017

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport over het fundament van de accountancy, de vertrouwensleer. Er is een antwoord gezocht op de vraag of de accountant in de toekomst nog vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer kan zijn. Het onderzoek is ontstaan naar aanleiding van recente ontwikkelingen in het accountantsberoep. Dit onderzoek is uitgevoerd onder leiding van het lectoraat Ethiek & Technologie. Ik wil de begeleiders van dit lectoraat bedanken voor hun begeleiding, vooral op het gebied van ethiek. Mijn grote dank gaat uit naar Esther van Grunsven, mijn afstudeerbegeleider vanuit de academie FEM. Zonder haar was deze scriptie niet op deze manier tot stand gekomen. Daarnaast gaat mijn dank uit naar alle respondenten, door hen heb ik een prachtig resultaat kunnen neerzetten.

Heleen Balkenende

Mei, 2017

Inhoudsopgave

Voorwoord 3
1. Samenvatting 7
De opdracht 7
Conclusies 7
Aanbevelingen 8
2. Inleiding 9
2.1 Inleiding 9
2.2 Probleemstelling 9
2.3 Doelstelling 10
2.4 Centrale onderzoeksvraag 10
2.5 Deelvragen 10
3. Geschiedenis van het accountantsberoep 11
3.1 Ontstaan van het Nederlands accountantsberoep 11
3.1.1 Pincoffs-affaire 11
3.1.2 Confidentia 11
3.2 Accountantsverenigingen 11
3.2.1 Het NIVA, Nederlandsch Instituut voor Accountants 11
3.2.2 Andere verenigingen 12
3.2.3 Nederlandsche Accountants-Vereeniging 12
3.2.4 Examenstrijd verenigingen 12
3.2.5. Oprichting NIVRA 12
3.3 Streven naar wettelijke regeling van het beroep 12
3.3.1 Eerste poging voor een wettelijke regeling 12
3.3.2 Commissie-Bijleveld 13
3.3.3 De wettelijke regeling gerealiseerd 13
3.3.4 De Registeraccountant en de Accountant-Administratieconsulent 13
3.4 Vertrouwensleer van Limperg 13
3.5 Boekhoudschandalen 14
3.6 Ontwikkelingen in het laatste decennium 15
3.7 Conclusie 15
4. Gedragscodes van het accountantsberoep 16
4.1 Het reglement van arbeid 16
4.2 De RBR en GBR 16
4.3 De GBR-1994 16
4.4 De VGC 17

4.5 De VGBA 17
4.6 Conclusie 17
5. Theoretisch kader 18
5.1 Het Rijnlands model 18
5.2 Het Angelsaksisch model 18
5.3 Vertrouwensleer van Limperg 19
5.4 Agency theorie 19
5.5 Ethiek 20
5.6 Deugdenethiek 21
5.7 Beginselenethiek 21
5.8 Gevolgenethiek 22
5.9 Ethiek versus recht 23
5.10 Professionaliteit 23
5.11 Integriteit 25
5.11.1 Integriteit en vertrouwen 26
5.11.2 Integriteit en verantwoordelijkheid 27
5.12 Conclusie 27
6. Methodologie 29
6.1 Respondenten 29
6.2 Vragen aan specifieke doelgroep 29
6.3 Ontbreken van reacties 30
Beantwoording deelvraag 1 31
Inleiding 31
Resultaten 31
Conclusie deelvraag 1 31
Beantwoording deelvraag 2 33
Inleiding 33
Resultaten 33
Conclusie deelvraag 2 35
Beantwoording deelvraag 3 37
Inleiding 37
Resultaten 37
Conclusie deelvraag 3 39
Beantwoording deelvraag 4 40
Inleiding 40
Resultaten 40

Conclusie deelvraag 4 41
Beantwoording deelvraag 5 43
Inleiding 43
Resultaten 43
Conclusie deelvraag 5 46
Conclusie 47
Reflectie 50
Literatuurlijst 51
Bijlage 1 Scenario's 53
Bijlage 2 Vragenlijst interview 54
Bijlage 3 Resultaten deelvraag 1 55
Bijlage 4 Resultaten deelvraag 2 72
Bijlage 5 Resultaten deelvraag 3 81
Bijlage 6 Resultaten deelvraag 4 87
Bijlage 7 Resultaten deelvraag 5 92
Eigen werk verklaring 101

1. Samenvatting

De opdracht

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het lectoraat Ethiek en Technologie. Het doel van dit onderzoek is een antwoord geven op de vraag of de accountant op het gebied van professionaliteit en integriteit zich weer kan baseren op het fundament, de vertrouwensleer, van de accountancy en zo toekomstbestendig kan zijn of dat de accountant zich op een ander fundament moet gaan baseren.

Conclusies

Het Nederlands accountantsberoep is ontstaan naar aanleiding van de Pincoffs-affaire. Bestuur en eigendom van ondernemingen was gescheiden. Er kwam vraag naar een onafhankelijk persoon die de jaarrekening van entiteiten ging controleren. In de jaren die volgden ontstonden er verschillende accountantsverenigingen. Het toelatingsniveau was per vereniging verschillend waardoor ook onbekwamen het beroep konden betreden. Tussen de grootste accountantsverenigingen ontstond een examenstrijd, een fusie van deze verenigingen was pas mogelijk als zij het eens werden over het niveau van de examens. In 1967 werd de NIVRA opgericht, de beroepsvereniging. Dit gebeurt tegelijkertijd met de wettelijke regeling van het beroep.

Een belangrijke grondlegger van het Nederlands accountantsberoep is Limperg. In 1903 zegt hij dat de handhaving van de onafhankelijkheid van de accountant het moeilijkste voor de accountant is. Hij zei hierbij dat zijn onafhankelijkheid belangrijk is om het vertrouwen van het publiek niet te verliezen. In 1926 introduceerde Limperg voor het eerste zijn vertrouwensleer, de leer van het gewekte vertrouwen.

Gelijktijdig met de wettelijke regeling van het accountantsberoep komt er een gedragscode, de Regelen Beroepsuitoefening Registeraccountants. Deze wordt later vervangen door de GBR en zijn beide onder andere geschreven om de eer van de stand van de accountants te bewaken. De huidige gedragscode is de VGBA en bevat vijf fundamentele beginselen. De gedragscode is gebaseerd op de vertrouwensleer en sluit goed aan bij de verwachtingen van het maatschappelijk verkeer. De deugdenethiek past bij de VGBA omdat de handelende persoon in de VGBA centraal staat. De deugdenethiek geeft aan welke goede of gewenste eigenschappen mensen zouden moeten bezitten of ontwikkelen en hoe mensen daartoe kunnen komen.

In Nederland is de economie van oudsher gebaseerd op het Rijnlands model. Het Rijnlandse model is gebaseerd op samenwerking, coöperatie en gezamenlijke waardecreatie. Daarnaast zijn de belangen van alle stakeholders belangrijk in een organisatie. De vertrouwensleer past binnen het Rijnlands model omdat binnen de vertrouwensleer draait om het maatschappelijk verkeer. Er is echter een verschuiving zichtbaar in de economie van het Rijnlands model richting het Angelsaksisch model, dit houdt in dat de focus gaat liggen op de aandeelhouderswaarde. Het Angelsaksisch model is gebaseerd op individueel succes, een minimum aan bemoeienis van de staat en winst op korte termijn. Het utilisme speelt hier een belangrijke rol. Hierbij wordt de juistheid van handelingen bepaald op grond van gevolgen van de handelingen. Daar geldt de regel: the greatest happiness for the greatest number. Het Angelsaksisch model is gebaseerd op de agency theorie. Het Rijnlands model is een normatieve leer terwijl het Angelsaksisch model een economische leer is. Nu er een

verschuiving zichtbaar is van Rijnlands richting Angelsaksisch botst dit. In ethisch opzicht maar ook in de manier waarop de accountant werkzaam is. De vertrouwensleer is gebaseerd op het Rijnlands model terwijl de agency theorie gebaseerd is op het Angelsaksisch model.

In het onderzoek staat de vertrouwensleer centraal. Een belangrijk begrip hierin is het woord vertrouwen. Vertrouwen kan als volgt wordt gedefinieerd:

Vertrouwen is de bereidheid van mensen in functionele afhankelijkheidsrelaties het risico te ondergaan dat andere partijen hun zullen schaden, met de verwachting dat dit niet zo zal zijn, zelfs als er gepercipieerde mogelijkheden en prikkels daartoe bestaan.

Uit de conclusie blijkt dat de vertrouwensleer niet meer werkt zoals Limperg hij deze ooit heeft bedoeld. De Nederlandse maatschappij verschuift langzaam naar een low trust society waardoor het vertrouwen in de accountant afneemt.

Het Nederlands accountantsberoep, zolang de controle bij wet verplicht is gesteld, moet zich houden aan de vertrouwensleer. De accountant heeft immers nog steeds een maatschappelijke functie. Dit wordt benadrukt in de VGBA. Er lijkt echter steeds meer sprake te zijn van de agency theorie, waar de shareholders value centraal staat. Bij het niet oplossen van het conflict fundament vertrouwensleer in relatie tot de huidige maatschappelijke setting, blijft de beroepsgroep met de verwachtingskloof zitten.

Aanbevelingen

Dit onderzoek is uitgevoerd onder een kleine representatieve groep respondenten. Om een breed gedragen mening van de beroepsgroep te krijgen kan er een kwantitatief onderzoek worden uitgevoerd naar aanleiding van dit onderzoek. Daarnaast is het mogelijk om een verdiepend onderzoek te doen naar een van de onderwerpen in dit onderzoek.

Dit onderzoek is uitgevoerd met medewerkers van diverse accountantskantoren. Dit onderzoek kan ook in opdracht van een accountantskantoor worden uitgevoerd zodat het kantoor Inzicht heeft in hoeverre zij zich houden aan de vertrouwensleer.

In dit onderzoek zijn vijf groepen respondenten geïnterviewd: registeraccountants van grote en kleine kantoren, deskundigen en ondernemers. In een vervolgonderzoek kan er ook rekening gehouden worden met de gebruikers van de jaarrekening, deze zijn in dit onderzoek niet meegenomen maar zijn wel een belangrijke groep in de vertrouwensleer.

Voor de afbakening van dit onderzoek zijn alleen de professionaliteit en integriteit van de accountant onderzocht. De overige drie onderdelen van de VGBA, objectiviteit, vakbekwaamheid en vertrouwelijkheid, zijn niet behandeld in dit onderzoek. De vijf deugden staan echter wel in relatie tot elkaar. In een vervolgonderzoek zouden deze overige drie begrippen nader onderzocht kunnen worden.

2. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een inleiding gegeven voor dit onderzoek. Daarna wordt de probleemstelling en doelstelling geformuleerd. Vervolgens wordt de centrale onderzoeksvraag en deelvragen benoemd.

2.1 Inleiding

Het accountantsberoep in Nederland is ontstaan naar aanleiding van de Pincoffs affaire, in 1879. Het bestuur en eigendom was binnen ondernemingen gescheiden. Bij de Pincoffs affaire hadden de bestuurders de cijfers opzettelijk geflatteerd en waren de investeerders grote bedragen geld verloren. Door de Pincoffs affaire kwam er vraag naar een onafhankelijk persoon die de jaarrekening van entititeiten ging controleren. Er werd een vertrouwensman voor het maatschappelijk verkeer, ook wel de gebruikers van de jaarrekening, gewenst (Vries, 1985).

Limperg heeft de vertrouwensleer in 1926 geïntroduceerd. Hij is een belangrijke grondlegger van het Nederlandse accountantsberoep (Hen, 1995). De vertrouwensleer was gebaseerd op de economische omstandigheden van toen en wordt in de accountancy nog steeds gehanteerd. Het houdt in dat de accountant de vertrouwensman is van het maatschappelijk verkeer, hierbij heeft het maatschappelijk verkeer, vertrouwen in de doeltreffendheid van de controle en in het oordeel van de accountant (Vries, 1985). Het Rijnlands model past goed bij de vertrouwensleer omdat dit model functioneert op basis van samenwerking en gezamenlijke waardecreatie, alle stakeholders zijn hier van belang (Poul Bakker, 2005) (Volberda, 2012), de Nederlandse economie is op dit model gebaseerd. De vertrouwensleer is in Nederland het fundament van de accountancy (van de Luitgaarden RA, 2014). Vanuit de ethiek mag geconcludeerd worden dat de beginselenethiek een belangrijke rol speelt bij ethische beslissingen in het Rijnlands model en de vertrouwensleer (Nullens, 2014).

Vanuit de Verenigde Staten en Groot-Brittanië is het Angelsaksisch denken, neo-liberalisme, komen overwaaien en krijgt meer invloed in Nederland (Poul Bakker, 2005). Vanuit Corporate Governance belicht houdt dit in dat de focus ligt bij de aandeelhouderswaarde. Hierbij zijn de shareholders belangrijk en is er minder aandacht voor de stakeholders (Volberda, 2012). De agency theorie kan het fundament van de accountantscontrole worden genoemd vanuit het Angelsaksisch denken. Deze theorie verklaart de behoefte van de accountantscontrole vanuit de tegengestelde belangen tussen management en aandeelhouders. De toegevoegde waarde van de accountantscontrole bestaat in deze visie uit het op economische rationele, onafhankelijke en deskundige wijze vaststellen van de getrouwheid van de jaarrekening (Nyenrode business universiteit, 2011, pp. 14, 15). Vanuit de ethiek mag geconcludeerd worden dat het utilisme een belangrijke rol speelt bij ethische beslissingen in het Angelsaksische model en de agency theorie (Nullens, 2014).

De huidige gedragscode van het accountantsberoep is de VGBA, Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants, deze geldt vanaf 2014. Hiervoor heeft de accountancy verschillende gedrags- en beroepsregels gekend. Dit wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 4.

2.2 Probleemstelling

De laatste decennia hebben gebeurtenissen plaatsgevonden die van invloed waren op de accountancy, zoals boekhoudschandalen en de financiële crisis (Het Financieele Dagblad, 2014). Het vertrouwen in de accountant door het maatschappelijk verkeer is ernstig beschadigd (Visser, 2008). De accountancy is op dit moment bezig om dit vertrouwen te herstellen (NBA, 2014). In de zomer

van 2014 verscheen het rapport ‘In het Publiek Belang’. Hierin staan 53 maatregelen om de kwaliteit van de wettelijke controle te verbeteren. Hierbij is vastgesteld dat een cultuurverandering nodig is waarbij kwaliteit op nummer één komt te staan. Om de kwaliteit te verbeteren wil de commissie dat kwaliteit en de professioneel-kritische instelling worden opgenomen in de VGBA (NBA, 2014)[1].

Het vertrouwen in de accountant komt tot uiting in de volgende deugden, zoals is opgesteld in de gedragscode van de accountancy: professionaliteit, integriteit, objectivieit, vakbekwaamheid en zorgvuldigheid en vertrouwelijkheid. Zijn deze deugden veranderd nu de economie veranderd naar het neo-liberallisme?

In dit onderzoek wordt gesteld dat we richting het neo-liberalisme gaan. Hierbij moet afgevraagd worden of de vertrouwensleer hier nog bij past of dat de agency theorie zijn intrede zal doen. Bij dit onderzoek wordt gekeken naar de invulling van professionaliteit en integriteit door de accountant. Deze deugden zijn belangrijk voor het vertrouwen in de accountant. Welke bijdrage kunnen zij leveren om de vertrouwensleer toekomstbestendig te maken of om de agency theorie te introduceren? In dit onderzoek wordt alleen de fundamentele beginselen professionaliteit en integriteit meegenomen. Hiervoor is gekozen omdat deze twee fundamentele beginselen tot veel discussie zorgen in de accountancy. Dit komt mede doordat dit geen heldere begrippen zijn. Daarnaast is voor twee fundamentele beginselen gekozen om het onderzoek af te bakenen.

2.3 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is een antwoord geven op de vraag of de accountant op het gebied van professionaliteit en integriteit zich weer kan baseren op het fundament, de vertrouwensleer, van de accountancy en zo toekomstbestendig kan zijn of dat de accountant zich op een ander fundament moet gaan baseren.

2.4 Centrale onderzoeksvraag

In hoeverre voldoet het fundament van de accountancy, de vertrouwensleer, in huidig en toekomstig perspectief als ethische norm binnen een maatschappij die verschuift van het Rijnlands model naar het neo-liberaal model en grote waarde hecht aan professionaliteit en integriteit van de accountant?

2.5 Deelvragen

1. Hoe wordt er gekeken naar het toekomstig accountantsberoep gebaseerd op drie scenario’s?
2. Hoe wordt de vertrouwensleer op dit moment in de praktijk toegepast?
3. Hoe wordt er momenteel invulling gegeven aan de professionaliteit van de accountant zoals is vermeld in de VGBA?
4. Hoe wordt er momenteel invulling gegeven aan de integriteit van de accountant zoals is vermeld in de VGBA?
5. Welke relatie is er tussen ethiek en wet- en regelgeving in de accountancy en hoe gaat de accountant hiermee om?

[1] In 2016 is de arenagroep opgesteld, zij publiceerden het inspiratiedocument ‘Een beroep met toekomst’.

3. Geschiedenis van het accountantsberoep

Om goed te weten wat het accountantsberoep inhoud, is het van belang om de historie van het beroep te kennen. Hierdoor wordt duidelijk welke ontwikkelingen het beroep heeft gemaakt en waar het accountantsberoep nu staat. Opmerkelijk is dat sommige vraagstukken die op dit moment spelen binnen de accountancy vanaf het begin van het beroep gesteld werden. Er spelen binnen het accountantsberoep lastige vraagstukken waarbij de accountant zichzelf voortdurend kritische vragen moet stellen. Dit vraagt om professie.

3.1 Ontstaan van het Nederlands accountantsberoep

3.1.1 Pincoffs-affaire

In de tijd voor de Pincoffs-affaire, die in 1879 aan het licht kwam, was er sprake van een gebrekkige interne organisatie met daarbij onvoldoende controle van de boekhouding bij ondernemingen. Daarnaast vonden er schaalvergrotingen plaats en was er scheiding tussen eigendom en leiding gekomen (Vries, 1985).

De Pincoffs-affaire was een groot financieel schandaal in de negentiende eeuw. In de voorgaande jaren van de onderneming was de balans geflatteerd en de boekhouding was vervalst. Dit moest namelijk verbloemen dat de onderneming het slecht had in de jaren ’70. Onder morele druk van Pincoffs vervalsten twee boekhouders de boekhouding. Uiteindelijk bleek een winst van twee miljoen gulden een werkelijk verlies te zijn van acht miljoen gulden, een grote som geld voor die tijd. Daarnaast had het toezicht van commissarissen gefaald omdat zij de balans niet met de boeken controleerde. Vanwege hun waardigheid, fatsoen en vriendschap vonden zij de controle niet noodzakelijk waardoor Pincoffs zijn gang kon gaan. Door de veelzijdige publiciteit van deze fraude werd men in Nederland bewust dat er een onafhankelijke controle-deskundige nodig was (Vries, 1985).

3.1.2 Confidentia

Op 1 januari 1883 werd het Bureel van Boekhouding ‘Confidentia’ opgericht. Over de periode 1883 tot 1895, waarin het NIVA werd opgericht, is weinig bekend. De leden van Confidentia deden hun werk als nevenactiviteit. Hierbij verzekerden ze strikte onafhankelijkheid en stipte geheimhouding, eventueel ook onder de leden onderling. In 1890 kwam er een soort stroomversnelling en kwamen er meer accountants, waaronder Engelse accountants (Vries, 1985).

3.2 Accountantsverenigingen

3.2.1 Het NIVA, Nederlandsch Instituut voor Accountants

De Engelse collega’s waren een voorbeeld voor de Nederlandse accountants. Er kwam een noodzaak voor het aanstellen van controleurs bij NV’s. Op 1 januari 1895 ontstond het Nederlandsch Instituut voor Accountants (NIVA). Het doel was om de bedrijfsuitoefening van controleurs op Engels peil te brengen, alle controleurs in één vereniging samen te brengen en om een examen te ontwikkelen waardoor alleen bekwame mensen het beroep kunnen uitoefenen (Vries, 1985).

Het NIVA had de volgende woorden als uitgangspunt: Fide, Vigilantia, Integritate (Geloof, Waakzaamheid en Integriteit). Er werd hier niet gesproken over onafhankelijkheid, dit viel onder integriteit. Het accent van onafhankelijkheid lag op het oordeel en niet zozeer op die van de maatschappelijke positie. In 1903 zei Limperg dat de handhaving van de onafhankelijkheid van de

accountant het moeilijkste voor de accountant is. Hij zei hierbij dat zijn onafhankelijkheid belangrijk is om het vertrouwen van het publiek niet te verliezen. Vanuit de onafhankelijkheid kwam ook de vraag door wie de accountant benoemd moest worden, de directie of de aandeelhoudersvergadering van de NV. In 1896 keek het bestuur van de NIVA naar de gepaste houding van de accountant. Onkreukbaarheid en moraliteit stonden voorop. Het was ook belangrijk om te wijzen op bescheidenheid, ernst en tact (Vries, 1985).

Rond 1904 was er een discussie over de accountantsverklaring. Sommigen vonden een handtekening onder een balans voldoende. Terwijl anderen liever zagen dat er een accountantsverklaring werd ondertekend, net zoals in Engeland. Deze discussie stond niet los van de verantwoordelijkheid die de accountant heeft bij een aangenomen opdracht. De accountant heeft de morele plicht om opdrachten naar beste weten en kunnen uit te voeren. Hierop was ook de raad van tucht ingesteld (Vries, 1985).

3.2.2 Andere verenigingen

Er ontstonden naast het NIVA nog enkele verenigingen. Zoals de Nederlandsche Bond van Accountants en de Nederlandsche Academie voor Accountants (NAVA). Daarnaast kwamen er verenigingen die minder strenge eisen stelden aan hun leden (Vries, 1985).

3.2.3 Nederlandsche Accountants-Vereeniging

Binnen het NIVA ontstonden interne spanningen wat leidde tot het uittreden en de oprichting van de Nederlandsche Accountants-Vereeniging (NAV) in 1907. Een van hen was Th. Limperg jr. hij uitte kritiek binnen de NIVA en vond dat het beroep nog in de kinderschoenen stond, hij wilde een nieuwe richting in de accountancy (Vries, 1985).

3.2.4 Examenstrijd verenigingen

Er ontstond een examenstrijd tussen de drie grootste accountantsverenigingen. Een fusie, tussen de verenigingen, was pas weer mogelijk wanneer ze het eens werden over de examens. Hierbij ging het om het niveau van de vak beoefening van het beroep. In 1919 fuseerde het NIVA met de NAV. In oktober 1934 kwam het tot een fusie tussen de NIVA, de Bond en de Organisatie. De VAGA deed niet mee aan de fusie omdat zij het belangrijk vonden dat alle accountants academisch geschoold zijn. De anderen verenigingen vonden de praktijkervaring ook belangrijk (Vries, 1985).

3.2.5. Oprichting NIVRA

Wanneer de NIVRA in 1967 wordt opgericht voegen de NIVA, de VAGA, de Unie en de Broederschap zich samen tot een beroepsvereniging. Dit gebeurt tegelijkertijd met de wettelijke regeling van het beroep.

3.3 Streven naar wettelijke regeling van het beroep

3.3.1 Eerste poging voor een wettelijke regeling

Vanaf het begin van het NIVA werd er gestreefd naar een wettelijke regeling van het beroep. Hierbij was vooral Korthals Altes nauw betrokken door zijn contacten bij de overheid. Hij probeerde steun te vinden bij mr. M.J. Pijnappel. Deze zei dat de accountants eerst hun onmisbaarheid moesten bewijzen voordat er een wettelijke regeling zou komen. In 1907 dacht het NIVA dat de tijd van de onmisbaarheid van de accountant als was gekomen. Ze streefden naar een wettelijke regeling om zo beunhazerij tegen te gaan. Een wettelijke regeling zou eisen stellen aan de accountant waardoor een

handtekening onder een balans van een naamloze vennootschap (NV) waarde en betekenis zou krijgen. De wettelijke regeling was niet bedoeld om geacht en erkend te worden door het publiek (Vries, 1985).

3.3.2 Commissie-Bijleveld

In 1930 diende de commissie-Bijleveld een voorstel voor een wettelijke regeling in bij de minister, voor een Nederlandsch Instituut van Registeraccountant. Binnen dit Instituut zou een Raad van Beheer, een Raad van Tucht, een Raad van beroep, een bureau der examens en een curatorium worden gevormd. Om toe te mogen treden moest een examen van het op te richten Instituut worden afgelegd of een academisch examen. De vraag was welke verenigingen tot dit instituut zouden worden toegelaten. De VAGA zou toegelaten worden wegens hun academisch afgelegde examens ook werden leden van Instituut, Organisatie en Bond toegelaten. De overige verenigingen werden niet toegelaten doordat ze nauwelijks examens aflegden of te kort bestonden om een goed oordeel te vormen. Mede door economische depressie had de regering andere zorgen van wet- en regelgeving waardoor dit onderwerp bleef liggen (Vries, 1985).

3.3.3 De wettelijke regeling gerealiseerd

In 1939 zendt mr. J.H. de Mol van Otterloo zijn versie voor een wetsontwerp naar de NIVA en de VAGA, als vertegenwoordiger van de minister van Economische Zaken. Er ontstaan veel discussie binnen de verenigingen. Vanwege de Tweede Wereldoorlog staakt de discussie over dit wetsontwerp.

Na de Tweede Wereldoorlog laait het streven naar een wettelijke regeling gelijk weer op. In 1948 komt er in het NIVA de CWR: Commissie voor de Wettelijke Regeling. De VAGA volgt dit voorbeeld. Na vele discussies stemt de eerste kamer op 26 juni 1962 in met het wetsontwerp op de Registeraccountants.

Het NIVRA (Nederlands Instituut van Registeraccountants) ontstaat per 1 maart 1967 en vervangt de NIVA, de VAGA, de Unie en de Broederschap. Op 6 maart 1967 treed de Wet op de Registeraccountant (WRA) in werking. Op 28 april volgt de eerste vergadering, waarbij het eerste NIVRA-bestuur formeel wordt benoemd. Hiermee is de wettelijke regeling van het accountantsberoep een feit (Hen, 1995).

3.3.4 De Registeraccountant en de Accountant-Administratieconsulent

Wanneer het NIVRA wordt opgericht gaat een “tweede” groep accountants niet mee. Dit zijn de zogenaamde administratieve dienstverleners. Zij voeren geen controles uit maar voeren onder andere de boekhouding uit voor bedrijven, zij worden accountants-administratieconsulenten genoemd. In 1972 komt voor hen de Wet op de Accountants-Administratieconsulenten (WAA). Deze groep accountants richt de Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulten (NOvAA) op. Er komt ook een nieuwe accountantswet waarin vastgesteld wordt dat er registeraccountants (RA) en accountants-administratieconsulten (AA) zijn (Hen, 1995).

3.4 Vertrouwensleer van Limperg

In 1926 introduceerde Limperg voor het eerst zijn vertrouwensleer, de leer van het gewekte vertrouwen. De bestaansvoorwaarde voor de accountant is vertrouwen. De vertrouwensleer houdt in dat de accountant aan de verwachtingen van het maatschappelijk verkeer moet voldoen maar ook

geen grotere verwachtingen mag scheppen dan zijn verrichte werkzaamheden rechtvaardigt (Vries, 1985). In hoofdstuk 5.3 wordt de vertrouwensleer verder toegelicht.

In de jaren ’70 komt er kritiek op de vertrouwensleer. Er wordt gezegd dat de accountant een controleur is die meer zekerheid verschaft. Hierbij wordt wel de morele betekenis erkend die de vertrouwensleer heeft gehad in de ontwikkeling van de accountant en zijn beroep. Een andere kritiekpunt is dat er vanuit de behoefte van de leiding van de huishouding voor een accountantsfunctie de accountant is ontstaan. De leiding van de huishouding is dus eigenlijk de opdrachtgever.

Voorstanders zeggen dat het vertrouwen van het maatschappelijk verkeer belangrijk is voor het bewustzijn van de accountant anders kan namelijk dit bewustzijn verdwijnen.

De opvatting was dat de gecontroleerde onderneming feitelijk de opdrachtgever is. De functie van de accountant was een oordeel geven waarbij hij onafhankelijk en deskundig werkt. De vertrouwensleer zorgde ervoor dat de accountant bewust was dat zijn gegeven oordeel bij derden kwam. Volgens Limperg was er geen verwachtingskloof tussen het maatschappelijk verkeer en de zorgvuldig werkende accountant terwijl anderen dit wel stelden. Van belang is dat het maatschappelijk verkeer door de jaren heen is veranderd en steeds in beweging is. Waardoor de functie van de accountant ‘vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer’ ook steeds veranderd (Hen, 1995).

3.5 Boekhoudschandalen

Vanaf het einde van de 20e eeuw komen er een aantal grote boekhoudschandalen over de hele wereld aan het licht. Hierbij zijn de accountantskantoren (lees: Big Four) vaak betrokken. In 1998 komen er drie boekhoudschandalen aan het licht die er voor zorgen dat er een deuk in het vertrouwen van de kapitaalmarkten wordt geslagen. Vanaf die tijd komen steeds meer boekhoudfraudes aan het licht.

Een bekend boekhoudschandaal in Nederland, is Ahold. Er werd voor meer dan 40 miljard euro omzet te veel meegenomen in de jaarcijfers, in de periode tussen 1998-2003. De boekhoudfraude kan als volgt kort worden samengevat:

De Ahold-boekhoudfraude omvat drie onderdelen: de consolidatie van joint ventures waarin Ahold geen beslissende zeggenschap had die werd ‘geforceerd’ via de sideletters, de fraude bij US Foodservice waar inkoopkortingen van leveranciers die deels fictief waren werden opgevoerd als omzet en het verzwijgen in de jaarstukken van allerlei verplichtingen aan joint venture-partners in Latijns-Amerika en Europa (Kat, 2010, p. 109).

Een ander bekend boekhoudschandaal is van het bedrijf Parmalat. Deze fraude ging als volgt:

Parmalat onttrok in bad faith €8 miljard uit de markt aan obligatieleningen (29 vanaf 1997). Hierbij werd samengespannen met grote banken. Daarnaast werden enorme orders verzonnen en/of dubbel geboekt en bestond er een fake-account van €4 miljard. Ook werd het bedrijf leeggeplunderd door het management (Kat, 2010, p. 201).

In het begin van de 21e eeuw ontstonden enkele grote boekhoudfraudes zoals bij KPN, Shell, Xerox en WorldCom. Bij de boekhoudfraude van Enron ging uiteindelijk het accountantskantoor Arthur Andersen ook onderuit. Zij waren bij vele boekhoudfraudes betrokken en konden uiteindelijk het

hoofd niet meer boven water houden. Door de vele boekhoudfraudes kwam per 29 juli 2002 de Sarbanes Oxley-wet (SOX). Deze wet stelt allerlei strenge eisen voor de controle van jaarrekeningen in Amerika. Ondertussen was ook de maatschappelijke woede over de boekhoudschandalen tot een hoogtepunt gestegen (Kat, 2010).

3.6 Ontwikkelingen in het laatste decennium

Door omvangrijke boekhoudschandalen kwam in Nederland de invoering van de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) op 1 januari 2006 tot stand. Dit had tot gevolg dat een accountantsorganisatie voor het uitvoeren van een wettelijke controle een vergunning van de AFM nodig heeft. Daarnaast moet de certificerende accountant door de vergunninghoudende organisatie bij de AFM aangemeld staan als extern accountant (Rambo, 2014).

In 2009 wordt door de twee beroepsorganisaties, NIVRA en NOvAA, een fusie voorbereid. Om te kunnen fuseren is een wetswijziging nodig. In 2011 wordt de Wet op het accountantsberoep ingediend bij de Tweede Kamer, deze zal de Wet RA en Wet AA vervangen. Na de goedkeuring van de wetswijziging door de Eerste en Tweede Kamer zijn de NIVRA en NOvAA per 1 januari 2013 officieel opgegaan in één nieuwe beroepsorganisatie: de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants, de NBA (accountant, 2010) (accountant, 2013).

In september 2014 komt de AFM met een kritisch rapport over de kwaliteit van wettelijke controles van Big Four kantoren. Hieruit blijkt dat 45 procent van de onderzochte controledossiers onvoldoende is. In 2010 was er een vergelijkend onderzoek, toen was 52 procent van de onderzochte controledossiers onvoldoende. In 2014 blijkt dat naar aanleiding van dit onderzoek dat de controlekwaliteit van de Big Four onvoldoende verbeterd is. Dit heeft het vertrouwen in de accountant door onder andere aandeelhouders erg beschadigd (accountant, 2014) (nu, 2014).

In dezelfde maand heeft de werkgroep Toekomst accountantsberoep haar rapport ‘In het publiek belang’ gepresenteerd. Hierin staan 53 maatregelen om het vertrouwen in de accountancy terug te winnen. Zij stellen dat er een cultuurverandering moet plaatsvinden gericht op kwaliteit. Dit rapport is gericht op de OOB kantoren. In 2016 is een rapport gepresenteerd voor niet-OOB kantoren waarvoor de maatregelen uit het eerdere rapport toepasbaar zijn gemaakt (NBA, 2014).

3.7 Conclusie

Het Nederlands accountantsberoep is ontstaan naar aanleiding van de Pincoffs-affaire. Het bureau Confidentia werd opgericht waaruit de NIVA is ontstaan. Er ontstonden diverse verenigingen. De verenigingen discussieerden onder andere over de opleiding van accountants, een heuse examenstrijd. Uiteindelijk ontstond in 1967 het NIVRA en werd het beroep bij wet geregeld, een jarenlange wens van het beroep. Een belangrijke grondlegger van het Nederlands accountantsberoep is Limperg. Hij heeft de vertrouwensleer geïntroduceerd. In 1903 zei hij dat de handhaving van de onafhankelijkheid van de accountant het moeilijkste voor de accountant is. Aan het einde van de 20^{e} eeuw komen grote boekhoudschandalen aan het licht. Het vertrouwen in de accountant is hierdoor beschadigd. Als gevolg hiervan kwam de Wta, Wet toezicht accountantsorganisaties. In 2014 komt de AFM met een kritisch rapport over de kwaliteit van wettelijke controles bij Big Four kantoren. Het accountantsberoep is bezig om het vertrouwen terug te winnen. Dit doen ze door onder andere 53 maatregelen te nemen uit het rapport ‘In het publiek belang’.

4. Gedragscodes van het accountantsberoep

De huidige gedragscode van het accountantsberoep is de VGBA, Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants, deze geldt vanaf 2014. Hiervoor heeft de accountancy verschillende gedrags- en beroepsregels gekend. In dit hoofdstuk worden kort de verschillende gedragscode geschetst.

4.1 Het reglement van arbeid

Het NAV had in haar statuten opgenomen dat er een reglement van arbeid moest worden opgesteld. In 1908 stelt Limperg een concept-reglement op, dit reglement zou vooral een richtsnoer zijn voor de raad van tucht. In 1910 gaat het reglement van arbeid van kracht (Vries, 1985).

Het NIVA had kritiek op het reglement van arbeid van de NAV. Een kritiekpunt was dat het reglement oppervlakkig was. Ze vonden dat de accountant zijn werkzaamheden kon doen, zoals hij dat wenste. Hierbij ontstond discussie tussen de twee verenigingen of de accountant alleen de balans moest controleren of de hele jaarrekening. Daarnaast ging het er ook om of de accountant alles moest controleren of dat de accountant kon volstaan met steekproeven. Uiteindelijk ging de meeste discussie over de formulering van het reglement. Na de fusie tussen het NIVA en de NAV worden kleine aanpassingen aangebracht in het reglement van arbeid (Vries, 1985).

In 1927 wordt besloten dat er een herziening moet plaatsvinden van het reglement. Dit gaat niet door doordat er een poging wordt gedaan voor een wettelijke regeling van de accountant. Nadat de wettelijke regeling niet doorgaat wordt in 1931 een commissie voor herziening van het reglement van arbeid opgesteld. Na de fusie in 1934 met de Bond en de Organisatie treden nog enkele leden toe in de commissie. In 1938 komt er een nieuw reglement van arbeid maar door de Tweede Wereldoorlog wordt deze pas in 1946, na enkele aanpassingen, aanvaardt (Vries, 1985).

4.2 De RBR en GBR

Het Reglement van Arbeid wordt in 1967 opgevolgd door De Regelen Beroepsuitoefening Registeraccountants (RBR). In dat jaar is ook de wettelijke regeling van het accountantsberoep gerealiseerd. De RBR wordt in 1973 vervangen door de GBR, Gedrags- en Beroepsregels Registeraccountants. De voorschriften zijn onder andere geschreven om de eer van de stand van de accountants te bewaken (NIVRA, 1975).

4.3 De GBR-1994

In 1994 wordt de GBR aangepast en komt de GBR-1994. Aanleiding voor de wijziging van deze verordening was een wijziging in de Wet RA. Hierin werd verplicht dat er voor RA's en AA's dezelfde gedrags- en beroepsregels werden geformuleerd voor de wettelijke controle. Dit kwam doordat er AA's waren die tekeningsbevoegdheid hadden voor wettelijke controles. Een tweede reden was het belang van eenheid in het optreden naar het maatschappelijke verkeer nu beide beroepsgroepen dezelfde bevoegdheden hebben gekregen. Daarnaast werkten RA's en AA's steeds meer samen in teams. Hierbij was het niet handig als RA's en AA's verschillende gedragsregels zouden moeten naleven. Door de besturen van de NIVRA en NOvAA werd besloten inhoudelijk gelijke regels te maken voor alle controles van verantwoordingen en dus niet alleen regels voor de wettelijke controle van jaarrekeningen, zoals door de wet voorgeschreven. Tenslotte was een belangrijk uitgangspunt dat zoveel mogelijk aangesloten zou worden bij internationaal geldende voorschriften, zoals geformuleerd door IFAC (NIVRA, 1995).

4.4 De VGC

Per 1 januari 2007 gaat de Verordening Gedragscode (VGC) van kracht. Over deze gedragscode was veel discussie, en is met de hakken over de sloot aangenomen door de ledenvergadering (Wielaard, 2007). Een belangrijke wijziging met de GBR was dat deze nieuwe gedragscode alleen gedragsregels kent. De beroepsregels werden vanaf toen opgenomen in de NV COS, de Nadere Voorschriften Controle- en overige standaarden. De VGC gebruikt voor het eerst fundamentele beginselen, namelijk: integriteit, objectiviteit, deskundigheid en zorgvuldigheid, geheimhouding en professioneel gedrag. Deze zijn van toepassing op alle registeraccountants. De onafhankelijkheid van de accountant geldt vanaf nu ook alleen nog maar bij assurance-opdrachten. Bij het opstellen van de VGC is overeenstemming gezocht met IFAC Code of Ethics (Koninklijk NIVRA, 2007).

4.5 De VGBA

De huidige gedragscode is de VGBA, deze geldt vanaf 2014 en geldt voor alle accountants (zowel RA als AA). De VGBA is ontwikkeld vanwege de nieuwe code van de IESBA, Code of Ethics, die goed aansluit bij de verwachtingen van het maatschappelijk verkeer. Daarnaast is de VGBA in werking getreden vanwege de fusie van de NOvAA en NIVRA in 2009, tot NBA. De VGBA heeft zijn ethische regels scherper geformuleerd dan de VGC. De invulling van de fundamentele beginselen zijn zoveel mogelijk ledengroep-onafhankelijk omdat verschillende ledengroepen dezelfde opdracht kunnen uitvoeren. Een verschil met de VGC is dat in de VGBA alleen de normen zijn opgenomen. De toelichting op de VGBA en de handreikingen zijn in aparte documenten opgenomen. Deze verordening gaat uit van de gedachte dat de professionele dienst die de accountant uitvoert zijn gedrag moet bepalen en dat dit gedrag niet primair wordt bepaald door een ledengroep waarvan een accountant lid is. Door de gedrags- en beroepsregels na te leven als accountant, handelt hij in het algemeen belang, ook wel het maatschappelijk verkeer (NBA, 2013).

4.6 Conclusie

Het accountantsberoep heeft diverse gedragscodes gekend. De VGC (2007) gebruikt voor het eerst de fundamentele beginselen, die ook in de VGBA staan. Bij de VGC verdween echter ‘de eer van de stand’ uit de gedragscode. De VGBA, de huidige gedragscode, is ledengroep-onafhankelijk en geldt voor zowel RA’s als AA’s.

5. Theoretisch kader

In het theoretisch kader worden verschillende onderwerpen nader toegelicht aan de hand van de theorie. De volgende vragen worden, naar aanleiding van de probleemstelling, in dit theoretisch kader beantwoord:

1. Wat houdt het Rijnlands model in?
2. Wat houdt het Angelsaksisch model in?
3. Wat houdt de vertrouwensleer in?
4. Wat houdt de agency theorie in?
5. Welke ethische theorieën zijn er?
6. Wat is professionaliteit?
7. Wat is integriteit?

Aan het einde van dit hoofdstuk wordt een conclusie geschreven over de bovenstaande vragen. Hierin worden de verhoudingen beschreven tussen de verschillende onderwerpen. Als laatste worden nog drie scenario's geschetst als mogelijke oplossingen voor het probleem.

5.1 Het Rijnlands model

Het Rijnlandse model komt uit de West-Europese traditie en is gebaseerd op samenwerking, coöperatie en gezamenlijke waardecreatie (Volberda, 2012). Een ander aspect is het overleg tussen en meenemen van de belangen van alle stakeholders van een organisatie. Er wordt rekening gehouden met maatschappelijke factoren zoals natuur, milieu en werkgelegenheid bij het ondernemen (Bakker, 2005). Bij dit model gaat het niet alleen om de aandeelhouders en geld maar wordt rekening gehouden met meerdere stakeholders zoals werknemers, klanten en leveranciers. Het Rijnlands model is bovendien gericht op de lange termijn. Een nadeel aan dit model is dat door de overlegcultuur een trage besluitvorming is of zelfs besluiteloosheid. Daarnaast wordt gezegd dat er minder ruimte is voor ondernemerschap en excellentie. Een laatste nadeel is dat slecht presterende of verlieslatende organisaties of bedrijfsonderdelen soms kunstmatig overeind worden gehouden waardoor minder vernieuwing van de economie kan plaatsvinden (Kuiken, 2012).

5.2 Het Angelsaksisch model

Het Angelsaksisch model is een ander economisch model en is vanuit Noord-Amerika en Groot-Brittannië naar Europa overgewaaid en neemt steeds meer de plaats in van het Rijnlands model. Beursgenoteerde bedrijven zijn steeds meer geneigd om de aandeelhouderswaarde te vermelden als zij grote aandeelhouders hebben met financiële achtergrond of wanneer deze aandeelhouders een Angelsaksische nationaliteit hebben. Het Angelsaksisch model is gebaseerd op marktwerking, concurrentie en eigen belang (Volberda, 2012). Het belangrijkste criterium binnen dit model is de 'shareholders value'. Een ander kenmerk is de dominantie van het bedrijfsleven binnen de samenleving en het marktdenken. Enkele andere kenmerken zijn het efficiëntie denken; gericht op kortetermijnresultaten; individualisering en materialisme. Het is gebaseerd op individueel succes, een minimum aan bemoeienis van de staat en winst op korte termijn (Bakker, 2005). Critici zeggen dat bij dit model geld de enige maatstaf is en dat andere waarden zoals het milieu, morele overwegingen en werkplezier gemakkelijk in het geding komen (Kuiken, 2012).

Bij het Angelsaksische model draait alles om geld, hierdoor is succes goed meetbaar. Wie zijn best doet en excelleert, kan veel geld verdienen. Daarnaast is duidelijk wie de baas is en wie welke

verantwoordelijkheden draagt. Hierop worden medewerkers op afgerekend: wie niet presteert, wordt ontslagen. Wanneer bedrijven of bedrijfsonderdelen geen winst maken worden deze beëindigd of verkocht. Het Angelsaksische model is daarmee dynamischer en beter in staat om zichzelf continu te vernieuwen (Kuiken, 2012).

5.3 Vertrouwensleer van Limperg

In 1926 introduceerde Limperg op het internationaal accountantscongres zijn leer van het gewekte vertrouwen, de vertrouwensleer. Het Rijnlands model, behandeld in hoofdstuk 5.1, past bij de vertrouwensleer[2]. Volgens Limperg is de functie van de accountant dat hij de vertrouwensman is van de onpersoonlijke maatschappij, van de spaarder en andere belanghebbenden die niet zijn opdrachtgevers zijn. Deze bepaalt in hoofdzaak zijn economische rol in de maatschappij. Bestaansvoorwaarde is het vertrouwen dat het maatschappelijk verkeer stelt in de doeltreffendheid van de controle en in het oordeel van de accountant. In feite speelt vertrouwen bij iedere functie een rol in het maatschappelijk verkeer maar bij de accountant een heel bijzondere, het is namelijk het wezen van de functie zelf. De kern van de leer van het gewekte vertrouwen is de plicht van de accountant om zijn arbeid zo te verrichten dat hij de opgewekte verwachtingen bij de leek niet beschaamd en omgekeerd geen grotere verwachtingen wekt dan de verrichte arbeid rechtvaardigt. Bij een tekortschieten van de accountant dacht Limperg niet aan een sanctie of ethische verantwoordelijkheid maar alleen aan berisping die de accountant als vakman trof en die hem overbodig zou kunnen maken. Het accent ligt hier duidelijk op het instrumentele karakter van de leer (Vries, 1985) (Hen, 1995).

5.4 Agency theorie

De agencytheorie is een andere theorie voor de behoefte van de accountantscontrole naast de vertrouwenstheorie. Het Angelsaksisch model, behandeld in hoofdstuk 5.2, gaat nauw samen met de agency theorie[3]. De agency theorie verklaart de behoefte aan accountantscontrole vanuit de tegengestelde belangen tussen management en aandeelhouders. Bij ondernemingen is er vaak een scheiding tussen leiding en eigendom. In feite is er sprake van een overeenkomst tussen het management van een onderneming (de agent) en de aandeelhouders (de principaal), waarbij de agent de bedrijfsvoering voor zijn rekening neemt ten behoeve van de principaal. Aandeelhouders hebben er belang bij dat alle winsten volledig worden verantwoord omdat deze van invloed zijn op de waarde van hun aandeel en de uit te keren dividenden. Het management kan er belang bij hebben om niet alle winst te verantwoorden om bijvoorbeeld zichzelf beloningen toe te kennen. Het management kan ook beslissingen nemen die niet direct in het belang van de principaal zijn. Hierdoor zijn tegengestelde belangen.

Het management kan door middel van de jaarrekening verantwoordingen afleggen aan de aandeelhouders. De controle op deze verantwoording door een onafhankelijk deskundige verhoogt de betrouwbaarheid van de informatie.

De kosten die het gevolg zijn van de scheiding van eigendom en beheer en van de delegatie van bevoegdheden, zijn agency costs. Agency costs bestaan uit:

- de kosten die het management maakt om aan te tonen dat het zijn afspraken nakomt;

[2] De vertrouwensleer is een normatieve leer.
[3] De agency theorie is een economische leer.

- de kosten die de aandeelhouders maken om het management te controleren;
- het verlies voor aandeelhouders door niet optimale managementbeslissingen.

De toegevoegde waarde van accountantscontrole bestaat in deze visie uit het op economisch rationele, onafhankelijke en deskundige wijze vaststellen van de getrouwheid van de jaarrekening. De inschakeling van de accountant door de aandeelhouders is in deze theorie het resultaat van een minimalisatie van de hiervoor genoemde agency costs. De agencytheorie richt zich primair op de relatie tussen het management en de aandeelhouder. Een gevolg hiervan is dat de relatie tussen de accountant en het maatschappelijk verkeer (belanghebbenden van de huishouding), onderbelicht blijft in deze theorie. Tot het maatschappelijk verkeer worden in het algemeen gerekend de aandeelhouders, mogelijk toekomstige aandeelhouders, werknemers, leveranciers, financiers en overheidsorganen (Nyenrode business universiteit, 2011, pp. 14, 15).

5.5 Ethiek

De ethiek is de wetenschap die de moraal bestudeert, dit is het object van de ethiek. De moraal is het geheel van morele regels (essentiële gedragsregels) en principes die mensen er als individu of als groep op nahouden en waaraan zij zich gebonden achten (Buiter-Hamel, 1998, p. 17). Het morele oordeel wat hieruit voortkomt, is niets meer dan het geven van een beargumenteerde mening (Buiter-Hamel, 1998, p. 108).

Voor het accountantsberoep is een deel van de cultuur vastgelegd in de VGBA. De compliance officer houdt zich voornamelijk bezig of alles volgens de wet- en regelgeving wordt nageleefd en houdt zich daarbij ook bezig met ethische dilemma's. De compliance officer binnen een accountantskantoor kan het gedrag en cultuur van de organisatie bewaken door middel van vastgelegde procedures en organisatorische maatregelen en eventueel de medewerkers hierop aanspreken (Wietsema, 2008).

De ethiek is verder opgedeeld in normen en waarden. De norm is een morele regel of recht. Het is een gebod of verbod waarbij naleving noodzakelijk is. Zoals *'je mag niet stelen'*, het gaat hier over een bepaalde handeling (Buiter-Hamel, 1998, p. 31). De morele waarde drukt een 'goed leven' of een 'goede maatschappij' uit zoals vrijheid en rechtvaardigheid (Buiter-Hamel, 1998, p. 34). Normen zijn de concrete regels en rechten die als praktische richtlijn voor het handelen functioneren en invulling geven aan waarden.

Ethiek heeft te maken met mensen. Daarom is het belangrijk om te weten wat het begrip belang inhoud en wat betrokkenen zijn bij ethische dilemma's. Iets is in het belang van iemand wanneer het om een handeling, maatregel of praktijk gaat die bijdraagt aan het welzijn van de betrokkene en door deze ook als zodanig wordt herkend (Buiter-Hamel, 1998, p. 41). Betrokkenen zijn personen of partijen wier belangen door een bepaalde handeling, maatregel of praktijk worden geraakt en dat belang ook duidelijk verwoorden (articuleren) (Buiter-Hamel, 1998, p. 43).

Er zijn verschillende stromingen binnen de ethiek. Die de vraag 'wat is goed handelen?' verschillend benaderen. De deontologische ethiek (beginselenethiek) baseert een moreel oordeel op normen, de teleologische ethiek (gevolgenethiek) gaat uit van waarden (Buiter-Hamel, 1998, p. 109). De beginselenethiek geeft een moreel oordeel vanuit de normen en regels terwijl de gevolgenethiek naar de gevolgen van een handeling kijken. In de volgende paragrafen worden deze verschillende theorieën verder uitgewerkt.

5.6 Deugdenethiek

In de deugdenethiek staat de handelende persoon (actor) centraal. Deze theorie geeft aan welke goede of gewenste eigenschappen mensen zouden moeten bezitten of ontwikkelen en hoe mensen daartoe kunnen komen. De deugdenethiek is gebaseerd op een mensvisie die ervan uitgaat dat het karakter van mensen te vormen is door opvoeding en onderwijs en door het geven van goede voorbeelden. Intellectuele eigenschappen en karaktereigenschappen geven aan hoe men een 'goed leven' kan leiden maar ook aan wat het 'goede leven' is.

De deugdenethiek wordt vaak voorgesteld als een ethiek die niet vraagt 'hoe moet ik handelen?' zoals de meeste andere ethici doen, maar: 'hoe moet ik leven?' of 'hoe moet ik zijn?'. De nadruk van deze ethiek ligt op de vorming van het karakter als geheel en heeft een nauw relatie met psychologie.

MacIntyre (1984) omschrijft deugden als een bepaald soort menselijke eigenschappen of kwaliteiten met de volgende vijf kenmerken (Royakkers, 2014):

1. Het zijn gewenste eigenschappen en ze drukken een waarde uit die de moeite waard is na te streven.
2. Ze komen tot uitdrukking in het handelen.
3. Ze zijn duurzaam en blijvend, met andere woorden ze vormen een duurzaam, structureel fundament van de handelingen.
4. Ze zijn voortdurend aanwezig, maar worden alleen benut wanneer het nodig is.
5. Ze zijn door de persoon te beïnvloeden.

Voorbeelden van deugden zijn rechtvaardigheid, eerlijkheid, moed, loyaliteit, creativiteit en humor. Morele deugden zijn goede karaktereigenschappen van mensen, die iemand tot een goed mens bestempelen. Het verschil tussen waarden en deugden is dat morele deugdbegrip door middel van karakterontwikkeling die iemand moet hebben doorgemaakt, waarden daadwerkelijk gerealiseerd kunnen worden.

Aristoteles is de grondlegger van de deugdenethiek. Volgens hem is er geen abstracte definitie van 'moreel goed handelen', het goede moet men zelf zoeken binnen de natuurlijke vermogens van het eigen karakter, sociale omgeving en beroep. Er is geen morele ondergrens voor goed handelen, het goede handelen moet altijd binnen twee limieten worden benaderd, en niet met behulp van één enkele ondergrens. Het algemene advies van Aristoteles is: 'leef deugdzaam en bedachtzaam, met praktisch verstand'.

Een deugdzaam persoon probeert het juiste midden te vinden tussen twee extremen: de gulden middenweg. Deze praktische deliberatie gaat altijd om het vinden van het juiste midden tussen twee extremen. Bij Aristoteles is de morele deliberatie altijd gericht op het goede leven. In relatie tot het goede leven kunnen we bepalen wat 'goed' is en wat we daarom moeten doen, of juist laten. Het ultieme doel van het menselijk handelen is 'geluk' (Royakkers, 2014).

5.7 Beginselenethiek

Volgens de beginselenethiek is een handeling moreel juist als deze overeenstemt met een in zichzelf geldende morele regel, ongeacht de gevolgen van die handeling. Moreel goed handelen is volgens Kant het volgende: goed of geslaagd wordt elke handeling genoemd die een willekeurig doel bereikt

dat men zich gesteld had. Moreel goed is een handeling pas wanneer deze het absoluut goede uitdrukt, en respecteert. Dit absoluut goede is: de goede wil. Een morele ondergrens wordt overschreden elke keer dat men andere mensen, of ook zichzelf, slechts als middel gebruikt en niet als doel-in-zich. Deze ondergrens is sneller overschreden dan men denkt. Kants morele toets luidt: "handel zo dat de voorgenomen regel van uw handelen een universele wet kan zijn". Een echt morele norm staat geen uitzonderingsbesluit toe, en ook geen privileges voor uitzonderlijke personen.

Volgens Kant is er één universeel beginsel waaruit alle morele normen afgeleid kunnen worden namelijk 'de categorische imperatief'. Een imperatief is een handelingsvoorschrift of een verplichtende regel. Door redelijk te argumenteren is ieder rationeel denkend mens zelf in staat te beoordelen of een handelingsmogelijkheid moreel juist is. De eerste formulering van de categorische imperatief, het gelijkheidsbeginsel of universaliseringsbeginsel, luidt als volgt: "Handel alleen volgens die maxime waarvan je tegelijkertijd kunt willen dat ze een algemene wet wordt." De tweede formulering van de categorische imperatief, het respectbeginsel, luidt als volgt: "Handel zo dat je de mensheid, zowel in je eigen persoon als in de persoon van ieder ander, tegelijkertijd altijd ook als doel en nooit enkel als middel gebruikt." (Royakkers, 2014)

5.8 Gevolgenethiek

In de gevolgenethiek staan de gevolgen van handelingen centraal bij de morele beoordeling van die handelingen. Een handeling op zich is niet juist of onjuist, alleen hetgeen *uit* de handeling volgt is moreel relevant. Een vorm van gevolgenethiek is het utilisme. Het utilisme wordt gekenmerkt door het feit dat het de gevolgen van handelingen afmeet aan één waarde: menselijk genot, geluk of welzijn.

Bij het utilisme wordt de juistheid van handelingen bepaald op grond van gevolgen van die handelingen. Volgens het utilisme is een handeling juist als die goede gevolgen heeft en onjuist als die slechte gevolgen heeft. De waarde die de goedheid van gevolgen bepaalt is bij het utilisme geluk ofwel plezier, welvaart of nut. Volgens Bentham, een van de grondleggers van het utilisme, kunnen we de goedheid van de gevolgen van een handeling bepalen door na te gaan hoeveel plezier een handeling oplevert en hoeveel pijn. Als de som van het geluk minus de som van de pijn maximaal is dan is een handeling wenselijk. In het utilisme gaat het om het vergroten van het algemeen belang of de maatschappelijke welvaart. In de woorden van Bentham moeten we streven naar 'the greatest happiness for the greatest number'. Dit kan als consequentie hebben dat een kleine groep veel moet lijden onder het geluk van de grote groep.

Om na te gaan of een handeling ethisch aanvaardbaar is, volgens de formule, moet de volgende procedure worden doorlopen (Royakkers, 2014):

1. Ga na wat de alternatieven voor een bepaalde handeling zijn.
2. Ga voor ieder de alternatieven na wat de gevolgen zijn.
3. Ga na wat die gevolgen betekenen in termen van individueel nut en onnut.
4. Bepaal van ieder van de alternatieven het maatschappelijk nut en onnut door het individueel nut en onnut van de verschillende gevolgen van dat alternatief op te tellen.
5. Kies het alternatief met het hoogste maatschappelijke nut.

Het is een nogal veeleisende procedure die in de praktijk niet zo eenvoudig uit te voeren is. Sommigen mensen zeggen dat het utilisme een minimale eis heeft: zorg dat je handelingen per saldo geen maatschappelijke schade opleveren (Royakkers, 2014).

5.9 Ethiek versus recht

Het is van belang om te weten wat het verschil is tussen ethiek en recht. De VGBA is een wettelijke verordening, hierin staan echter wel deugden vermeld. De methode van het recht is gebaseerd op het verkrijgen van zekerheid en uitsluitsel, terwijl de methode van de ethiek juist is gebaseerd op het hanteren van onzekerheid (Jeurissen, 2006, pp. 16-17).

In een juridische strijd bij ondernemingen is de werkwijze bij recht gebaseerd op wantrouwen. Terwijl bij ethiek mensen samen, op basis van wederzijds vertrouwen, een goede oplossing zoeken voor een probleem. Een ander verschil tussen recht en ethiek is dat wetten soms immoreel zijn. Vaak loopt de ethiek vooruit op de wet- en regelgeving omdat het jaren kost om een wet te wijzigen (Jeurissen, 2006, pp. 17-18). Het is mogelijk dat een handeling binnen de wet gerechtvaardigd is, terwijl dit ethisch discutabel is.

Bij ethiek is altijd sprake van innerlijke motivatie: mensen moeten zichzelf aanzetten om moreel te handelen. Hiervoor moeten ze ook de vrijheid hebben. Bij recht is er geen innerlijke motivatie maar een uitwendige dwang omdat bij wetten een typische dreiging van sancties hoort. Het is van belang om een goede balans te hebben tussen recht en ethiek.

Verantwoordelijk is de persoon of de instantie die als (mede-)oorsprong van een handelingseffect kan worden aangemerkt of die zich in een rol, positie of functie bevindt die met aanspreekbaarheid gepaard gaat. Juridisch verantwoordelijk is een persoon of instantie die als zodanig wordt aangemerkt op grond van juridisch vastgestelde bepalingen. Moreel verantwoordelijk is een persoon of instantie die als zodanig wordt aangemerkt op grond van het heersende stelsel van normen en waarden (Wirtz, 2006, p. 25)

5.10 Professionaliteit

Volgens de VGBA houdt professionaliteit het volgende in:

De accountant onthoudt zich van elk handelen of nalaten waarvan hij weet of behoort te weten dat dit het accountantsberoep in diskrediet brengt of kan brengen (artikel 4 VGBA).

Om erachter te komen wat professionaliteit inhoudt, heb ik allereerst informatie gezocht in de VGBA. Hierin wordt gezegd dat de accountant het accountantsberoep niet in diskrediet kan brengen. Maar wat is nu precies diskrediet? Het woordenboek Van Dale verwoordt ‘iemand in diskrediet nemen’ als volgt: *“hem het vertrouwen ontnemen, verdacht maken”*

Vertrouwen is belangrijk in het accountantsberoep, daarop is ook de vertrouwensleer gebaseerd, zie hoofdstuk 5.3. In de toelichting van de VGBA staat vermeld dat de accountant zich moet houden op de van hem toepassing zijnde wet- en regelgeving, zo zou hij het beroep niet in diskrediet brengen. Hierbij wordt benadrukt dat het nalaten van handelen er ook voor kan zorgen dat de accountant het beroep in diskrediet brengt. Maar is alleen vertrouwen belangrijk bij de professionaliteit van de accountant? Of heeft de accountant ook andere belangrijke kenmerken nodig? De informatie voor

dit hoofdstuk is gehaald uit het boek: “Werkzame idealen, ethische reflecties op professionaliteit”. Hierin wordt in het algemeen beschreven wat een professional is.

In het algemeen wordt vanuit verschillende hoeken gezegd dat professionaliteit in een crisis zou verkeren doordat professionals onder druk staan, doorgeschoten bureaucratie en marktwerking. Doordat er steeds meer gefocust wordt op efficiency en doelmatigheid is de werklast van professionals steeds zwaarder en hun onafhankelijkheid steeds kleiner. Vanuit professionele ethiek wordt gezegd dat professionals zich nadrukkelijk zouden moeten oriënteren op de hen kenmerkende idealen.

Idealen zijn de verbindende schakel tussen de eigenschappen die professionaliteit kenmerken. Ze verhelderen wat professionals tot professionals maakt: professionals koesteren collectieve en individuele idealen die de eigen professie, in onderscheiding van die van anderen, kleuren. De combinatie van specifieke kennis en vaardigheden met bepalende idealen, onderscheidt artsen van juristen, ingenieurs van dominees. Behalve dat, bieden idealen oriëntatie en motivatie in de beroepspraktijk. De idealen hebben een groot belang van de professionals, het geeft hun werk betekenis en zin.

Professionals denken zelf kritisch na over hun eigen beroepsuitoefening, hoe die verbeterd kan worden, wat er in misgaat. Reflectie op eigen beroepsmoraal zit als het ware ingebakken in hun professionaliteit. Professie-ethiek, op haar beurt heeft tot doel dergelijke reflectie te ondersteunen. Mensen die zich met professie-ethiek bezighouden kijken vaak van wat meer afstand naar de professionele praktijk en proberen de morele dimensie ervan te verhelderen met denkgereedschap, meestal afkomstig uit de filosofie en de wijsgerige ethiek (Kole & de Ruyter, 2007, p. 2).

Professies zelf gaan er vaak toe over hun impliciete moraal te expliciteren in een ethische code. Alle ethische codes bevatten wel de plichtdimensie. Dit zijn verplichtingen en regels voor professionals afgeleid uit normen. Een dimensie die vaak onderbelicht blijft is de aspiratiedimensie. Deze geeft niet alleen in negatieve zin aan wat niet mag en minimaal moet maar geeft ook aan wat goed en nastrevenswaardig is, ook al is dit niet verplicht. De deugdenethiek belicht deze aspiratiedimensie. De aspiratiedimensie is gericht op een moreel optimum in plaats van een minimum (Kole & de Ruyter, 2007, p. 3).

In het boek ‘Werkzame idealen’ worden zes kenmerken gegeven over professionals (Kole & de Ruyter, 2007, p. 6):

1. Professionals hebben specialistische kennis, kundigheid en meestal een langdurige training ondergaan.
2. Van hen wordt een sterke betrokkenheid op bepaalde sociale waarden verwacht, een vorm van ‘intrinsiek altruïsme’, dikwijls gepaard gaand met een roepingsbesef en een sterke vervlechting van professionaliteit en persoonlijke identiteit.
3. Professies houden er gewoonlijk een typerende morele praktijk en/of beroepsmoraal op na die vaak gedeeltelijk geëxpliciteerd wordt in een beroepscode.
4. Individuele professionals maken altijd deel uit van een professie als collectief. Dit collectief is meer of minder goed georganiseerd in beroepsverenigingen met allerlei instituties, bijvoorbeeld een tuchtraad.

5. Professionals wordt een vorm van autonomie toegeschreven en daarmee meer of minder controle over de eigen beroepsuitoefening. Op individueel niveau wordt deze autonomie ondermeer zichtbaar in een discretionaire beslissingsbevoegdheid van de professional. Op collectief niveau drukt deze autonomie zich bijvoorbeeld uit in het recht van professies om zelf opleidings- en kwaliteitseisen te stellen en te handhaven, te bepalen wie toegelaten wordt tot de professie, onderlinge controle en sanctionering toe te passen.
6. De combinatie van deze eigenschappen geeft professionals dikwijls een zekere macht, soms een monopoliepositie, en vaak ook een sociaal aanzien.

Deze kenmerken worden voor de specifieke professies geschreven in beroepsprofielen en competenties (Kole & de Ruyter, 2007, p. 6). Voor de accountant gelden ook al deze kenmerken. Het eerste kenmerk is duidelijk omschreven in de VGBA; namelijk het fundamentele beginsel deskundigheid en zorgvuldigheid. Het tweede kenmerk onderscheid de accountant van overige professionals. Het derde aspect gaat over het ethisch moraal van de accountant. Het vierde kenmerk wordt ingevuld door de NBA, de beroepsorganisatie voor accountants. Het vijfde kenmerk zijn de wet- en regelgeving voor de accountants, in ledenvergaderingen kunnen zij onder andere gedragscodes goedkeuren. Het laatste kenmerk van de professional is een monopoliepositie. Dit mag over het accountantsberoep gezegd worden omdat alleen registeraccountants (expliciet: extern accountant) een wettelijke controle mogen ondertekenen. Tijdens het interview kan aan de hand van deze punten vragen gesteld worden over de professionaliteit van de accountant.

5.11 Integriteit

Volgens de VGBA houdt integriteit het volgende in:

De accountant treedt eerlijk en oprecht op (artikel 6 VGBA).

Integriteit is een veelbesproken onderwerp in de accountancy. Hierbij spelen vertrouwen en verantwoordelijkheid een belangrijke rol. Deze worden daarom in twee aparte sub paragrafen besproken. Het woord integriteit is op veel manier uit te leggen zoals onkreukbaarheid, rechtschapenheid, eerlijkheid, betrouwbaarheid, zuiverheid, onafhankelijkheid, zorgvuldigheid, geloofwaardigheid. Deze woorden zijn op zichzelf ook weer op verschillende manieren uit te leggen (Karssing, 2006, p. 48). In deze paragraaf wordt een uitleg gegeven waar de rest van het onderzoek op wordt gebaseerd. Zo blijft helder wat onder integriteit wordt verstaan in dit onderzoek. Hierbij is het van belang om te weten dat de VGBA zegt dat het bij integriteit gaat om het eerlijk en oprecht optreden van de accountant. In dit onderzoek wordt verder gekeken dan deze twee woorden. Tijdens het interview zal helder worden wat nog meer onder de integriteit van de accountant wordt verstaan in de praktijk.

Rob van Es schrijft in zijn boek Professionele ethiek dat integriteit specifiek staat voor drie formele typeringen met achterliggende waarden (Es, 2011, p. 190):

Criterium	Waarden
1. *Consistentie* In gedrag op verschillende tijdstippen	*Continuïteit*
2. *Coherentie* In gedrag ook als rollen en contexten verschillen	*Heelheid*
3. *Correspondentie* Tussen woorden en daden	*Waarachtigheid*

Verder schrijft hij dat de term integriteit op drie manieren kan worden gebruikt:

1. Als samengestelde deugd
2. Als professionele richtlijn
3. Als fatsoenkwalificatie

1. Als samengestelde deugd

Integriteit is hier geen enkele deugd maar een combinatie van samenhangende deugden:

- Betrouwbaarheid
- Zorgvuldigheid
- Oprechtheid
- Waardigheid

Deze samengestelde deugd weegt zwaarder dan een enkele deugd en vormt hierdoor een hoge standaard. Integriteit toekennen aan een actor is dan om deze actor op een voetstuk te plaatsen; het is een waardering van het karakter van een individu of een cultuur van een organisatie als geheel.

2. Als professionele richtlijn

Hier valt integriteit voor een deel samen met professionele verantwoordelijkheid. Hiermee kunnen we individuen en groepen aanspreken op hun rol of functie, wat van hen wordt verwacht en op wat ze aankunnen. Professionele integriteit kan aan iemand worden toegekend door ervaringen die collega's of klanten van deze persoon hebben. Het is een waardering voor de manier waarop een vak wordt uitgeoefend.

3. Als fatsoenkwalificatie

Hier verliest integriteit een groot deel van zijn betekenis. Er wordt bijvoorbeeld een 'integere organisatie' bedoeld. Eigenlijk wordt daarmee bedoeld dat een organisatie haar zaken 'moreel verantwoord' heeft georganiseerd.

5.11.1 Integriteit en vertrouwen

George W. Bush beweert in een toespraak dat de verbinding tussen integriteit en economie verloopt via het woord vertrouwen: voor economische transacties is vertrouwen onmisbaar en dat vertrouwen is gebaseerd op de integriteit van de spelers op de markt (Karssing, 2006, p. 47).

Het begrip vertrouwen is een proximus voor integriteit. Het is geen synoniem voor het woord, maar vertrouwen en integriteit zijn nauw verwant aan elkaar. Bart Nooteboom definieert in zijn boek,

‘Vertrouwen vormen, grondslagen, gebruik en gebreken van vertrouwen’, het woord vertrouwen als volgt:

Vertrouwen is de bereidheid van mensen in functionele afhankelijkheidsrelaties het risico te ondergaan dat andere partijen hen zullen schaden, met de verwachting dat dit niet zo zal zijn, zelfs als er gepercipieerde mogelijkheden en prikkels daartoe bestaan (Karssing, 2006, p. 49).

Vertrouwen ontstaat doordat de vertrouwer niet in staat is volledige controle uit te oefenen op de activiteiten van de vertrouwde. Het belang van vertrouwen wordt des te groter als we beseffen dat er geen alternatief is voor vertrouwen. Toezicht en beheersing is meestal niet meer dan een verplaatsing van vertrouwen: want wie bewaakt de bewakers? Toezicht en controle zijn bronnen van institutioneel vertrouwen in plaats van het alternatief van vertrouwen.

5.11.2 Integriteit en verantwoordelijkheid

Om verantwoordelijk te zijn moet je in de eerste plaats aangesproken kunnen worden op je handelen en op de effecten van je handelen. Het nemen van beslissingen, maar ook het nalaten hiervan worden beschouwd als een vorm van handelen. Het aanspreken kan gepaard gaan met een verwijt. Dit is meestal als een persoon of instelling door middel van een handeling een norm heeft overtreden of schade heeft aangericht.

Bij morele verantwoordelijkheid gaat het om de goedheid van de handeling zelf en/of de effecten van deze handeling. Verwijtbaarheid draait dan om de vraag of iemand een handeling heeft verricht waardoor een morele norm is overschreden of dat die handeling ontoelaatbare schade heeft aangericht aan het welzijn of het geluk van anderen.

In het boek ‘Bedrijfsethiek een goede zaak’ wordt gesteld dat om integriteit te waarborgen morele verantwoordelijkheid belangrijk is. Integriteit heeft, zo blijkt, alles te maken met het zorgvuldig beheren van alle verschillende, soms conflicterende verantwoordelijkheden, ook in situaties waarbij de verleiding bestaat om bepaalde verantwoordelijkheden juist te negeren (Wirtz, 2006, p. 37).

Integriteit kan gezien worden als professionele verantwoordelijkheid. Professionele verantwoordelijkheid is de kern van een moderne, integere taakuitvoering. Integriteit vereist standvastigheid. Een belangrijk aspect van integriteit is dat managers hun rug recht kunnen houden, verleidingen weerstaan en geen misbruik maken van hun positie (Karssing, 2006, p. 53). Daarnaast nemen integere managers hun verantwoordelijkheid en kan hun handelen een morele toets doorstaan. Als laatste moeten managers ook bereid zijn om zich te verantwoorden voor hun handelen en argumenten geven voor hun handelen. Hieruit moet blijken dat zij hun verantwoordelijkheden serieus nemen.

5.12 Conclusie

In Nederland is de economie vanouds gebaseerd op het Rijnlands model. Hier zijn de maatschappelijke factoren belangrijk. Het belang van alle stakeholders is belangrijk. Daarbij is continuïteit belangrijk. Nadelen van het Rijnlands model zijn bijvoorbeeld trage besluitvorming en minder mogelijkheden zijn voor excellentie. De beginselenethiek past bij deze economie. Een belangrijke regel binnen deze ethische theorie is als volgt: Handel zo dat de voorgenomen regel van uw handelen een universele wet kan zijn.

In Nederland is het economisch denken veranderd naar het Angelsaksische denken. Hierbij zijn de shareholders van belang en zijn kortetermijnresultaten belangrijk. Daarnaast wordt er efficiënt gewerkt en is individueel succes belangrijk. Het utilisme speelt hier een belangrijke rol. De regel die hier geldt is als volgt: 'the greatest happiness for the greatest number'. Dit heeft tot gevolg dat een kleine groep kan lijden onder het genot van de grotere groep. In bijlage 1 zijn de verschillen tussen het Rijnlands en Angelsaksisch model weergegeven.

De professionaliteit en integriteit van de accountant kunnen benaderd worden vanuit de deugdethiek. Hierbij staat de handelende persoon, de accountant, centraal. Het is belangrijk dat hij zich aan deze deugden houdt. In het onderzoek wordt gekeken hoe deze twee deugden een bijdrage kunnen leveren aan het versterken van de vertrouwensleer. De conclusie van dit onderzoek kan echter ook zijn dat de agency theorie meer past bij deze huidige tijd.

6. Methodologie

Om de theorie en praktijk met elkaar te vergelijken is er een theoretisch kader opgesteld. Voor de beantwoording van de deelvragen zijn er kwalitatieve interviews uitgevoerd.

6.1 Respondenten

Voor de beantwoording van de deelvragen is gebruik gemaakt van kwalitatieve interviews. De volgende respondenten hebben deelgenomen aan het onderzoek:

- 5 registeraccountants (groot en middelgrote kantoren)
- 4 studenten in opleiding tot registeraccountant
- 3 deskundigen
- 4 ondernemers

6.2 Vragen aan specifieke doelgroep

De interviewvragen zijn te vinden in bijlage 2. De resultaten van het onderzoek zijn in beantwoording van de deelvragen terug te vinden. Enkele vragen zijn aan een specifieke groep gevraagd. Hieronder wordt aangegeven welke vragen dit zijn. Daarnaast wordt de keuze hiervoor beargumenteerd.

Deelvraag 2:

- Bij de vertrouwensleer wordt ook wel gesproken over een verwachtingskloof. Is er sprake van een verwachtingskloof?

Deze vraag is gesteld aan registeraccountants, accountants in opleiding en ondernemers. Deze vraag is niet gesteld aan deskundigen, omdat zij niet in de praktijk werkzaam zijn.

Deelvraag 3:

- Hoe gaat u om met professionaliteit tijdens uw werk?

Deze vraag is gesteld aan registeraccountants, accountants in opleiding en ondernemers. Deze vraag is niet gesteld aan deskundigen omdat zij hier in de praktijk weinig of niet mee te maken hebben. Aan ondernemers is gevraagd hoe zij de professionaliteit van de accountant ervaren.

- Professionals in het algemeen koesteren idealen die hen tot bijvoorbeeld arts of jurist maken. Waar bent u als accountants trots op?

Deze vraag is gesteld aan registeraccountants, accountants in opleiding en deskundigen. Deze vraag is gesteld om te weten waar een accountant trots op is, wat het mooie is van het beroep. Deze vraag is dus specifiek voor registeraccountants en accountants in opleiding. Daarnaast weten deskundigen waar de accountant trots op kan zijn.

Deelvraag 4:

- Hoe geeft u hier invulling aan tijdens uw werk?

Deze vraag is gesteld aan registeraccountants, accountants in opleiding en ondernemers. Deze vraag is niet gesteld aan deskundigen omdat zij hier in de praktijk weinig of niet mee te maken hebben. Aan ondernemers is gevraagd hoe zij de integriteit van de accountant ervaren.

- Is uw integriteit ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd door allerlei maatregelen, van onder andere de werkgroep die 53 maatregelen heeft geïmplementeerd?

Deze vraag is alleen gesteld aan registeraccountants omdat zij langere tijd in het beroep zitten en daardoor aan kunnen geven of dit is veranderd.

Deelvraag 5:

- Hoe weet de accountant dat hij met een moreel dilemma te maken heeft?

Deze vraag is gesteld aan registeraccountants, accountants in opleiding en deskundigen. Dit is een specifieke vraag voor de accountant en is daarom niet gesteld aan de ondernemers.

- Hoe geeft u invulling aan uw ethische reflectie?

Deze vraag is gesteld aan registeraccountants, accountants in opleiding en ondernemers. Dit is een specifieke vraag voor de accountant. De ondernemers geven aan wat hun ervaring hiermee is.

- Is deze ethische reflectie ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?

Deze vraag is alleen gesteld aan registeraccountants omdat zij langere tijd in het beroep zitten en daardoor aan kunnen geven of dit is veranderd.

- Stelt u zich voor dat een deel van de wet- en regelgeving wordt geschrapt. Zoals de verplichte kantoor- en partnerroulatie. Hoe reageert de accountant hierop vanuit ethisch oogpunt?

Deze vraag is gesteld aan registeraccountants, accountants in opleiding en deskundigen. Deze vraag gaat over de wetgeving in de accountancy. De ondernemer heeft hier geen invloed op.

6.3 Ontbreken van reacties

Bij enkele interviewvragen uit deelvraag 5 ontbreken reacties. Hieronder wordt aangegeven welke reacties gemist worden en een eventuele reden.

- Deskundige 2 heeft geen vragen beantwoord over deelvraag 5, dit onderwerp is niet aan bod gekomen tijdens het interview.
- De onderzoeker heeft registeraccountant 5 de vraag over ethische reflectie onbewust niet gevraagd. Het antwoord is ook niet doorgeschemerd in de overige vragen.
- De onderzoeker heeft aan deskundige 3 de stelling niet gevraagd.
- Bij de vraag over het schrappen van wet- en regelgeving heeft deskundige 3 aangegeven dat dit antwoord niet opgenomen mag worden.

Beantwoording deelvraag 1

Hoe wordt er gekeken naar het toekomstig accountantsberoep gebaseerd op drie scenario's?

Inleiding

Tijdens het interview heeft iedere respondent een mening gegeven over drie scenario's die door de onderzoeker zijn opgesteld. Deze scenario's zijn terug te vinden in bijlage 1, de uitkomsten van deze deelvraag zijn terug te vinden in bijlage 3.

Resultaten

Hieronder staat het resultaat weergegeven:

10 personen maken geen keuze, 7 komen met een tegenvoorstel.

1 persoon kiest voor scenario 1 'The-only-audit-only-firm'

3 personen kiezen voor scenario 2 'Nieuw beloningssysteem'

2 personen kiezen voor scenario 3 'Overheidsaccountant'

Het interview begon met het introduceren van de scenario's. De respondenten gaven hierbij aan wat hun visie was ten opzichte van de scenario's en of ze dit een daadwerkelijke oplossing vinden. Diverse respondenten schetsten een eigen scenario over de toekomst van het Nederlands accountantsberoep. Aan het einde van het interview werden de vragen nogmaals gesteld en gaven enkele respondenten een extra toelichting op hun scenario. Hun visie was echter niet gewijzigd tijdens het interview.

Conclusie deelvraag 1

De uitkomsten zijn wisselend en een eenduidig besluit voor een scenario blijft uit. Er worden daarentegen wel suggesties gedaan, gedachtegangen gegeven**:**

De registeraccountants:

Er wordt aangegeven dat de aspecten efficiency en doeltreffendheid voorop moeten blijven staan. Indien we kijken naar de toekomstige ontwikkelingen moet er vanuit de driehoeksverhouding, maatschappelijk verkeer, klant en accountant beredeneert worden. Kijkend naar "the future of the audit" gaat het erom dat er in bredere zin assurance geleverd moet worden, dus over niet financiële informatie. De huidige regeldruk is te belastend. Er is een gemene deler dat wordt gesteld dat je met regels niet het vertrouwen terug gaat winnen. De noodzaak van het terugwinnen van het vertrouwen wordt onderkent en daar helpt de verjuridisering niet bij. De meeste laten zich ook uit over de beloningen structuur en zijn blij dat nu in de meeste gevallen de partner ook een loondienstverband kennen. Er zou geconcurreerd moeten worden op kwaliteit in plaats van de fee van de audit! Er wordt tevens gesteld dat je het als accountant niet gaat redden om het vertrouwen terug te winnen door je achter 53 maatregelen te verschuilen. Het gaat erom dat je de schijn tegen je moet vermijden en als accountant relevant moet blijven Dat houdt in: "het naleven van de vertrouwensleer."

De accountants in opleiding:

Zij belichten vooral dat de focus naar kwaliteit moet. Er wordt aangegeven dat de budgetdruk te hoog is en dat dit ten koste gaat van kwaliteit. Probleem wat wordt onderkend is de onafhankelijkheid discussie. Die krijg je nooit opgelost door de structuur zoals deze nu in Nederland is geregeld. Als oplossing wordt ook geopperd om het aantal vergunningen voor de wettelijke controle te beperken. Tevens wordt onderkend dat er afstand wordt genomen van het Rijnlands model en dat het de vraag is of dat mensen blijven binnen het accountantsberoep.

De deskundigen:

De toekomst van het accountantsberoep is belangrijk. De accountant heeft vanuit de vertrouwensleer de opdracht om betrouwbaarheid toe te voegen aan informatie. Hij zal naar een bredere vorm van assurance moeten toewerken. Hierbij moet de kwaliteit worden verbeterd. De accountantskantoren zullen hierop moeten gaan concurreren. De klant zal dan in de toekomst een kwaliteitskeuze maken in plaats van een prijskeuze.

De ondernemers:

De ondernemers vinden dat de accountant tegenwoordig controleert op basis van low trust. De accountant is teveel bezig met dossiervorming. Daarnaast ervaren ondernemers regeldruk doordat wet- en regelgeving is toegenomen. De ondernemers missen de toegevoegde waarde van de accountant omdat accountants stukken vraagt tijdens de controle waarvan het nut onduidelijk is. Daarnaast vraagt de accountant hoogwaardige analyses, die vaak moeilijk te leveren zijn door ondernemers. Een ondernemer springt in dit gat en begeleid controleplichtigen, dit is hard nodig, zo wordt gesteld. Ondernemers missen de adviesfunctie van de accountant, ze willen graag een sparringpartner.

Beantwoording deelvraag 2

Hoe wordt de vertrouwensleer op dit moment in de praktijk toegepast?

Inleiding

Binnen het accountantsberoep kent iedereen de vertrouwensleer. Limperg was de grondlegger en de VGBA en ViO zijn hier nog steeds op gebaseerd. De vraag is of de theorie omtrent de vertrouwensleer duidelijk is maar wordt de leer heden ten dage nog steeds hetzelfde uitgelegd in de praktijk. De accountant is nog steeds de vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer en de accountant mag het vertrouwen van het maatschappelijk verkeer niet schaden. De kern van de vertrouwensleer is de plicht van de accountant om zijn arbeid zo te verrichten dat hij de opgewekte verwachtingen bij het maatschappelijk verkeer niet beschaamd en omgekeerd geen grotere verwachtingen wekt dan de verrichte arbeid rechtvaardigt. Zijn deze verwachtingen te laag of te hoog, dan is er sprake van een verwachtingskloof. De vertrouwensleer is een normatieve leer terwijl de agency theorie een economische leer is, dit botst tegen elkaar. De agency theorie verklaart de behoefte aan accountantscontrole vanuit de tegengestelde belangen tussen management en aandeelhouders. Er is nu een verschuiving zichtbaar van high trust naar low trust, hoe belangrijk blijft hierbij de normatieve vertrouwensleer? Het doel van deze deelvraag is om te achterhalen hoe de vertrouwensleer in de praktijk wordt toegepast en om de verschillen tussen de theorie en praktijk te schetsen. De uitkomsten van deze deelvraag zijn terug te vinden in bijlage 4. De deelvraag is beantwoord door middel van de volgende interviewvragen:

1. Wat is vertrouwen?

2. Hoe bewust zijn accountants van hun maatschappelijke rol?

3. Is er sprake van een verwachtingskloof?

Resultaten

Vraag: Wat is vertrouwen?

Antwoord registeraccountants:

Drie accountants geven aan dat het vertrouwen tussen accountant en klant centraal moet staan. Immers indien er sprake is van vertrouwen leidt dat tot een efficiënte controle. Relatie en communicatie met de klant wordt centraal gesteld. Zijn gaan verder niet in op de functie jegens richting het maatschappelijk verkeer. Door een RA wordt expliciet aangegeven dat de accountant zijn relevantie behoud doordat het maatschappelijk verkeer vertrouwen in hem heeft. Als we dat vertrouwen terug winnen kan de functie van accountant breder worden gemaakt.

Antwoord accountants in opleiding:

Een accountant in opleiding geeft aan dat vertrouwen te maken heeft met de relatie tussen accountant en de klant. Een accountant in opleiding splitst het begrip in tweeën en geeft aan vertrouwen enerzijds tussen accountant en klant en anderzijds tussen accountant en het maatschappelijk verkeer en geeft daar bij aan dat het vertrouwen tussen klant en accountant ernstig

is beschadigd en dat dat teruggewonnen moet worden. De anderen maken verder niet expliciet in welke rol vertrouwen moet staan zij komen wel met omschrijvingen hoe zij tegen dit begrip aankijken. Dat iemand gelijk heeft zonder dat je het hoeft te controleren en dat je doet wat goed is er dan altijd vanzelf vertrouwen ontstaat.

Antwoord deskundigen:

Vertrouwen in de accountant, een noodzakelijke voorwaarde om vertrouwenspersoon van het maatschappelijke verkeer te zijn. Respect tonen en what you see is what you get en het vertrouwen terug winnen? Dat kun je zo terug hebben, maar dan moet je extra je best doen. We zien een verschuiving naar een low trust society waarin vooral wordt gewerkt met contracten, formele afspraken en meer steunen op juridische aangelegenheden. Indien je ziet dat er een verschuiving plaatsvindt richting het Angelsaksische model is het eigenlijk logisch dat het vertrouwen in de accountant afneemt.

Antwoord ondernemers:

Bij ondernemers is vertrouwen in de accountant belangrijk. De accountant kan vertrouwen wekken door transparant in zijn werkzaamheden te zijn en de toegevoegde waarde van de controleverklaring te tonen. Daarnaast vinden ze het belangrijk dat de accountant vertrouwelijk met hun informatie omgaat en of datgene wat hij doet aan hem is toevertrouwt.

Vraag: Hoe bewust zijn accountants van hun maatschappelijke rol?

Antwoord registeraccountants:

Vier registeraccountants geven aan dat de accountant bewust is van zijn maatschappelijke rol. Een van deze registeraccountants geeft wel aan dat het soms moeilijk is hierin een goede afweging te maken omdat je ook altijd een klantbelang hebt. Een registeraccountant geeft aan dat de accountant niet bewust bezig is met zijn maatschappelijke rol maar dat het andersom veel sterker is.

Antwoord accountants in opleiding:

Drie accountants in opleiding geven aan dat de accountant bewust is van zijn maatschappelijke rol. Een van hen geeft aan dat de tone at the top hierin belangrijk is. Een ander geeft aan dat het per sector verschilt hoe sterk dit bewust zijn aanwezig is, maar dat iedereen er wel bewust van is. Een accountant in opleiding geeft aan dat dit bewust zijn niet aanwezig is in het top-MKB maar wel bij beursgenoteerde bedrijven omdat je daar voor een bestuurder werkt en in de MKB werk je meer voor de klant.

Antwoord deskundigen:

Twee deskundigen geven aan dat zij hier onderzoek naar moeten doen om een antwoord te kunnen geven. Een deskundige geeft aan dat de accountant onvoldoende bewust is van zijn maatschappelijke rol, maar dat sommige jongeren wel dit besef hebben.

Antwoord ondernemers:

Een ondernemer geeft aan dat de accountant hiervan bewust is. Een andere ondernemer zegt dat de organisaties hier bewust van zijn geworden maar dat dat nog niet voor alle vennoten geldt. Een andere ondernemer geeft aan dat ze door allerlei maatregelen hiervan bewuster zijn geworden maar dat het heel menselijk is om met de klant mee te bewegen. Twee ondernemers onderstrepen het tegenstrijdig belang tussen de commerciële en vaktechnische kant.

Vraag: Is er sprake van een verwachtingskloof?

Antwoord registeraccountants:

Alle accountants geven aan dat er een verwachtingskloof is, wat deze inhoud verschilt echter. Drie accountants geven aan dat de verwachtingskloof ontstaat door een stuk onwetendheid, mensen weten bijvoorbeeld het verschil niet tussen een samenstel- en controleverklaring. Een accountant geeft aan dat er een verwachtingskloof is omdat er alleen financiële audit wordt geleverd en geen bredere assurance. Een accountant geeft aan dat er nog steeds een verwachtingskloof is, maar dat deze kleiner is geworden omdat de accountant steeds meer met de controlerichtlijnen in de hand naar de klant communiceert.

Antwoord accountants in opleiding:

De accountants in opleiding bevestigen allemaal dat er een verwachtingskloof is. Drie geven daarbij aan dat het voornamelijk komt door onwetendheid van het maatschappelijk verkeer. Een student geeft aan dat men teveel van de accountant verwacht op het gebied van fraude.

Antwoord ondernemers:

De ondernemers geven allemaal aan dat er een verwachtingskloof is. De accountant moet veel wet- en regelgeving navolgen in de controle terwijl de klant daar niets mee opschiet. Daarnaast is er voor het maatschappelijk onduidelijk wat realistisch is en wat ze mogen verwachten van een goedgekeurde jaarrekening.

Conclusie deelvraag 2

Voor de beantwoording van deze deelvraag zijn de volgende interviewvragen gesteld:

1. Wat is vertrouwen?

2. Hoe bewust zijn accountants van hun maatschappelijke rol?

3. Is er sprake van een verwachtingskloof?

Volgens de theorie is de accountant de vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer en de accountant mag het vertrouwen van het maatschappelijk verkeer niet schaden. De kern van de vertrouwensleer is de plicht van de accountant om zijn arbeid zo te verrichten dat hij de opgewekte verwachtingen bij het maatschappelijk verkeer niet beschaamd en omgekeerd geen grotere verwachtingen wekt dan de verrichte arbeid rechtvaardigt. Uit de gehouden interviews blijkt dat de meerderheid van de accountants vindt dat het vertrouwen tussen de accountant en de klant centraal

moet staan. Slechts een accountant en een accountant in opleiding wijzen op het vertrouwen van het maatschappelijk verkeer. De deskundigen zeggen dat het vertrouwen in de accountant een noodzakelijke voorwaarde is om vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer te zijn. Vertrouwen is dat iemand gelijk heeft zonder dat je het hoeft te controleren en dat je doet wat goed is. De accountant wekt vertrouwen bij de ondernemer door transparant te zijn.

De accountants en de accountants in opleiding zijn echter wel bewust van hun maatschappelijke rol. Het klantbelang speelt echter ook altijd een rol, volgens een accountant. Ondernemers onderstrepen het tegenstrijdig belang van accountants namelijk een commercieel en vaktechnisch belang.

De accountants en accountants in opleiding bevestigen allemaal dat er een verwachtingskloof is. De voornaamste reden is de onwetendheid van het maatschappelijk verkeer. Volgens de ondernemers is er een verwachtingskloof tussen de accountant en de klant omdat de accountant bepaalde controles uitvoert waarvan de ondernemer niet begrijpt waarvoor deze dienen. Ze zien ook een verwachtingskloof tussen de accountant en het maatschappelijk verkeer. Het maatschappelijk verkeer weet niet wat ze van een goedgekeurde jaarrekening mogen verwachten.

Beantwoording deelvraag 3

Hoe wordt er momenteel invulling gegeven aan de professionaliteit van de accountant zoals is vermeld in de VGBA?

Inleiding

Professionaliteit is een van de fundamentele beginselen in de VGBA. Professionaliteit wordt daar als volgt omschreven:

"De accountant onthoudt zich van elk handelen of nalaten waarvan hij weet of behoort te weten dat dit het accountantsberoep in diskrediet brengt of kan brengen".

Volgens het woordenboek van Dale verwoordt 'iemand in diskrediet nemen' als volgt: *"hem het vertrouwen ontnemen, verdacht maken".* In de toelichting staat vermeldt dat de accountant zich moet houden aan de van hem van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Professionals koesteren collectieve en individuele idealen die de eigen professie, in onderscheiding van die van anderen, kleuren. Wat verstaan accountants en studenten onder de professionaliteit van de accountant en waar zijn accountants vanuit hun professionaliteit trots op? En hoe passen ze dit toe in de praktijk, aan de hand van praktijkvoorbeelden. De uitkomsten van deze deelvraag zijn terug te vinden in bijlage 5. Deze deelvraag is beantwoord door middel van de volgende interviewvragen:

1. Wat is de professionaliteit van de accountant?

2. Hoe geeft de accountant invulling aan zijn of haar professionaliteit?

3. Waar zijn accountants trots op indien het gaat over de professionaliteit?

Resultaten

Vraag: Wat is de professionaliteit van de accountant?

Antwoord registeraccountant:

Bij professionaliteit benoemen de registeraccountants de overige fundamentele beginselen van de VGBA. De professionaliteit gaat om gedrag en houding waarbij de accountant altijd bewust is van zijn rol en functie. Een accountant benoemd kort de eer van de stand. Een andere accountant zegt dat professionaliteit inhoudt dat je datgene doet wat er van jou wordt verwacht.

Antwoord accountants in opleiding:

De accountants in opleiding geven diverse antwoorden. Een accountant in opleiding vindt dat professionaliteit goed omschreven is in de VGBA. Een andere accountant in opleiding vindt de professionaliteit een samenvatting van alle vijf de fundamentele beginselen. Bij professionaliteit is het belangrijk om bij je standpunten te blijven staan en je minpunten te kennen. Als laatste geeft een accountant in opleiding aan dat professionaliteit samenhangt met integriteit. Het mooie aan professionaliteit is dat het niet alleen geldt voor je werk maar voor je hele leven.

Antwoord deskundigen:

Een deskundige vindt het bizar dat daar een regel voor nodig is. Een andere deskundige geeft aan dat de professionaliteit in de VGBA een kapstokbeginsel is en de vervanging is van de eer van de stand. Een deskundige vindt dat professionaliteit te maken heeft met het waarmaken van verwachtingen.

Antwoord ondernemers:

De ondernemers beschrijven de professionaliteit van de accountant allemaal anders. Een ondernemer zegt dat het aangeeft wat de accountant wel en niet mag doen. Een andere ondernemer geeft aan dat het vroeger de eer van de stand was. Weer een andere ondernemer vindt integriteit belangrijk bij professionaliteit. De laatste ondernemer zegt dat de accountant altijd bewust moet zijn van wat hij zegt of doet in zijn rol als accountant.

Vraag: Hoe geeft de accountant invulling aan zijn of haar professionaliteit?

Antwoord registeraccountants:

Drie accountants vinden vakbekwaamheid belangrijk bij professionaliteit. Om de vakbekwaamheid hoog te houden moet je je kennis bijhouden en aan nascholing doen. Een accountant vindt het belangrijk om af en toe te reflecteren waar je mee bezig bent. Daarnaast zegt een accountant dat professionaliteit veel met vertrouwen te maken heeft en dat de accountant daarom altijd bewust moet zijn van zijn rol en functie en daarnaar handelt.

Antwoord accountants in opleiding:

Twee accountants in opleiding benoemen dat je bewust moet zijn waarmee je bezig bent, bij je standpunten blijven staan. Een accountant in opleiding benoemd dat hij niet de norm bepaald voor professionaliteit maar dat hij binnen de gestelde kaders werkt. Daarnaast zegt een accountant in opleiding dat professionaliteit gericht is op de privésfeer, terwijl integriteit voornamelijk werk gerelateerd is.

Antwoord ondernemers:

De ondernemers benoemen dat de accountants bewust zijn van hun professionaliteit. Een ondernemer benoemt dat accountants nu bewuster met hun professionaliteit omgaan dan een aantal jaren geleden omdat het beroep te commercieel was geworden. Een ondernemer vindt dat accountants bewust met hun professionaliteit omgaan omdat ze geen risico's willen lopen tegenover de AFM. Daarnaast benoemd een ondernemer dat de Big Four professioneler is dan de kleinere kantoren doordat er met verschillende meetlatten wordt gemeten en de Big Four aan strengere eisen moet voldoen.

Vraag: Waar zijn accountants trots op indien het gaat over de professionaliteit?

Antwoord registeraccountants:

Vier accountants zijn er trots op dat ze door hun titel vertrouwen krijgen van het maatschappelijk verkeer. En dat zij door hun titel controleverklaringen kunnen ondertekenen. Een accountant geeft

aan dat accountants de laatste jaren niet op heel veel dingen trots kunnen zijn door al het negatieve nieuws. Er wordt wel benoemd dat accountants er trots op mogen zijn op de ontwikkelingen die het beroep de afgelopen jaren heeft gemaakt.

Antwoord accountants in opleiding:

Twee accountants in opleiding benoemen dat de accountant een grote toegevoegde waarde heeft. Twee accountants in opleiding benoemen dat de accountant trots mag zijn dat hij een maatschappelijke rol heeft.

Antwoord deskundigen:

De deskundigen zeggen dat de accountants een belangrijke maatschappelijke functie hebben. Ze voegen zekerheid toe daar waar gebrek aan vertrouwen bestaat tussen personen en partijen. Accountants zorgen ervoor dat de economie beter draait omdat zij, als accountants, vertrouwen toevoegen aan de jaarrekening.

Conclusie deelvraag 3

Voor de beantwoording van deze deelvraag zijn de volgende interviewvragen gesteld:

1. Wat is de professionaliteit van de accountant?

2. Hoe geeft de accountant invulling aan zijn of haar professionaliteit?

3. Waar zijn accountants trots op indien het gaat over de professionaliteit?

Professionaliteit is een van de fundamentele beginselen in de VGBA. Professionaliteit wordt daar als volgt omschreven:

"De accountant onthoudt zich van elk handelen of nalaten waarvan hij weet of behoort te weten dat dit het accountantsberoep in diskrediet brengt of kan brengen".

In de toelichting van de VGBA staat vermeldt dat de accountant zich houden aan de van hem van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Registeraccountants en accountants in opleiding vinden de professionaliteit een samenvatting van de fundamentele beginselen. De professionaliteit van de accountant houdt in dat de accountant altijd bewust is van zijn rol en functie. Door verschillende respondenten wordt de professionaliteit de vervanging genoemd van de eer van de stand.

De ondernemers vinden dat de accountant bewust omgaat met zijn professionaliteit. De accountants relateren professionaliteit aan vakbekwaamheid en vinden daarom nascholing belangrijk. Accountants in opleiding zeggen dat professionaliteit inhoudt dat de accountant bij zijn standpunten blijft staan en dat de accountant ook in de privésfeer zich professioneel moet gedragen.

Accountants zijn trots dat ze een titel dragen en daarmee controleverklaringen mogen ondertekenen. Accountants in opleiding zijn trots op de toegevoegde waarde en de maatschappelijke rol die de accountant heeft. Volgens de deskundigen mogen de accountants er trots op zijn dat ze zekerheid toevoegen aan de jaarrekening.

Beantwoording deelvraag 4

Hoe wordt er momenteel invulling gegeven aan de integriteit van de accountant zoals is vermeld in de VGBA?

Inleiding

Integriteit is een ander fundamenteel beginsel in de VGBA. En wordt als volgt beschreven:

“De accountant treedt eerlijk en oprecht op”.

Als je op zoek gaat naar de betekenis van integriteit kom je diverse eigenschappen tegen zoals rechtschapenheid, eerlijkheid, betrouwbaarheid, zuiverheid en onafhankelijkheid. Integriteit kan op verschillende manieren worden gebruikt, als samengestelde deugd, als professionele richtlijn en als fatsoenkwalificatie. Integriteit en vertrouwen zijn nauw verband aan elkaar. Daarnaast is verantwoordelijkheid verbonden met integriteit. Het doel van deze deelvraag is om erachter te komen wat de accountant onder integriteit verstaat. En hoe hij deze waarborgt. Daarnaast wordt gevraagd of de integriteit van de accountant is veranderd de afgelopen jaren door allerlei boekhoudschandalen en maatregelen vanuit het beroep. De uitkomsten van deze deelvraag zijn terug te vinden in bijlage 6. Deze deelvraag is beantwoord door middel van de volgende interviewvragen:

1. Wat is de integriteit van de accountant?

2. Hoe geeft de accountant invulling aan zijn of haar integriteit?

3. Is de integriteit van de accountant ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?

Resultaten

Vraag: Wat is de integriteit van de accountant?

Antwoord registeraccountants:

Drie accountants verwijzen naar de uitleg in de VGBA, eerlijk en oprecht optreden. Twee andere accountants noemen de begrippen eerlijkheid, onafhankelijkheid, betrouwbaarheid, geheimhouding en objectiviteit. Integriteit heeft met je handelen te maken en hangt samen met de andere begrippen.

Antwoord accountants in opleiding:

Twee accountants in opleiding vinden dat accountants een rechte rug nodig hebben om integer te zijn. Integriteit houdt in dat de accountant open en eerlijk is, volgens een andere accountant in opleiding. Weer een ander zegt dat de accountant bewust moet zijn van zijn rol en dat hij er rekening mee houdt dat hij niet voor een bedrijf werkt maar voor het maatschappelijk verkeer.

Antwoord deskundigen:

De deskundigen benoemen allemaal het woord vertrouwen bij integriteit. Een deskundige zegt dat integriteit betekent: zorgvuldigheid, standvastigheid en uitlegbaarheid. Daarbij moet de accountant zich iedere keer afvragen ‘waartoe ben ik op aarde.’

Antwoord ondernemers:

Ondernemers vinden het belangrijk dat de accountant aangeeft als zij fouten maken. Dat hij eerlijk durft te zeggen dat iets niet klopt.

Vraag: Hoe geeft de accountant invulling aan zijn of haar integriteit?

Antwoord registeraccountants:

De integriteit wordt op verschillende manieren ingevuld door de accountants. Een accountant vindt het belangrijk om te overleggen met collega’s. Een andere accountant vindt dat hij in werk en privé, beide integer moet zijn en daarom in privésfeer ook eerlijk en oprecht optreedt. Weer een andere accountant zegt dat de integriteit voor een deel verankerd is in de NV COS. Als laatste vindt een accountant dat de accountant ervoor moet zorgen dat hij altijd een rechte rug houdt en daarover ook duidelijk over moet communiceren.

Antwoord accountants in opleiding:

Twee accountants in opleiding geven aan dat zij niet veel met integriteit te maken hebben omdat zij uitvoerend zijn en geen beslissingen hoeven te nemen. Zij vinden wel dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor hun werkzaamheden. Een andere accountant in opleiding vindt integriteit belangrijk maar gaat hier niet verder op in. Als laatste vindt een accountant in opleiding dat een accountant bij iedere controle bevindingen heeft en dat hij daarachter moet blijven staan.

Antwoord ondernemers:

De ondernemers hebben allemaal goede ervaringen met de integriteit van de accountant en twijfelen daarom ook niet aan de integriteit van de accountant.

Vraag: Is de integriteit van de accountant ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?

Antwoord registeraccountants:

Twee accountants geven aan dat de integriteit van de accountant is verbeterd. Zij geven aan dat de accountant professioneel kritischer is geworden en eerder de vraag stelt: ‘is dit integer of niet?’ Twee accountants zeggen dat de integriteit niet is veranderd. De laatste accountant geeft aan dat iedere accountant in principe weet dat hij integer moet zijn maar dat de accountant daar niet altijd even bewust van is, de accountant moet hieraan herinnerd worden.

Conclusie deelvraag 4

Er wordt antwoord gegeven op de volgende deelvraag:

Hoe wordt er momenteel invulling gegeven aan de integriteit van de accountant zoals is vermeld in de VGBA?

Voor de beantwoording van deze deelvraag zijn de volgende interviewvragen gesteld:

1. Wat is de integriteit van de accountant?

2. Hoe geeft de accountant invulling aan zijn of haar integriteit?

3. Is de integriteit van de accountant ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?

In de VGBA staat integriteit als volgt uitgelegd: “De accountant treedt eerlijk en oprecht op.” Integriteit kan met veel begrippen uitgelegd worden, accountants noemen: onafhankelijkheid, betrouwbaarheid, geheimhouding en objectiviteit; een deel van deze begrippen is ook genoemd in het theoretisch kader. Integer handelen houdt in dat de accountant altijd een rechte rug heeft. Hierbij moet de accountant altijd bedenken: waartoe ben ik hier op aarde. De ondernemer vindt het belangrijk als de accountant eerlijk zegt dat de onderneming fouten heeft gemaakt, dat de accountant dit eerlijk vertelt. Ondernemers hebben hier overigens goede ervaringen mee. De accountant overlegt met zijn collega’s hoe hij integer kan handelen. Een deel van de integriteit van de accountant is verankerd in de NV COS, het is belangrijk dat de accountant duidelijk communiceert over zijn integriteit. Een deel van de accountants zegt dat de integriteit van de accountant is verbeterd en dat ze professioneel kritischer zijn geworden, maar er zijn ook accountants die zeggen dat de integriteit de afgelopen jaren niet is veranderd.

Beantwoording deelvraag 5

Welke relatie is er tussen ethiek en wet- en regelgeving in de accountancy en hoe gaat de accountant hiermee om?

Inleiding

Er zijn verschillende stromingen binnen de ethiek, die de vraag 'wat is goed handelen' verschillend benaderen. De beginselenethiek baseert een moreel oordeel op normen, de gevolgenethiek gaat uit van waarden. Daarnaast is nog de deugdenethiek die de handelende persoon centraal stelt. De beginselenethiek geeft een moreel oordeel vanuit de normen en regels terwijl de gevolgenethiek naar de gevolgen van een handeling kijken. Bij de vertrouwensleer past de deugdenethiek. Er zijn tal van verschillen te noemen tussen ethiek en wet- en regelgeving. De methode van het recht is gebaseerd op het verkrijgen van zekerheid en uitsluitsel, terwijl de methode van de ethiek juist is gebaseerd op het hanteren van onzekerheid. In een juridische strijd bij ondernemingen is de werkwijze bij recht gebaseerd op wantrouwen. Terwijl bij ethiek mensen samen, op basis van wederzijds vertrouwen, een goede oplossing zoeken voor een probleem. Bij ethiek is altijd sprake van innerlijke motivatie: mensen moeten zichzelf aanzetten om moreel te handelen. Bij recht is er geen innerlijke motivatie maar een uitwendige dwang omdat bij wetten een typische dreiging van sancties hoort. Het is van belang een goede balans te hebben tussen recht en ethiek. Met deze deelvraag wordt het ethisch bewustzijn van de accountant achterhaalt. En hoe de accountant tegen de verhouding tussen ethiek en wet- en regelgeving kijkt. De uitkomsten van deze deelvraag zijn terug te vinden in bijlage 7. Deze deelvraag is beantwoord door middel van de volgende interviewvragen:

1. Hoe weet de accountant dat hij met een moreel dilemma te maken heeft?

2. Hoe geven accountants invulling aan hun ethische reflectie?

3. Is deze ethische reflectie ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?

4. Mening over de stelling "Iets is ethisch als het binnen de wet is."

5. Stel dat een deel van de wet- en regelgeving wordt geschrapt, hoe reageert de accountant hierop vanuit ethisch oogpunt?

Resultaten

Vraag: Hoe weet de accountant dat hij met een moreel dilemma te maken heeft?

Antwoord registeraccountants:

Drie accountants geven aan dat zij het aanvoelen wanneer er iets niet klopt. Een andere accountant geeft aan dat dit vaak komt doordat wet- en regelgeving en ethiek niet samen gaan. Een moreel dilemma zou betekenen dat de accountant zijn besluit niet meer op ethische gronden kan nemen, volgens een accountant komt dit nauwelijks voor. Hier wordt bij gezegd dat een accountant zich nooit mag laten leiden door ad hoc privé overwegingen van de klant.

Antwoord accountants in opleiding:

Drie accountants in opleiding geven duidelijk aan dat een accountant een moreel dilemma duidelijk aanvoelt. De andere accountant in opleiding geeft aan dat bij een moreel dilemma, de accountant bij zijn standpunten moet blijven staan.

Antwoord deskundigen:

Deskundigen bevestigen dat de accountant morele dilemma's heeft. Dit komt doordat het een moreel beroep is, waarbij ethiek en wet- en regelgeving belangrijk is. Daarnaast hebben accountants op korte termijn met dilemma's te maken omdat het niet in lijn is met de lange termijn.

Vraag: Hoe geven accountants invulling aan hun ethische reflectie?

Antwoord registeraccountants:

Wanneer een accountant een moreel dilemma heeft spart hij met collega's hoe het probleem opgelost kan worden. Een accountant zegt: de grootste fout die je maakt, is de fout die je in je eentje maakt. Naast het sparren met collega's is er begeleiding vanuit bureau vaktechniek, aldus twee registeraccountants. Een van deze accountants merkt daarbij op dat er ook veel casussen zijn geschreven, waarin staat geschreven wat je in zulke gevallen moet doen.

Antwoord accountants in opleiding:

Drie accountants in opleiding bespreken een dilemma met hun team en leidinggevende, zij hoeven zelf niet voor een oplossing te zorgen. De andere accountant in opleiding geeft aan dat de accountant continue bewust moet zijn waarmee hij bezig is en dat de accountant beslissingen moet nemen zonder hele nachten wakker te liggen.

Antwoord deskundigen:

Volgens een deskundige moet de accountant iedere keer afvragen: 'gedraag ik me hier als een goede accountant, gedraag ik me hier als vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer?' De andere deskundige geeft aan hier onderzoek naar te moeten doen.

Antwoord ondernemers:

Twee ondernemers geven aan dat de accountants teveel bezig zijn met wet- en regelgeving waardoor het vertrouwen in de accountant niet toeneemt. Een andere ondernemer geeft aan dat de accountant volledige transparantie krijgt in de onderneming en hoopt dat de accountant hier vertrouwelijk mee omgaat. The tone at the top in een accountantsorganisatie is belangrijk, volgens een ondernemer, zij moeten het goede voorbeeld geven aan de gehele accountantsorganisatie.

Vraag: Is deze ethische reflectie ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?

Antwoord registeraccountants:

Twee accountants geven aan dat de ethische reflectie niet is veranderd. Een accountant geeft aan dat er vroeger meer acceptabel was dan nu. Een andere accountant geeft geen duidelijk antwoord.

Vraag: Mening over de stelling “Iets is ethisch als het binnen de wet is.”

Antwoord registeraccountants:

Alle accountants zijn het niet eens met de stelling. Drie accountants onderschrijven dat de wet niet altijd ethisch is of andersom. De andere twee accountants geven aan dat wet- en regelgeving met elkaar is afgesproken en dat je er vanuit kan gaan dat het ook ethisch is maar dat je vanuit je persoonlijke overtuiging wet- en regelgeving onethisch kan vinden.

Antwoord accountants in opleiding:

Twee accountants in opleiding zijn het niet eens met de stelling omdat soms iets onethisch is terwijl het wel toegestaan is volgens wet- en regelgeving. Een accountant in opleiding geeft aan dat er in Nederland ruime wet- en regelgeving is en op principle based gebaseerd is. Een andere accountant in opleiding geeft aan dat het beroep van rule based naar principle based gaat omdat het beroep bewuster omgaat met de verwachtingen van het maatschappelijk verkeer.

Antwoord deskundige:

De deskundige zegt dat ethiek en recht elkaar kan versterken. Ze elkaar kunnen aanvullen, de wet heeft dan een minimumnorm waarbij ethiek het verder inkleurt. En ze kunnen elkaar betwisten, it’s legal but harmful.

Antwoord ondernemers:

De ondernemers zijn het niet eens met de stelling. Twee ondernemers geven aan dat de wet- en regelgeving te ver doorvoert en dat er momenteel teveel wet- en regelgeving is. Een ondernemer geeft aan dat bij de wet- en regelgeving vooral gekeken moet worden naar het gedachtegoed wat de wetgever heeft beoogd. Daarnaast benoemt een ondernemer de volgende uitspraak: het klopt wel maar het deugt niet. Dit komt steeds vaker voor omdat accountants naar de letter van de wet werken in plaats van de geest van de wet. De oorzaak hiervan ligt bij de AFM, deze instantie wilt dat de accountant rule based waarbij er geen ruimte mogelijk is voor principle based.

Vraag: Stel dat een deel van de wet- en regelgeving wordt geschrapt, hoe reageert de accountant hierop vanuit ethisch oogpunt?

Antwoord registeraccountants:

De accountants vinden het belangrijk dat er wet- en regelgeving is. Wet- en regelgeving is nodig om kwaliteit te handhaven en om te voorkomen dat het beroep de schijn tegen zich heeft. Daarnaast is er een golfbeweging van toenemende wetgeving wanneer er kwaliteitsissues zijn. Deze golfbeweging neemt weer af als de nieuwe normaal is gevonden en neemt weer toe als er een nieuw issue is.

Antwoord accountants in opleiding:

Drie accountants in opleiding vinden dat wet- en regelgeving nodig is. Hierbij moet wel afgevraagd worden hoe effectief deze wetgeving is. Een accountant in opleiding vindt dat, met betrekking tot het schrappen van partner- en kantoorroulatie, wet- en regelgeving afgeschaft kan worden omdat de accountant nu bewuster omgaat met de wensen van het maatschappelijk verkeer.

Antwoord deskundige:

Wet- en regelgeving is handig als soort vangnet, maar als dat je primaire aansturingsbron gaat worden dan ga je ethiek en wet aan elkaar gelijk stellen.

Conclusie deelvraag 5

Er wordt antwoord gegeven op de volgende deelvraag:

Welke relatie is er tussen ethiek en wet- en regelgeving in de accountancy en hoe gaat de accountant hiermee om?

Voor de beantwoording van deze deelvraag zijn de volgende interviewvragen gesteld:

1. Hoe weet de accountant dat hij met een moreel dilemma te maken heeft?

2. Hoe geven accountants invulling aan hun ethische reflectie?

3. Is deze ethische reflectie ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?

4. Mening over de stelling “Iets is ethisch als het binnen de wet is.”

5. Stel dat een deel van de wet- en regelgeving wordt geschrapt, hoe reageert de accountant hierop vanuit ethisch oogpunt?

Als een accountant een moreel dilemma heeft voelt hij dit wel aan. In de ethische reflectie hierop wordt er met collega’s gespard en is er begeleiding vanuit bureau vaktechniek. De accountant moet zich iedere keer afvragen: ‘gedraag ik me hier als een goed accountant, gedraag ik me hier als vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer?’ De ethische reflectie is de afgelopen jaren niet veranderd, wel is de accountant kritischer geworden of iets wel of niet mag.

De meeste respondenten zijn het niet eens met de stelling “Iets is ethisch als het binnen de wet is.” Dit komt omdat de ethiek en wet- en regelgeving elkaar kan versterken, aanvullen en betwisten. De accountants en accountants in opleiding vinden het allemaal goed dat er wet- en regelgeving is, een deskundige merkt hierbij wel op dat het geen primaire aansturingsbron moet worden. Ondernemers vinden dat er momenteel teveel wet- en regelgeving is en dat de accountant van principle based naar rule based gaat. De accountant is volgens hen teveel bezig met wet- en regelgeving.

Conclusie

De volgende onderzoeksvraag stond centraal:

In hoeverre voldoet het fundament van de accountancy, de vertrouwensleer, in huidig en toekomstig perspectief als ethische norm binnen een maatschappij die verschuift van het Rijnlands model naar het neo-liberaal model en grote waarde hecht aan professionaliteit en integriteit van de accountant?

Deze onderzoeksvraag is onderverdeeld in de volgende deelvragen:

1. Hoe wordt er gekeken naar het toekomstig accountantsberoep gebaseerd op drie scenario's?
2. Hoe wordt de vertrouwensleer op dit moment in de praktijk toegepast?
3. Hoe wordt er momenteel invulling gegeven aan de professionaliteit van de accountant zoals is vermeld in de VGBA?
4. Hoe wordt er momenteel invulling gegeven aan de integriteit van de accountant zoals is vermeld in de VGBA?
5. Welke relatie is er tussen ethiek en wet- en regelgeving in de accountancy en hoe gaat de accountant hiermee om?

Het doel bij deelvraag een was om te achterhalen wat de toekomstvisie is op het accountantsberoep. Hierop kwam geen eenduidig antwoord waardoor ook geen conclusie kan worden getrokken of scenario geschetst kan worden.

Om deelvraag twee te beantwoorden zijn drie interviewvragen opgesteld. Het doel van deze deelvraag is om te achterhalen hoe de vertrouwensleer in de praktijk wordt toegepast. Het vertrouwen in de accountant is belangrijk omdat hij de vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer is. Door de accountants wordt het vertrouwen voornamelijk genoemd in relatie tot de klant. Deskundigen benoemen dat het vertrouwen in de accountant een noodzakelijke voorwaarde is om vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer te zijn. De volgende interviewvraag stelde de vraag of de accountants zich bewust zijn van hun maatschappelijke rol. De accountant heeft immers een maatschappelijke functie omdat hij vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer is. De accountants en accountants in opleiding vinden dat ze bewust zijn van deze rol maar het klantbelang speelt ook altijd een rol. De ondernemers merken op dat de accountant voldoende bewust is van zijn maatschappelijke rol maar dat het klantbelang een belangrijke rol speelt bij de accountant. Bij de vertrouwensleer wordt ook gesproken over een verwachtingskloof. In de laatste interviewvraag voor deze deelvraag werd gevraagd of er sprake is van een verwachtingskloof. Deze is aanwezig en bestaat voornamelijk uit onwetendheid, volgens accountants en accountants in opleiding. Er mag dus geconcludeerd worden dat de accountants kennis hebben van de vertrouwensleer. Wanneer hierover gesproken wordt benoemen ze dat ze voldoende bewust zijn van hun maatschappelijke rol maar dat klantbelang een grote rol speelt in beslissingen. De accountants streven geen zuivere vertrouwensleer na.

Hoe de accountant invulling geeft aan zijn professionaliteit wordt in de derde deelvraag beantwoord. Hiervoor zijn drie interviewvragen gesteld. Allereerst werd gevraagd wat de accountant onder professionaliteit verstaat. In de VGBA staat dat de accountant het beroep niet in diskrediet mag brengen. Volgens de respondenten is de professionaliteit een samenvatting van de vijf fundamentele

beginselen en de vervanging voor de eer van de stand. De tweede interviewvraag had als doel om te beantwoorden hoe de accountant zijn professionaliteit waarborgt. Volgens registeraccountants kan dit voornamelijk door vakbekwaamheid. Volgens accountants in opleiding moet de accountant bewust bezig zijn met zijn werkzaamheden. De ondernemers vinden dat accountants professioneel zijn. Als laatste werd gevraag: 'Waar zijn accountants trots op indien het gaat over de professionaliteit?' Het doel was om de beroepstrots van accountants te achterhalen. Accountants in opleiding zijn trots op de toegevoegde waarde en de maatschappelijke rol die de accountant heeft. De accountants zijn voornamelijk trots dat zij door hun titel vertrouwen krijgen. De conclusie is dat de accountant bewust omgaat met zijn professionaliteit door zijn vakbekwaamheid hoog te houden. Vanuit de professionaliteit zijn ze er trots op een titel te dragen en daarmee vertrouwen winnen.

De vierde deelvraag gaat over de integriteit van de accountant. Volgens de VGBA moet de accountant eerlijk en oprecht optreden. Het doel van deze deelvraag is om inzicht te krijgen in de betekenis die de accountant geeft aan integriteit. Bij de eerste interviewvraag werd gesteld wat de accountant zelf onder integriteit verstaat. Hierbij werd de VGBA bevestigt daarnaast werd genoemd dat het gaat om je handelen en dat de accountant een rechte rug heeft en alles open en eerlijk vertelt. De accountant geeft invulling aan zijn integriteit door overleg met collega's, een rechte rug houden en het is voor een deel verankerd in de NV COS. De accountants in opleiding geven aan dat zij niet kader stellend zijn. De ondernemers hebben goede ervaringen met de integriteit van de accountant. Aan de registeraccountants werd nog gevraagd of hun integriteit de afgelopen jaren is veranderd. De ene helft van de accountants vindt dat hun integriteit is veranderd, de andere helft geen aan dat dit niet is veranderd. De conclusie is dat de accountant bewust bezig is met zijn integriteit. Hierbij is het van belang dat de accountant een rechte rug heeft en alles open en eerlijk vertelt.

In deelvraag vijf wordt stilgestaan bij ethiek en wet- en regelgeving. Met dit onderdeel is het ethisch bewustzijn van de accountant achterhaalt en hoe hij tegen de verhouding van ethiek en wet- en regelgeving kijkt. De eerste vraag stelde hoe de accountant kan weten dat hij met een moreel dilemma te maken heeft. Volgens deskundigen hebben accountants met morele dilemma's te maken omdat het een moreel beroep is. De accountants en accountants in opleiding geven aan dat zij een moreel dilemma aanvoelen. Wanneer er sprake is van een moreel dilemma bespreken accountants in opleiding dit met het team en hun leidinggevende. De registeraccountants sparren met hun collega's en krijgen begeleiding vanuit bureau vaktechniek. Deze ethische reflectie is de afgelopen jaren niet veranderd. Ondernemers geven aan dat accountants bij een moreel dilemma teveel bezig zijn met de wet- en regelgeving. In het kader van ethiek en wet- en regelgeving werd de volgende stelling opgebracht: "Iets is ethisch als het binnen de wet is." Met deze stelling was niemand het eens. De ethiek en wet- en regelgeving overlappen elkaar maar zijn af en toe ook tegenstrijdig aan elkaar. Als laatste werd gevraagd hoe de accountant zou reageren als een deel van de wet- en regelgeving geschrapt zou worden. Dit had als doel om vast te stellen in welke mate de accountant wet- en regelgeving belangrijk vindt. De accountants geven aan dat wet- en regelgeving belangrijk is om kwaliteit te handhaven en als beroep niet de schijn tegen te krijgen. De accountants in opleiding vinden eveneens wet- en regelgeving belangrijk maar vinden wel dat er gekeken moet worden naar de effectiviteit hiervan. Aan de hand van deze deelvraag kan geconcludeerd worden dat wet- en regelgeving nodig is om accountant te zijn maar dat accountants wel bezig zijn met het ethisch aspect.

Indien we kijken naar het fundament kunnen we het volgende concluderen: de Nederlandse maatschappij gaat van een high trust society richting een low trust society. Dit betekent dat het vertrouwen in instituties en personen onderling afneemt. Een logisch gevolg hiervan is dat het vertrouwen in de accountant ook afneemt. Hieruit zou geconcludeerd kunnen worden dat het vertrouwen in de accountant nooit meer zo sterk zal zijn als in het verleden[4].

De accountant stelt in zijn werkzaamheden de klant centraal. Een goede relatie met de klant is belangrijk en zijn professionaliteit en integriteit probeert hij richting de klant zo goed mogelijk vorm te geven. De accountant is wel bewust van zijn maatschappelijke rol als accountant maar vind het lastig om een balans te vinden tussen zijn maatschappelijke rol en het klantbelang. Dit is vanaf het begin van het beroep een lastige opgave voor de accountant. Accountants in opleiding stellen dat de onafhankelijkheid van de accountant altijd lastig is. Als het accountantsberoep wilt blijven vasthouden aan de vertrouwensleer, dan zal de accountant zijn focus moeten verleggen naar het maatschappelijk verkeer.

Het neo liberalisme, het Angelsaksisch denken, is voornamelijk rule based. Hierbij is sprake van een low trust society en verregaande juridisering van allerlei zaken. Uit de interviews blijkt dat ondernemers vinden dat de accountant rule based controleert, zij vinden tevens dat er teveel wet- en regelgeving is. Accountants vinden het juist belangrijk dat er wet- en regelgeving is. Het is nodig om te kunnen handhaven en als beroep niet de schijn tegen te krijgen. Er is een verschuiving zichtbaar van principle based naar rule based, dit wijst erop dat de accountancy verschuift naar een low trust relatie met het maatschappelijk verkeer en de klant.

Het onderzoek had verschillende groepen respondenten. Uit de interviews blijkt dat de accountants duidelijk richting de agency theorie verschuiven. Ze zijn voornamelijk gericht op hun klant ondanks dat ze bewust zijn van hun maatschappelijke rol. Een deel van de accountants in opleiding zijn zich bewust van de rol van accountant als vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer. Deskundigen vinden het vertrouwen een noodzakelijke voorwaarde om als accountant vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer te zijn. De ondernemers vinden dat de accountant teveel bezig is met wet- en regelgeving en controleert op basis van low trust.

Samenvattend, de vertrouwensleer werkt niet meer zoals Limperg hij deze ooit heeft bedoeld. De Nederlandse maatschappij verschuift langzaam naar een low trust society waardoor het vertrouwen in de accountant afneemt.

Het Nederlands accountantsberoep, zolang de controle bij wet verplicht is gesteld, moet zich houden aan de vertrouwensleer. De accountant heeft immers nog steeds een maatschappelijke functie. Dit wordt benadrukt in de VGBA. Er lijkt echter steeds meer sprake te zijn van de agency theorie, waar de shareholders value centraal staat. Bij het niet oplossen van het conflict fundament vertrouwensleer in relatie tot de huidige maatschappelijke setting, blijft de beroepsgroep met de verwachtingskloof zitten.

[4] Dit is tevens een conclusie van de kerngroep van de NBA, zie: https://www.nba.nl/nieuws-en-agenda/nieuwsarchief/2017/april/kerngroep-bijeen-om-te-spreken-over-toekomst-accountancy/

Reflectie

Het onderzoek is een mooi leerproces geweest, zowel persoonlijk als professioneel. Het onderzoek heeft ongeveer een jaar geduurd, het was geen gebruikelijk onderzoek maar had daarvoor veel uitdagingen. Het onderwerp van dit onderzoek is heel breed waardoor het allereerst een uitdaging was om het onderzoek te filteren. Daarbij heb ik gekeken naar wat het meest uitdagend was en wat het meest relevant was. Een persoonlijke uitdaging was het vinden van geschikte respondenten. In het begin was ik onzeker als ik contact met accountantskantoren opnam. Vinden ze het onderzoek wel interessant? Willen ze tijd voor mijn vrijmaken? En begrijpen ze het nut van dit onderzoek? Nadat de eerste respondenten zich meldden kreeg ik er steeds meer vertrouwen in dat het onderzoek een succes zou worden. Het heeft me geleerd om altijd in jezelf te geloven en het heeft me zelfverzekerd gemaakt. Op professioneel gebied heb ik geleerd om goede vragen te stellen. Allereerst door het opstellen van interviewvragen. Hierbij heb ik geleerd om het doel van de vraag voor ogen te hebben, waarom stel ik deze vraag. Door allereerst proefinterviews te houden ging ik zelfverzekerd de interviews tegemoet. Tijdens de interviews heb ik leren doorvragen. Wat zijn belangrijke issues om door te vragen en welke opmerkingen zijn niet belangrijk voor het onderzoek. Daarbij was het belangrijk om het doel van het onderzoek scherp te hebben. Het uitwerken van de gegevens heeft me geleerd om de theorie met de gegevens uit de praktijk te combineren. Door de structuur van dit onderzoek heb ik medewerkers van verschillende accountantskantoren gesproken waardoor ik van diverse accountantskantoren een indruk heb gekregen. Hierdoor heb ik een goed beeld van het toekomstig werkveld waarin ik hoop te gaan werken. Achteraf kijk ik positief terug op het onderzoek. Ik heb veel mogen leren en heb een onderzoek opgeleverd waar ik trots op mag zijn.

Literatuurlijst

accountant. (2010, 12 1). Opgeroepen op 8 29, 2016, van https://www.accountant.nl/nieuws/2010/12/nivra-en-novaa-verder-als-nba/?ctx=searchresults-take(30)&search=true

accountant. (2013, 1 1). Opgeroepen op 8 29, 2016, van https://www.accountant.nl/magazines/accountant-januarifebruari-2013/nba-nieuws-januari-februari-2013/?ctx=searchresults-take(30)&search=true

accountant. (2014, 9 25). Opgeroepen op 8 29, 2016, van https://www.accountant.nl/nieuws/2014/9/afm-controlekwaliteit-big-four-onvoldoende-verbeterd/?ctx=searchresults-take(30)&search=true

Bakker, P. (2005). Het Rijnlands model als inspiratiebron. (P. Bakker, Red.) *Holland Management Review*, 72-81.

Buiter-Hamel, J. (1998). *Ethiek basisboek* (3 ed.). Groningen: Wolters-Noordhoff.

Es, R. v. (2011). *Professionele ethiek.* Amstelveen: Kluwer.

Hen, P. d. (1995). *Hoofdstukken uit de geschiedenis van het Nederlandse accountantsberoep na 1935.* Assen: Van Gorcum.

Hen, P. d. (1995). *Hoofdstukken uit de geschiedenis van het Nederlandse accountantsberoep na 1935.* Assen: Van Gorcum.

Het Financieele Dagblad. (2014, April 7). *z24*. Opgehaald van http://www.z24.nl/ondernemen/accountants-passen-zich-te-langzaam-aan-na-boekhoudschandalen-vindt-afm-451100

Jeurissen, R. (2006). Bedrijfsethiek en verantwoord ondernemen. In R. Jeurissen (Red.), *Bedrijfsethiek een goede zaak* (7 ed., pp. 7-23). Breukelen: Koninklijke Van Gorcum BV.

Karssing, E. (2006). Integriteit. In R. Jeurissen (Red.), *Bedrijfsethiek een goede zaak* (7 ed., pp. 47-57). Breukelen: Koninklijke Van Gorcum BV.

Kat, M. (2010). *Boekhoudfraude.* Nederland: Belfra Publishers for Success BV.

Kole, J., & de Ruyter, D. (2007). *Werkzame idealen, ethische reflecties op professionaliteit.* Assen: Van Gorcum.

Koninklijk NIVRA. (2007). *Trends in de accountancy 2006-2007.* Amsterdam: Koninklijk NIVRA.

Kuiken, B. (2012, 11 27). *Management scope.* Opgeroepen op juni 1, 2016, van http://managementscope.nl/magazine/artikel/681-verschillen-angelsaksisch-rijnlands-model

NBA. (2013). *Consultatiedocument: Verordening gedrags- en beroepscode accountants.*

NBA. (2014). *In het publiek belang.* Amsterdam.

NIVRA. (1975). *van R.B.R. naar GBR.* Amsterdam: NIVRA.

NIVRA. (1995). *Gedrags- en beroepsregels registeraccountants 1994 en totstandkoming daarvan.* Amsterdam: NIVRA.

nu. (2014, 9 25). Opgeroepen op 8 29, 2016, van http://www.nu.nl/ondernemen/3887192/afm-ziet-structurele-tekortkomingen-accountants.html

Nullens, P. (2014). Slim omgaan met ethische dilemma's. *Management Executive*, 91-107.

Nyenrode business universiteit. (2011). *Grondslagen van Auditing & Assurance* (6 ed.). Breukelen: Noordhoff Uitgevers bv.

Poul Bakker. (2005). Het Rijnlands model als inspiratiebron. *Holland Management Review*, 72-81.

Rambo. (2014, 6 16). Opgeroepen op 8 29, 2016, van wetenschap.infonu.nl: http://wetenschap.infonu.nl/economie/132482-de-historie-van-het-accountantsberoep.html

Royakkers, L. (2014). Teach-the-teacher: Docent in ethiek.

Stellinga, B. (2012). *Dertig jaar privatisering, verzelfstandiging en marktwerking.* Amsterdam: Amsterdam University Press.

van de Luitgaarden RA, G. (2014, Juli 10). *accountant*. Opgehaald van https://www.accountant.nl/opinie/2014/7/accountants-en-vertrouwen/?ctx=searchresults-take(30)&search=true

Visser, J. (2008, November 19). *accountant*. Opgehaald van https://www.accountant.nl/opinie/2008/11/donkere-wolken-boven-accountants-enkele-aanbevelingen/

Volberda, H. W. (2012). Corporate Governance in Nederland: Aandeelhouderswaarde versus stakeholderwaarde. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie; MAB*, 308-310.

Vries, J. d. (1985). *Geschiedenis der Accountancy in Nederland. Aanvang en ontplooiing, 1895-1935.* Assen: Van Gorcum.

Vries, J. d. (1985). *Geschiedenis der Accountancy in Nederland. Aanvang en ontplooiing, 1895-1935.* Assen: Van Gorcum.

Wielaard, N. (2007, april 1). Op herhaling. *de Accountant*.

Wietsema, J. (2008). *Compliance en toezicht in de accountantspraktijk.* Deventer: Kluwer.

Wirtz, R. (2006). Morele verantwoordelijkheid in organisaties. In R. Jeurissen (Red.), *Bedrijfsethiek een goede zaak* (7 ed., pp. 24-46). Breukelen: Koninklijk Van Gorcum BV.

Bijlage 1 Scenario's

Scenario 1 The-'only'-audit-only-firm

Er komt een nieuw kantoor die alle wettelijk controleurs onderbrengt. Doordat dit het enige kantoor is dat wettelijke controles uitvoert is er geen concurrentie. Hierbij is het belangrijk dat er geen budgetdruk is, zodat er voldoende aandacht is voor de kwaliteit van de controle. Hiervoor zijn strakke controle- en verslaggevingsnormen, extern toezicht, transparantie en vergelijkbaarheid van de jaarrekening nodig. Ethiek voert hoogtij op het kantoor, medewerkers durven elkaar aan te spreken als dit nodig is. Het vertrouwen in de controleverklaring is nog nooit zo sterk geweest als ooit tevoren.

Scenario 2 Nieuw beloningssysteem

De noodzaak klinkt om de kwaliteit van de audit te verhogen. Hiervoor moet meer tijd en geld beschikbaar komen dit kan door middel van een nieuw beloningssysteem. In dit nieuwe beloningssysteem worden de beloningen in de accountantsorganisaties evenwichtiger verdeeld over alle lagen van de accountantsorganisatie. Hierbij zal ook geld vrijgemaakt worden om extra trainees en supervisors aan te nemen. Dit zal de kwaliteit van de audit ten goede komen. Daarnaast zal er meer aandacht komen voor interne reviews. Op basis van de reviews van de AFM en interne reviews zal beloont en bestraft worden. Om er voor te zorgen dat ieder accountantskantoor zich hieraan houdt komt er een nieuwe verordening: Verordening inzake beloning registeraccountants.

Scenario 3 Overheidsaccountant

Alle accountants komen in dienst van de overheid. Vanaf heden zijn er geen accountantskantoren meer. Ondernemingen krijgen vanuit deze overheidsorganisatie accountants toegewezen. De accountants controleren of de onderneming zich aan de wet- en regelgeving heeft gehouden. Accountants mogen zich nu ambtenaar noemen, en voelen zich er helemaal thuis. Nu kunnen ze zich écht onafhankelijk en objectief noemen. Ook kunnen ze nu een eerlijk oordeel gaan geven over het financiële gedrag van de onderneming. Er worden geen adviesdiensten meer verricht, dat hoort niet bij overheidsaccountants.

Bijlage 2 Vragenlijst interview

Scenario's:

1. Wat is uw visie ten opzichte van deze scenario's?
2. Acht u dit scenario als een daadwerkelijke oplossing?

Vertrouwensleer:

1. Wat is vertrouwen?
2. Hoe bewust zijn accountants van hun maatschappelijke rol?
3. Is er sprake van een verwachtingskloof?

Integriteit:

1. Wat is de integriteit van de accountant?
2. Hoe geeft de accountant invulling aan zijn of haar integriteit?
3. Is de integriteit van de accountant ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?

Ethiek en wet- en regelgeving:

1. Hoe weet de accountant dat hij met een moreel dilemma te maken heeft?
2. Hoe geven accountants invulling aan hun ethische reflectie?
3. Is deze ethische reflectie ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?
4. Mening over de stelling: "Iets is ethisch als het binnen de wet is"?
5. Stelt dat een deel van de wet- en regelgeving wordt geschrapt, hoe reageert de accountant hierop vanuit ethisch oogpunt?

Professionaliteit:

1. Wat is de professionaliteit van de accountant?
2. Hoe geeft de accountant invulling aan zijn of haar professionaliteit?
3. Waar zijn accountants trots op indien het gaat over de professionaliteit?

Bijlage 3 Resultaten deelvraag 1

<u>Resultaten registeraccountants:</u>

Registeraccountant 1

Voorkeur voor scenario 2, maar vindt alle drie de scenario's suboptimaal. Verwacht bredere assurance.

Het zijn interessante scenario's die ook in de sector besproken worden, maar persoonlijk heb ik met alle drie niet zoveel. Ik vind ze alle drie suboptimaal, het is niet mijn wens dat dit gaat gebeuren. Maar het kan zomaar gebeuren en als ik mijn voorkeur moet uitspreken dan denk ik dat het twee is.

Bij scenario een krijg je een hele dure en dus ook hoge kostprijs van de audit want dan is er niemand die het bedrijfseconomisch aspect in de gaten houdt. Dan is de drijfveer alleen kwaliteit en dat is onbetaalbaar voor degenen die het van ons af moeten nemen. En de vraag is dan of dat niet het doel voorbijschiet. Aspecten zoals efficiency en doeltreffendheid in de audit zijn ook belangrijk en die krijgen in dit model geen of minder aandacht. Het maatschappelijk verkeer is nummer één maar je hebt wel met het bedrijfseconomisch aspect te maken. Er is een discussie opgelaaid om wellicht geen wettelijke controles meer te hebben maar alleen vrijwillige controles, daar kan ik mij ook alles bij voorstellen. Dat is heel tegenovergesteld. De driehoek van stakeholders/maatschappelijk verkeer, accountantskantoor en klant is in scenario een scheef. Ik denk niet dat het de oplossing zou kunnen zijn. Hij is een beetje vergelijkbaar met scenario drie. Een overheidsorganisatie moet kostenbewust zijn. Mocht het gebeuren dat we het helemaal uit het commerciële domein halen, dan denk ik eerder dat het een overheidsinstituut gaat worden dan dat het scenario een wordt.

Als je het hebt over die driehoek dan wordt deze bij scenario twee het beste bediend. Dan heb je een maatregel waarmee je met het beloningssysteem de echte excessen eruit haalt, te weten het eigen belang en de eigen boterham van de accountant. Daar zou mijn voorkeur dus naar uitgaan.

Binnen het kantoor waar ik werk hebben we het over the future of the audit. Dat zit in een veel breder aspect van assurance leveren, niet alleen maar assurance bij de financiële informatie maar zeker ook bij niet-financiële informatie. Veelal op relevante aspecten zoals cultuur en gedrag, governance, technologie en continuïteit. Ik denk dat wij nu nog teveel op de kale financiële audit gericht zijn en die voldoet niet meer aan wat er in het maatschappelijk verkeer gebeurt en wat er door het maatschappelijk verkeer van ons wordt verwacht. Ik denk dat er veel meer standaarden zullen komen van normen en kaders die veel meer die bredere assurance gaan bedienen.

Registeraccountant 2

Geen keuze, neigt naar scenario 1 voor OOB's.

Ik doe zelf veel in de public sector, vooral zorginstellingen. Wat je daar ziet, meer dan in de profit sector, dat ontzettend veel regels op die instellingen en accountants gegooid worden om tot een stukje zekerheid te komen. Daar is eigenlijk het vertrouwen weg. Je ziet nu weer een lichte beweging terug ontstaan. Dat mensen zeggen laat die regels nu even los, die regels moeten we wel aan voldoen

maar ga er eens boven staan en kijk eens naar het doel, wat doen we hier nu eigenlijk. Dat zie je nu verschuiven.

De accountant moet een bestaansrecht hebben. Die hadden we altijd als zijnde, we gaven zekerheid bij verantwoordingen, jaarrekeningen. Die zekerheid, de accountant heeft er naar gekeken dan is het goed, die zekerheid, dat vertrouwen is geschaad, flink geschaad. Hoe kun je dat nou terugkrijgen. Ik denk niet door meer regels te bedenken. Want hoe meer regels je hebt, in hoe meer regels iets mis kan gaan. Wat je ziet is dat we een palet aan regels hadden, dan gebeurd er wat, en wordt er een nieuw zakje met regels overheen gegooid. Dat is een dubbele last en dan gebeurd er weer wat, en dan gaat er weer een nieuw zakje overheen. En zo blijft dat maar opstapelen.

Of de audit only firm dan een oplossing is, weet ik niet, misschien voor OOB's. Woningcorporaties zijn vanaf 2017 OOB's. Daar geldt nu opeens een heel ander en zwaarder regelpakket voor dan vorig jaar. Wordt de controle daar anders van? Je ziet wel een strikte scheiding van controle en advies. Maar de adviezen die we daar deden waren meer strategische adviezen en niet hoe je je jaarrekening zo mooi mogelijk kunt oppoetsen. Dat weten ze zelf wel. Dus audit only firm weet ik niet, ik weet ook niet of ons werk daar leuker op wordt omdat je dan heel erg gaat zitten op het niet vertrouwen van je klant. Ik vertrouw mijn klant maar ik controleer het wel. Dat is eigenlijk een beetje de insteek. Als je het andersom hebt en je vertrouwt je klant niet dan ga je er heel anders in. The audit only spreekt niet meer vertrouwen uit dan dat je nu doet.

Waar meer voor te zeggen is, is het beloningssysteem. Wat je nu ziet, zodra een onderneming een OOB wordt, zie je nu bij woningcorporaties, wordt de afweging gemaakt 'kunnen we meer verdienen met de controle of met advies?' Het kan een heel goed advies zijn en dan doen we de controle niet. Dan gunnen we het onze adviescollega's want zij kunnen daar meer geld verdienen met hun advies dan wij met onze controle. Het is niet zo dat bij de scheiding van advies en controle het probleem is opgelost. Het is weer een maatregel die er overheen is gegooid, hetzelfde als kantoorroulatie. Als je heel wezenlijk kijkt met uitzondering van de partners, is ieder controleteam iedere zeven jaar echt anders. Heel veel mensen zijn binnen zeven doorgestroomd of uitgestroomd of ze zijn andere dingen aan het doen. Een voorbeeld, wij hebben net een nieuwe klant, daar zat ik vier jaar geleden met mijn vorige werkgever. In het controleteam van mijn oude werkgever zat vorig jaar geen enkele persoon meer die met mij de controle toen deed, alleen de partner. Is kantoorroulatie de oplossing, uiteindelijk niet. Het probleem is dat er altijd rotte appels zijn die het verpesten voor de rest en dat zie je ook heel sterk in de accountancy.

Het derde scenario is niet sexy, niet dat dit nou zo sexy is. Dat is een moeilijke hoor, wat daarmee beoogd wordt is de onafhankelijkheid. Strikt formeel is de opdrachtgever van onze klant de Raad van Toezicht of de Raad van Commissarissen. We controleren de onderneming waar zij toezicht op houden of waar zij commissaris van zijn. En natuurlijk zit daar een relatie en kan het een goede langdurige relatie zijn maar het is niet zo dat wij bij de controle druk voelen uitgeoefend omdat wij door hun betaald worden. We worden door die instelling betaald maar de opdrachtgever is totaal iemand anders. Iemand die buiten de onderneming toezicht houdt. Ik denk dat met overheidsaccountants het beroep niet geholpen is. In het voorjaar zijn we best wel druk, als je het laat doen door overheidsaccountants is de druk om te presteren er misschien ook wel af. Dat zou een gevolg van kunnen zijn. In het voorjaar zijn we nu druk, in de zomer is dat minder en in het najaar worden we weer wat drukker, dat is een cyclus. Dat is de tendens waarin je het hele jaar opereert, dat

weet je ook. Je weet ook waaraan je begint. Om dat in de ambtenarij te leggen weet ik niet of dat de oplossing is.

Dus eigenlijk zeg ik van alle drie dat ze de oplossing niet zijn. Nog iets over die beloningssystematiek. We laten soms opdrachten doen door onze adviescollega's omdat er meer geld te verdienen is dan door ons als controle. Maar in de beloningssystematiek zit ook dat partners een deel van de beloning houden van het kantoor. Zij hebben de essentive om zo min mogelijk controlewerk te doen. Advies kost het minst en krijg je het meeste geld voor terug. Dat is die tegengestelde systematiek. Wat je nu ook ziet gebeuren bij alle Big Four kantoren, na het rapport 'In het publiek belang,' dat partners meer in loondienst zijn en dan maakt het niet uit hoeveel winst de onderneming maakt, want hij krijgt zijn salaris. Daar is dus misschien wat voor te zeggen. Als je het op die manier organiseert haal je de financiële prikkel weg. Dan moet ik ook eerlijk zeggen dat ik niet weet in hoeverre die financiële prikkel ook leeft. Ik heb nog nooit onze partners kunnen betrappen op 'laat maar zitten want het is wel goed zo.' Dan is de overheidsaccountant een oplossing maar daar is het beroep niet mee gemoeid.

Ik denk dat voor mij de conclusie is dat het vertrouwen in de verstoorde relatie met het maatschappelijk verkeer en de klant teruggewonnen moet worden. Het zou mooi zijn als je daar vertrouwen kan terugbrengen. Hoe je dat moet doen, ik weet niet of rapporten van 400 pagina's daarbij helpen. Je moet vertrouwen uitstralen en dat is een heel lang proces. Je moet het gewoon doen en naar eer en geweten handelen en daar hoort bij dat er fouten gemaakt worden.

Registeraccountant 3

Scenario 3

Vooral over scenario drie heb ik al vaker over gehoord en nagedacht. Op www.accountant.nl is een dergelijke stelling ook wel eens voorgekomen wat ik met interesse heb gelezen. Ik denk dat dat een redelijk realistisch scenario kan zijn. Hiervoor moet je wel goed nadenken wie dat gaat betalen. Wordt het betaald via de vennootschapsbelasting? Hoe zit het dan met instellingen die niet vennootschapsbelastingplichtig zijn? De vraag is ook of dat de kennis die er nu is niet weggaat. Bijvoorbeeld dat mensen voor zichzelf beginnen als consultant, omdat men geen ambtenaar wil zijn of dat men de beloning dan onvoldoende vindt.

Scenario één is ook een leuk scenario en lijkt op scenario drie. Het gevaar is doordat er geen concurrentie meer is, torenhoge bedragen aan de audit worden gevraagd. En of er nog genoeg mensen willen werken in de accountancy, dat geldt ook voor scenario drie. Scenario twee acht ik niet zo aannemelijk.

Ik acht scenario drie de meest reële van de drie oplossingen. Ook al zitten er haken en ogen aan zoals ik al heb benoemd. Daarnaast kan de efficiency sterk achteruit gaan waardoor er veel werk blijft liggen en deadlines niet gehaald worden. Waardoor bijvoorbeeld de bank van een klant niet op tijd zijn stukken ontvangt.

Registeraccountant 4

Eigen scenario geschetst, combinatie van scenario 1 en 2 met meerdere kantoren

Bij scenario een hebt je het nadrukkelijk over een kantoor die alle audit doet. Dit kan ook met meerdere kantoren die de audit activiteiten losknippen van de overige activiteiten. Er is dan nog wel concurrentie maar geen vermenging meer met adviesdiensten en fiscaliteiten.

Bij het nieuwe beloningssysteem zit de kreuk in de beloning van de partners. De verhouding ten opzichte van de rest van de organisatie zit vaak scheef. Dit hangt ook af hoe de accountantsorganisatie is ingericht. Onze accountantsorganisatie werkt niet met een partnerstructuur maar met een medewerkersparticipatie, alle medewerkers kunnen aandeelhouder worden. De accountants zijn daarbij in loondienst, er zijn meerdere kantoren die dit doen. Dit zorgt voor een evenwichtigere verdeling. De beloning voor partners blijven wel hoger omdat zij verantwoordelijk zijn. Zij worden aangesproken, daar hoort een passende beloning bij. Maar wat is passend? Als je kijkt naar de marktomstandigheden dan is de vraag naar accountants groot, dat heeft ook een prijsopdrijvend effect.

Bij de overheidsaccountant stel ik mij in plaats van de belastingdienst een soort rijksauditdienst voor. Ik vraag me dan af, gaat het dan alleen om de controle van de jaarrekening of wordt het meteen breder getrokken en worden bijvoorbeeld de audit voor belastingen en milieudiensten geïntegreerd. Dan wordt het een grote auditorganisatie. Het is best een werk om alle wettelijke controles in Nederland uit te voeren. Het is belangrijk dat ook bij een overheidsorganisatie efficiency een rol blijft spelen en niet alleen diep op de details wordt ingegaan. Iedereen moet in staat zijn op tijd te deponeren met een verklaring erbij, dat moet niet afhangen van ambtenaren, maar dat is een vooroordeel. Het is geen scenario wat ik als realistisch beschouw.

Ik denk dat het beloningssysteem wel de aandacht heeft. En ook wel de organisatiestructuur en organisatiecultuur, dat is wel iets wat leeft. Ik kan mij voorstellen dat er audit only firms ontstaan door kantoren die alleen wettelijke controles uitvoeren maar niet dat er een kantoor is die alle wettelijke controles uitvoert. Het kan zijn dat de overheid gaat afdwingen om alleen audit only te zijn. Als er meerdere kantoren zijn dan blijft efficiency belangrijk. En daarnaast willen ondernemers iets te kiezen hebben. Als er meer kantoren zijn heeft de klant iets te kiezen en hebben accountants iets waar te maken en dat houdt iedereen toch het meest scherp.

Als ik zelf een scenario zal schetsen dan zouden er minder kantoren zijn die wettelijke controles uitvoeren. Wel meerdere, wel commercieel. Bijvoorbeeld twintig kantoren die het op een goede manier doen, goede expertise hebben, beschikken over IT-auditors. Voldoende transparantie over wat ze doen en de beloningen daar goed op afstemmen. Niet alleen commercieel, maar de cultuur verschuift naar kwaliteit op nummer één. Ook veel externe toetsingen en de aard van de toetsingen minder juridisch want de AFM staat er heel scherp en juridisch in. Waardoor er meer ruimte komt voor professionele oordeelsvorming.

Registeraccountant 5

Eigen scenario geschetst, scenario 1 met meerdere kantoren, gefocust op kwaliteit

Je eerste scenario is audit only. Ik ben van mening dat de accountant ooit is ontstaan uit de theorie van de vertrouwensleer van Limperg. Dat is denk ik ook de relevantie van de accountant. Daarvoor is hij ook op aarde gezet en dat moet hij dus ook doen en daar moet hij zich primair op richten. Dat moet in zijn of haar genen zitten. Daar moet je ook de structuur en het instrumentarium op inrichten

dat dat zijn belangrijkste functie is. Ik denk dat je met heel veel woorden kan belijden dat een accountant wanneer zijn primaire functie in gevaar komt, door bijvoorbeeld een adviesdienst, hij hiermee kan omgaan. Maar in de praktijk is het toch moeilijker en weerbarstiger dan in de theorie kan worden gesteld. Ik denk dat je zulke praktijkproblemen moet proberen te voorkomen door gewoon te scheiden. Je moet voorkomen dat je de schijn tegen je hebt. Uiteindelijk is het beroep van accountant 'je moet relevant zijn en blijven.' De belangrijkste relevantie zit hem in jouw functie van certificerend accountant. Dus daar moet je alles op inzetten om dat zo goed mogelijk overeind te houden. Dat houdt in dat je, mijns inzien, ook zo ver moet gaan dat je dingen niet moet doen waardoor je de schijn tegen je krijgt. Alleen op die manier, als je die drastische maatregelen durft te nemen, denk ik dat je het vertrouwen van het maatschappelijk verkeer terug krijgt. Je redt het niet door achter 53 maatregelen te schuilen. Een constructie van een audit only firm zou mijn voorkeur pleiten. Je richt je op accountancy, je richt je op de natuurlijke adviesfunctie, dat is ingesloten in je opdracht, in je controlefunctie en je gaat niet verder met het inschakelen van allerlei andere adviesdiensten.

Ik heb daar nog wel een nuancering op. Misschien moeten we nog eens kritisch kijken naar de omvang van de organisaties, die aan een verplichte audit moeten worden onderworpen. Want ik denk dat je daar vanuit een bepaalde risicoanalyse naar moet kijken. Welke clubs zijn nu wel en welke clubs zijn nu niet relevant voor het maatschappelijk verkeer. En daar zou je audit only op moeten loslaten. En of die grenzen hetzelfde zijn als de grenzen die er nu al liggen met de wettelijke controles en OOB's en dergelijke, of iets anders, maar dat daar duidelijkheid in komt. Voor de organisaties die daaronder zitten kan je een ander model kiezen omdat je daar veelal ook te maken hebt met kleinere organisaties, die minder relevant zijn op het moment dat het fout gaat voor het maatschappelijk verkeer. In dat geval zullen er natuurlijk ook mensen zijn die er schade van ondervinden. Maar op basis van risicoanalyse is dat beperkt en is dat te overzien. Juist die organisaties hebben juist behoefte aan een andere type accountant. Dus die scheiding aanbrengen en omwille van de concurrentie, de marktwerking maar ook de positieve essenties die daarvan uitgaan zou ik wel een model willen houden met meerdere accountantskantoren. Die op gezonde wijze elkaar op hogere hoogte drijven naar kwaliteit.

Ik ga dus voor de audit only maar ik vind wel dat er veel meer beloont moet worden op kwaliteit. Kwaliteit heeft in dat opzicht meerdere aspecten. Bij kwaliteit moet je niet alleen aan iemand denken die heel goed is in vaktechnisch opzicht, het is wel belangrijk maar dat is eendimensionaal. Maar ook iemand die alles in zijn accountantsorganisaties zo weet te organiseren dat iedereen goed functioneert. De beloningsprikkel moet alleen niet zozeer zijn in commercie en dergelijke. Ik heb daar ook heel wat jaren in meegelopen. Een aantal jaren geleden werd je beoordeeld op de omvang van je klantenportefeuille. Op een gegeven moment is nadrukkelijk gezegd dat de klantenportefeuilles veel te groot zijn. Je kunt niet alles meer handelen, je kunt niet overal je verantwoordelijkheid voor nemen. Dus die klantenportefeuilles moeten gewoon kleiner worden. Daar zie je ook een andere houding en richting van denken in. De beloning moet dus vooral meer gericht worden op kwaliteit. Dat is de rol van de accountant dat is de enige manier als accountants om het vertrouwen van het maatschappelijk verkeer terug te winnen.

Ik ben geen voorstander van de accountantsfunctie onderbrengen bij de overheid. Je zegt dat een overheidsinstelling niet mag adviseren bij het laatste scenario maar dan moet het zijn dat een accountant niet mag adviseren. Zou je het kernprobleem tackelen door de accountantsfunctie neer te

leggen bij de overheid? Dat zou suggereren dat je van mening bent dat je bij een audit only firm de negatieve incentives, als die er zijn, niet kan tackelen, niet voor kan zijn. Daar ben ik niet van overtuigd. Ik vind ook dat je zo realistisch en reëel moet zijn om te onderkennen dat geen enkel model ook perfect is. Maar je moet naar mijn inziens het model kiezen waar jij van mening bent dat het beste beantwoord aan de zaken die je belangrijk vindt. Je moet proberen om de negatieve dingen die aan ieder model kleven, de risico's die daaraan hangen te mitigeren. Zonder overigens weer verzeild te raken in allerlei wet- en regelgeving maar meer te appelleren aan gedrag en houding, namelijk je cultuur. De verantwoordelijkheid die samenhangt met het zijn van accountant, het niveau van mensen die je daarvoor nodig hebt, dat wordt het meest gediend met een vrij beroep in plaats van de overheid omdat je in het vrije beroep beter kunt belonen. Als jij een academische studie hebt gedaan, je hebt een verantwoordelijke functie dan mag de beloning daar best aan gerelateerd zijn vanwege de verantwoordelijkheid die je draagt maar je moet ook kunnen aantonen dat je die verantwoordelijkheid ook goed gedragen hebt. Op het moment dat je dat niet kan aantonen of er wordt aangetoond dat je dat echt niet gedaan hebt dan moet je daar ook op worden gewaardeerd in negatieve zin. Het moet niet weer ontaarden in excessieve beloningen. Je ziet in verschillende sectoren mensen met andere kwaliteiten. Je moet als accountant toch een beetje ondernemend zijn het is de vraag of dat kan bij de overheid.

<u>Resultaten accountants in opleiding:</u>

Student 1

Scenario 1

Het eerste scenario spreekt mij het meeste aan. Je merkt dat het controlebudget heel erg belangrijk is. Ook voor de klant zelf, die wil zo min mogelijk betalen. Wij moeten toch ons werk doen, en daar komt wel druk van het budget bij kijken. Vaak wordt gezegd: 'Let op, dit is het budget, zo lang mag je erover doen.' Daarbij streef je niet naar kwaliteit. Vestia is een schoolvoorbeeld waarbij budgetdruk uiteindelijk leidde tot een grote financiële ramp. Daar zou dus iets aan gedaan kunnen worden. Ik vind een budget niet helemaal passen bij ons beroep. Natuurlijk moet de kosten niet te hoog oplopen. Maar als er een kantoor is, en je bent wettelijk verplicht. Misschien kan de overheid een bijdrage leveren. Wanneer je bijvoorbeeld de AO op orde hebt een deel vergoed krijgt. Ik zeg maar iets. Dat spreekt mij wel aan.

Ik denk niet dat het scenario realiseerbaar is omdat je teveel tegenpartijen hebt. Het zou wel een oplossing kunnen zijn. Ik weet niet hoe klanten dat vinden, vaak kies je toch voor een bepaalde accountant. Bijvoorbeeld voor een klein kantoor die informeler is waarbij je een betere relatie hebt met de accountant. En bij dit scenario krijg je dat minder.

Student 2

Eigen scenario geschetst, scenario 1 met meerdere kantoren

Scenario twee heb ik vaker gehoord en vaker gelezen. Ik denk dat het lastig is omdat kwaliteit meten lastig is. En je hebt diverse personen die een jaarrekening controleren, een heel dynamisch proces en ik denk dat er de komende jaren ook dingen gaan veranderen. Puur alleen belonen op kwaliteit, ik

denk dat dat niet gaat lukken. Ik denk wel dat kwaliteit belangrijk is, blijft en wordt in de toekomst, misschien nog wel belangrijker. Maar ik denk dat het belonen op kwaliteit heel lastig gaat worden. Ik denk dat het niet zover gaat komen, je hebt niet alleen maar mensen nodig die kwalitatief heel goed zijn maar je hebt ook creatieve mensen nodig, mensen die in andere disciplines kunnen meedenken met een ondernemer. En niet alleen de standaard controlerend accountant. Twee wordt dus heel lastig maar misschien komt het wel zo ver. Ik denk dat er ook mensen zullen vertrekken uit het beroep omdat je verder weggaat van het Rijnlands model. Daarnaast wordt het voor de mensen die nu in de accountancy zitten het beroep niet leuker op. Je ziet bij ons ook een diversiteit van mensen in het controleteam, dat maakt het team ook sterker dan een ander controleteam. Alleen beoordelen op kwaliteit zou voor een aantal collega's wel werken maar voor een aantal met veel potentie ook totaal niet, en dat zij juist zullen zeggen "dat past niet bij mij en ik ga de accountancy uit." Ik verwacht bij scenario een dat het ook deels zo is en wordt, bij drie al helemaal. Ik zie niet voor mij dat we allemaal ambtenaar worden. Maar het zou zo maar een besluit kunnen zijn, maar ik hoop dat niet.

Ik denk zelf dat het aantal kantoren met een vergunning voor controles fors omlaag moet. Ik zie dat er bij kantoren mensen zijn die heel weinig controlerend werk doen. In hun werk zijn ze weinig in de rol van controlerend accountant. Het zou goed zijn voor de kwaliteit om mensen alleen te laten controleren als ze minstens 90% van hun werkzaamheden in de controlerende rol uitvoeren. Ik zie dus een variant van audit only met 20 tot 30 kantoren. Ten opzichte van scenario een heeft het voordelen omdat het elkaar scherp houdt, geen luiheid in de markt, kwaliteit is dan beter, voor de marktwerking en de tarifering is het goed. Ik ben niet voor meer overheidsbemoeienis dus ik denk dat dat heel goed werkt.

Student 3

Eigen scenario geschetst, combinatie van scenario 1 en 2 met meerdere kantoren

Het kantoor waar ik werk, zit eigenlijk in het tweede scenario. De 53 maatregelen klinken hierin door. Scenario een en drie, eigenlijk drie zou het beste zijn als je puur theoretisch kijkt. Maar de kans is heel klein dat die op de middellange of korte termijn gaat gebeuren. Want dat heeft heel veel met politiek te maken. Scenario twee is beter dan wat er nu is en daar gaan we ook wel naar toe omdat dat te realiseren is. Mijn kantoor zijn heel erg gericht op de verbeterpunten. Daar zie je dat partners al beloont worden op kwaliteit. Stel, er is 100 winst dan wordt het verdeeld op kwaliteitsbeloning. Er is een heel intern systeem waarbij kantoren elkaar controleren. Als daaruit blijkt dat je onder presteert als controlerend accountant dan krijg je daar een penalty voor. Die penalty komt ten gunste van de accountants die het wel goed doen. Je wordt op die manier gestraft op onder presteren. In die zin wordt daar bij ons al zo beloont. Als je kijkt naar de kwaliteit die is zo sterk, in het transparantieverslag valt te lezen dat alles gericht is op kwaliteit. Ik ben daar enorm van geschrokken toen ik daar begon. Die zitten er zo strak ik in, ik heb nu een paar controles afgerond en daar heb ik echt het gevoel dat ik iedere steen heb omgedraaid. Je blijft alleen met het grote probleem zitten van echte onafhankelijkheid. Dat zou je nooit kunnen oplossen met de structuur die we nu hebben in Nederland. Ik heb net het vak advance auditing afgerond. Daar kregen we allerlei dillema's die we moesten oplossen. In 19 van de 20 gevallen was het echte dilemma, ga ik voor de goede kwaliteit of voor mijn eigen beurs. Dat blijft het eeuwig blijvende dilemma. Maar scenario twee is denk ik wat er gaat gebeuren en scenario drie zou het allerbeste zijn maar dat staat nog heel ver weg. Er zijn nu al audit only firms. Het probleem is waarom zou je als klant betalen voor kwaliteit bij een controle? Dan

kan je als kantoor een goede kwaliteit hebben maar dat maakt het nog niet aantrekkelijk voor klanten. Tenzij de aandeelhouders echt gesplitst zijn van het bestuur, bij die grote bedrijven werkt het wel. De klant is dus nog niet gericht op kwaliteit tenzij je naar de grote firma's kijkt. In de MKB en de top van de MKB, waar ik in zit, daar is de eigenaar ook de bestuurder en voor hem maakt het niet uit, die kijkt gewoon de prijs van de controle. Als er dan nog een firma is, dat zou veel oplossen maar wie gaat die prijs bepalen? Daar zouden ook wettelijke regels voor moeten komen. En dan lijkt het heel erg op scenario drie. Scenario drie en een zijn eigenlijk onlosmakelijk. Het beste zou scenario 3 zijn. De afhankelijkheid is een fout in het fundament van het beroep. Dan zal er iets via de politiek iets moeten gebeuren maar dat verwacht ik niet en daarom denk ik dat we naar model twee toe gaan. En ik zie dat in de praktijk gebeuren. Er komen steeds meer audit only firms en ik denk dat het goed is dat de kleine MKB kantoren van de audits afstappen. Want de kleine kantoren kunnen nooit dezelfde kwaliteit leveren als de grote kantoren. Het is een combinatie tussen scenario een en twee. Er zijn meerdere audit only kantoren die heel specifiek gericht zijn op kwaliteit. Daarnaast is het goed om de wettelijke controle te focussen op bedrijven waar er scheiding is tussen agent en principaal, in de regel bij grote bedrijven. Voor veel MKB bedrijven voegt de controle weinig toe, daar zit je meer voor de fiscus, maar je hebt toegevoegde waarde bij grote kantoren waar je de bestuurder controleert voor de aandeelhouder. En in die situatie gaan de principalen ook bewust kiezen voor kwaliteit.

Student 4

Eigen scenario geschetst, huidig systeem wat gericht is op kwaliteit in plaats van prijs.

Mijn eerste reactie is dat scenario een niet op gaat. Ik ben voorstander om de concurrentie weg te halen. Als ik uit ervaring spreek, zie je altijd de spanning tussen kwaliteit en budget. Daarvoor hebben we ook het axiomatisch voorbehoud, we kunnen niet integraal controleren. Je wilt niet dat er zoveel druk is op een budget en dat dat ten koste gaat van kwaliteit. Vanuit die hoek begrijp ik dat je overgaat naar een organisatie. Maar praktisch zie ik het niet gebeuren dat het een commerciële organisatie wordt. Want wie moet dat worden en hoe ga je dat regelen? Dat is lastig want welke van de Big Four wordt het dan? Dan zou je naar een overheidsorganisatie gaan maar dat gaat in tegen de trend, privatisering. De overheid is meestal niet de meest efficiënte partij. Dat is het gevaar, als je geen concurrentie meer hebt en ruime budgetten, de vraag is ook hoe je de prijs gaat bepalen. De vraag is of de kosten niet de pan uit gaan rijzen.

Bij scenario twee zie ik niet de link tussen het beloningssysteem en kwaliteit. Bij ons kantoor is de beloning als sterk afhankelijk van kwaliteit. Hier worden al veel interne reviews gedaan, als je die niet goed afrondt kan je nooit partner worden. Dan is je beloning sowieso al gelimiteerd tot een werknemerssalaris. Als je nu als partner een verkeerde verklaring afgeeft dan worden je beloningen van de afgelopen jaren gekort, dat betekent dat je een deel moet terugbetalen. Dus dat zie je al heel erg en los daarvan als mijn salaris omhoog gaat dan ga ik niet opeens meer kwaliteit leveren. Vertrouwen heeft te maken met integriteit maar als je dit scenario zou volgen dan zou je integriteit te koop zijn. Blijkbaar als ik te weinig betaalt krijg, ben ik minder integer. Bij bonussen moet je in ieder geval een stuk kwaliteit in meenemen. Dat er een intentie is om kwaliteit te leveren. Maar om de salarissen evenrediger te verdelen, zie ik niet als bevordering van kwaliteit. Als partner loop je veel meer risico en is een hoger salaris ook gerechtvaardigd. Maar ik ben het wel mee eens dat je bonussen eraan kan liëren. De vraag is ook vanaf welk niveau je gaat beoordelen op kwaliteit. Bij de hogere niveaus bij mij op kantoor is dit systeem er al wel. Met de 53 verbetermaatregelen is dit

verbetert. Vroeger moest je, als je partner wilde worden, twee jaar naar het buitenland. Dan moest je buiten je comfort zone werkzaamheden verrichten, nu moet je vooral scoren op kwaliteit.

Ik denk dat het huidige systeem gehandhaafd blijft, je blijft concurrentie houden. Ik zie het eerste scenario sowieso niet gebeuren, daar zitten teveel haken en ogen aan. Scenario drie zou kunnen maar is heel ingrijpend en heel lastig uitvoerbaar, alleen al om alle medewerkers van de Big Four tot ambtenaar te maken, ga dat maar managen, dat wordt heel lastig, denk ik. Dus het wordt ook niet scenario drie. Bij de overheidsaccountant neem je wel de afhankelijkheidsprikkel weg maar dat betekent niet dat mensen opeens heel integer worden. Ik denk zelf dat het huidige systeem blijft maar de sector moet wel hard werken om dit in stand te houden en het vertrouwen moet terugwinnen. Je ziet nu ook dat klanten niet meer kiezen voor de laagste prijs maar voor de beste kwaliteit en innovatie. Ik denk dat daar vooral de kentering moet liggen, daar moeten we echt heen. Dat kan niet via een overheidsorganisatie, dat wordt niet werkzaam. Misschien moeten we wel richting minimale tarieven. Mijn scenario is dat het huidige systeem wordt gehandhaafd. Maar de focus gaat naar kwaliteit in plaats van de prijs. En dat zie je ook steeds meer gebeuren.

<u>Resultaten deskundigen:</u>

Deskundige 1

Eigen scenario geschetst, het leveren van bredere assurance

Ik denk dat de eerste en laatste scenario's de interessantste zijn om over na te denken maar dat deze niet gaan gebeuren. Ik vind het middelste scenario in die zin het meest realistisch.

Als je een overheidsorganisatie gaat maken dan lost dat een deel van de problemen in de accountancy op. Ik denk dat de accountancy veel meer naar een ander soortige dienstverlening toe moet. Ik vind het overheidsscenario gebaseerd op wat ze nu doen en hoe de onafhankelijkheid versterkt kan worden. Maar misschien moet je wel het pakket van de accountancy opnieuw opstellen.

Een accountant zegt of de financiële informatie klopt of niet. Daar spelen allerlei problemen mee en met je scenario's probeer je deze problemen op te lossen. Je kunt ook zeggen dat dit accountant 1.0 of 2.0 is. We moeten naar een heel ander soort accountant die heel andere dingen doet. In het rapport 'een beroep met toekomst' staan leuke ideeën. We gaan niet alleen naar financiële informatie kijken maar ook naar andere informatie met andere partners bijvoorbeeld sociale en ecologische informatie. Met alle technologische ontwikkelingen geloof ik ook dat heel veel van het werk van de accountant wordt geautomatiseerd. Je kijkt niet alleen terug maar je gaat ook proactief meedenken. Je gaat meer meedenken, interpreteren, sociaal vaardig zijn. En als je dit hele plaatje zal bekijken dan heeft een overheidsaccountant een veel te beperkte opdracht.

De toekomst is belangrijker. Ik wil niet weten wat een bedrijf in 2015 of 2016 heeft gedaan, ik wil weten waar ze in augustus 2017 staan. Dat zijn ander soort vraagstukken. Toen het internet opkwam was de gedachte: informatie is vrij en democratisering van informatie. Wat je nu ziet is dat het een grote bende is geworden en ieder plukt er zijn of haar waarheid uit. Nu trok ik het even heel breed. Maar als je naar bedrijven kijkt waarom vond ik het oordeel van de accountant belangrijk? Omdat ik het bedrijf moet beoordelen maar dat doe je niet meer alleen op financiële gegevens er speelt zoveel

meer. Bij wijze ook de dingen die op internet staan die over een bedrijf gaan. Ik weet niet meer wat waar is. Als vanuit de vertrouwensleer de opdracht van de accountant is het toevoegen van betrouwbaarheid aan informatie, dan wordt het veel grootser en breder. En als ik het heel oneerbiedig mag zeggen voor de discussie zijn dit scenario's om de oorlog van het verleden te winnen. De toekomst van de accountancy ligt in het revitaliseren van de vertrouwensleer en –functie. En als dat niet lukt, zullen de accountants zichzelf volstrekt overbodig maken.

Deskundige 2

Beschrijft problemen, denkt momenteel na over een geschikte oplossing

Er wordt heel erg naar het verdienmodel gekeken. Dat werkt nu 10 jaar niet meer. Maar de 70 jaar ervoor wel. De oplossing is niet het verdienmodel. Als je dat gaat aanpassen kom je internationaal in een heel ingewikkeld verhaal terecht. Dan ga je Nederland apart plaatsen en dat is niet verstandig. We hadden nooit problemen met het verdienmodel. Dat kwam door onze overtuigingen en met de manier waarop het werk werd uitgevoerd. Toen ik begon bij Shell zaten we met z'n allen aan een grote tafel met heel veel mappen. Ik deed debiteuren, die omzet enzovoort. En dat ging de hele dag zo door. Dat was de operatie. En nu zit je achter de computer, waar dan ook, de kosten af te vinken en daar gaat het mis, wat velen niet weten. Vleesverwerker Weyl is net voor de Wta gebeurt. Als je dat in traditionele zetting had gedaan, had je die rare transactie in december, iemand op de voorraden, dan was je daar samen achter gekomen. Omdat je er samen over praat. Ik heb het toentertijd ook niet in de gaten gehad.

Als je zegt: 'ik ben er voor het maatschappelijk verkeer', dan ga je anders naar je werk. Alleen waarom heb ik het zelf niet gezien? Je bent ten eerste een kikker in dat steeds heter wordende water. Ik heb het overigens de laatste vijf jaar gezien, daarom wilde ik ook stoppen. Ik voelde me steeds meer roepende in de woestijn, steeds meer eenzamer. In het 75-jarig jubileumboek van KPMG staat: 'we zijn hier om goed werk te doen en als daar nieuwe opdrachten uit voortkomen is dat mooi meegenomen, maar het is geen doel op zich.' En het werd omgekeerd op een gegeven moment. Dan kom je bij de cultuur als je al die adviesdiensten niet doet en je bent alleen daar mee bezig dan doet dat iets met de cultuur. Dan vergeet men het maatschappelijk belang.

Bij het scenario met de audit only houd je hetzelfde probleem. Dat is niet de oplossing, dan zit je weer aan het verdienmodel. Je hebt audit only maar je hebt ook andere disciplines nodig om een goede audit te doen. Je hebt kennis nodig over fiscaal want anders kan je niet controleren. Je moet er dan toch specialisten bij halen. Ik vind dat als je de maatschappelijke rol als uitgangspunt neemt, het weer een soort verdienmodel discussie. Heb je het onder een dak of niet, het maakt niet uit.

Audit only is een oplossing voor mensen die het heel systemisch aanpakken. Dan halen we dat weg. Je bent wel de afhankelijkheid van de klant kwijt. De afhankelijkheid van de accountant heeft te maken met geld. Maar welk kantoor is nu afhankelijk van een klant. Daar zal het niet in zitten.

Af en toe moet je tegen jezelf zeggen: 'Waar deden we het eigenlijk weer voor?' We deden het om de kwaliteit te verbeteren. Dan is het niet direct overheidsaccountant. In Den Haag had ik discussie met politici, die zeiden: 'inkomen moet gekenterd worden.' Nee, daar gaat kwaliteit niet om. Kwaliteit gaat omhoog door te investeren in meer mensen en dan gaan de inkomens naar beneden. Als het inkomen naar beneden gaat, waar gaat het dan heen? We moeten naar kwaliteit waarmee

vervolgens de inkomens dalen, wat ik niet eens geloof. Inkomens naar beneden, overheidsaccountants, prima maar dan moet vervolgens geïnvesteerd worden in middelen, meer mensen. Mijn zorg is of er nog mensen zijn die hier op willen investeren. Heel veel mensen die er nu zijn, zijn gekomen voor de leaseauto en niet het maatschappelijk verkeer. De vraag is of het nog kan zoals vroeger. Er wordt internationaal veel over gesproken. Internationale vertakkingen willen ook een kantoor in Nederland. Eigenlijk moet het, daarom kunnen ze ook niet failliet. Daar gaat het al mis, dat ze systeemkantoren zijn geworden. Maar ik geloof het niet zo anders was ik er wel gebleven. Ik wil iets anders.

Deskundige 3

Eigen scenario geschetst, accountantskantoren gaan concurreren op kwaliteit waarbij klanten kiezen op basis van kwaliteit en niet op basis van prijs.

Mijn minst favoriete scenario is scenario 3. Ik begrijp heel goed de gedachte daarachter, onpartijdigheid, onafhankelijkheid. Daar zit een tussenvorm in van een organisatie die de markt verdeelt. Wel private firma's maar een firma die er tussen zit en de prijs bepaald en de opdrachten distribueert. Dat zou een soort tussenvorm kunnen zijn. Mijn grote zorg is dat het tempo uit het vak gaat. We hebben er belang bij dat we snel de jaarrekening afhebben want dat creëert vertrouwen. Je hebt wat ondernemerschap en competitie in nodig. We komen op het nieuwe beloningsmodel, ik stel me wel zelf de vraag: moeten accountants zoveel verdienen zoals ze nu verdienen? Ik gun het ze van harte, voor de goede orde. Maar het wordt nu wel erg als een marktpartij gezien. En als je dan vervolgens kijkt dat de druk die er ontstaat op jongere generaties, dan baart me dat wel zorgen. Er zijn firma's die dat heel goed in de gaten hebben. Dat ze in de gaten hebben dat hun huidige staff het succes is voor morgen die dus op een lange termijn zich kunnen richten. Ik geloof er heilig in dat je een bepaalde identiteit nastreeft en je richt op de lange termijn en daar actief in investeert, dat kan wel eens op korte termijn geld kosten maar op langere termijn een veel gezondere strategie. Er is een aantal firma's die dat goed in de gaten heeft en nu ook zwaar investeert in methodologie, in mensen, in trainingen en opleidingen. En ik geloof dat dat de firma's zijn die winnen. Kan dat met minder partnerinkomen? Dat zijn ook de firma's die partnerinkomen als een resultante zien, er komt uit wat er uit komt, maar ondertussen wel zwaar blijven investeren. Dus dat is een hele reële vraag. Je kan meer investeren in training, kwaliteit en cultuur maar hoeveel van je partnerinkomen mag dat kosten? Oke mag ik dan 100.000 euro terug. Dat zijn firma's die er actief in investeren dat zijn firma's wat ook veel geld kost. Dan is partnerinkomen een uitkomst en vind ik niet dat je dat moet normeren.

Dan kom je op het eerste scenario het audit only. Dat vind ik ook wel een charmante gedachte. Er is een hoop te doen over het feit dat er drie partijen zijn. Belastingadviseurs, accountants en consultants en wie betaalt nu wie? Wat over het algemeen als probleem van een audit only firm wordt gezien is dat je onvoldoende expertise kan ontwikkelen. Kennis. Je hebt gewoon belastingadviseurs nodig maar ja dat is een kwestie van investeren. Ik geloof niet dat er 1 grote audit only firm komt want wie moet er toezicht op houden. Wat ik hoop is dat accountantsfirma's gaan concurreren op kwaliteit. Maar ook in de gelegenheid worden gesteld om te concurreren op kwaliteit. Oftewel dat een cliënt eigenlijk een bewuste afweging maakt, hoe betrouwbaar wil ik overkomen op een andere partij, wat voor accountant heb ik daarbij nodig. Het is toch raar dat als je naar de beurs gaat dat bijna alle organisaties voor een Big4 neigen te kiezen, want dat hoort en als je een familiebedrijf bent dan zit je bij een BDO bijvoorbeeld. Maar misschien wil je wel heel bewust kiezen voor een bepaalde identiteit

van een accountant. Ik zou het mooi vinden als cliënten daar veel meer over nadenken, hoeveel kwaliteit wil ik hebben, wil ik veel kwaliteit dan moet ik bij een Big4 zijn en dan weet ik dat ik meer betaal maar dat levert mij ook meer op, beter vertrouwen, meer kwaliteit. Als ze die keuze maken dat ze in het offerte traject meer weging aanbrengen voor kwaliteit. Want nu krijg je vooral punten op je prijs. Ik hoop dat dat gebeurt.

Resultaten ondernemers:

Ondernemer 1

Geen keuze, wil een soort Horizontaal Toezicht in accountancy

Ik vind het heel lastig. Ik heb bij een accountantskantoor gewerkt, ik kom er dus vandaan. Wat ik van mijn accountant verwacht, wat ik zou willen is dat hij een adviesfunctie heeft. Dat hij mijn bedrijf kent, dat hij weet wat ik doe, dat hij mijn sector kent. Dat hij weet wat er speelt en waar er valkuilen liggen. Waar de gevaren liggen, waar de kansen liggen en dat hij daarover met mij spart. Dat hij mij tips geeft, heb je dit gelezen, ik zie dit in jou bedrijf gebeuren, dat verwacht ik van mijn accountant. Dat komt ook doordat ik zelf alles aan mijn jaarrekening doe. Daar heb ik hem dus niet voor nodig. Bij de scenario's is het om de risico's in te perken, maar dat is een illusie, dat is precies wat er gebeurd is. Alle vier de grote jongens hebben voor de Tuchtraad gestaan op basis van wat ze uitgehaald hadden. Het is een illusie om te denken dat het niet gaat gebeuren als een van de drie scenario's het wordt. Je kunt altijd blijven controleren maar er blijft altijd narigheid ontstaan. Ik ben veel meer voor high trust. Er moet kennis gedeeld worden zodat de ondernemer in staat is om zaken te doen. De overheid moet het eenvoudig houden en niet zoals nu regel op regel op regel stellen. Ze creëren bijna hun eigen industrie. Hou het simpel, er moet belasting worden afgedragen, een jaarrekening opgesteld maar gooi de ondernemer niet dood met allerlei regels. Maak je transparant, maak je flexibel, leg uit waarom het zo moet maar doe het in de vorm van high trust. En als iemand daarin bewust de boel aan het frauderen is, dan mag je diegene keihard aanpakken. Maar dat los je niet op met allerlei audits. De accountant moet nu bij mijn samenstellingsverklaring en audit voor de brancheverenigingeigenlijk alleen maar vinkjes zetten. Er is nu een enorme workflow, heel veel uren, het kost heel veel. Wat is de waarde van zo'n audit. Je wilt zelf dat je bedrijf goed draait en dat alles klopt, dat ik mijn werk netjes doe. Dat betaalt wat je moet betalen en dat je krijgt waar je recht op hebt. In het systeem van high trust zou je de ondernemer veel beter kunnen steunen. Ik zie dat de overheid uitgaat van het kwade in de mens. Ze gaan ervan uit dat we allemaal de boel besodemieteren. En andersom merken we dat bij de belastingdienst en allerlei andere instanties van de overheid heel veel fout gaat. Het wordt bijna een vijandssfeer. Jouw derde scenario, het vertrouwen in de overheid is helemaal niet zo groot. Bij mij niet, want ik zie het in de dagelijkse praktijk misgaan.

Ondernemer 2

Scenario 3

Een deel van de adviesfunctie zit in het werk van de controle vast. Wat er nu aan de hand is, heeft zeker met de beloningsstructuur te maken. Daardoor is er concurrentie om klanten binnen te halen. De vennoten hebben toch een bepaald inkomen nodig. Ik merk wel dat accountants steeds strenger worden, steeds meer de dossiers op orde moeten hebben, veel meer dan toen ik accountant was. Het

is een enorm verschil en het lijkt erop dat het doorschiet. Ze gaan heel erg naar: het dossier moet op orde zijn en niet meer naar wat de klant wilt. Ze kunnen hele dagen achter de computer zitten en ze zien de klant niet meer. Uit angst voor de AFM, er wordt alleen gekeken of de vinkjes op de juiste plekken staan zonder te kijken wat hebben ze gedaan en is het een goed vinkje. In de basis is het goed dat er regels zijn. Maar de laatste tijd is er zoveel wet- en regelgeving gekomen, de vrijheid die accountants altijd hadden is weg. En ik denk dat het schijnveiligheid is. Het is schijnzekerheid die ze creëren. Het gaat uiteindelijk om de jaarstukken en daar moet de accountant een zelfstandig oordeel over vormen. Geeft het wel of geen goed beeld van de werkelijkheid. Daar helpen richtlijnen bij, maar tot zekere hoogte als het daarboven komt dan moet hij zelf zijn oordeel vormen. De goeden hebben heel veel last van al die wet- en regelgeving en de slechten denken het zal wel, ik ga mijn gang. Het zit in de cultuur van mensen en organisaties. Ik denk dat het een generatie kan kosten om daar weer van af te komen. Misschien moeten we naar overheidsaccountants zodat je de beloningsprikkel kwijt bent. Dan is de prikkel weg om commercieel te blijven denken, dat scheelt echt met de eerste variant. Ik denk dat Nederland geen voortrekker is om er overheidsaccountants van te maken, dat zal internationaal gebeuren. Dan krijg je waarschijnlijk ook veel advieskantoren waar de huidige accountantskantoren deels in op gaan. Dan krijg je de commerciële tak en de vaktechnische tak. Maar is de vaktechnische tak wel leuk genoeg, kan je dan afvragen. Het is wel leuk om niet alleen met de regeltjes bezig te zijn maar ook een stukje advies. Ik vond de accountancy leuk vanwege het contact met de klant. Om een vertaalslag te maken, wat gebeurd er in een bedrijf en wat zijn de regels daarover. Als ik moet kiezen kies ik voor de derde optie hoewel ik heel lang bij een accountantskantoor heb gezeten, er zitten wel twijfels aan vast. Of ze dan bijvoorbeeld wel genoeg mensen kunnen vinden. Ik denk dat optie een heel lastig is omdat je zit met de beloning van vennoten en dergelijke. Je zit altijd met de tegenstrijdigheid van het commerciële en vaktechnische belang. Je hebt vaak snel de schijn tegen, ook al handel je vaktechnisch helemaal goed. Als je dan wel of niet iets doet, dan kan je snel de schijn tegen hebben, hij doet iets voor de klant en dat ben je kwijt als je een overheidsaccountant bent. De kern van de zaak is dat het huidige verdienmodel (met partners die een 'vermogen' verdienen) te veel 'avonturiers' aanlokt. Het gaat dan te veel om geld, niet om vaktechniek. Die geldprikkel neem je weg bij de derde optie. Dat is de belangrijkste reden waarom ik voor de derde optie kies.

Als je het maatschappelijk belang van de accountant belangrijk vindt, de controle dan zou je zeggen dat de concurrentie eruit moet. Want concurrentie vertroebelt dat. Maar waar ben je dan? Dan heb je een sector waar de overheid veel in reguleert. Ik persoonlijk houd van een kleine overheid. Daar ben ik niet helemaal over uit, hoe je dat moet oplossen. Ik heb dus niet een scenario waarvan ik zeg dat we daar in 2021 naar heen moeten.

Ondernemer 3

Scenario 2

Geen van de drie modellen is zaligmakend. Bij model een zou je een bepaalde manier van toezicht moeten hebben, één organisatie wordt nooit effectief, je hebt ook geen vergelijkbare organisatie en wordt internationaal ook niet geaccepteerd. Bij twee, dat er meer naar werknemers moet, dat is terecht want die doen uiteindelijk het werk. Je blijft pieken houden, die worden ook steviger omdat de overheid niet nadenkt. De overheid denkt simplistisch over dingen na, veel jaarrekeningen moeten nu eerder gepubliceerd worden maar dat gaat niet allemaal en wat doen mensen de rest van het jaar? Je

zegt dat het Angelsaksisch wordt, dat zie je doordat er steeds meer regeltjes zijn. En op de lange termijn visie kunnen accountants geen antwoord geven. Enerzijds moet je afvragen, ja de jaarrekening is nog wel belangrijk maar de toegevoegde waarde neemt wel af omdat toekomstgerichte informatie steeds meer aanwezig is. En mensen bijvoorbeeld op hun inkopen, op andere manieren zekerheden heeft. De accountant kan vooral zijn toegevoegde waarde tonen in de automatisering i.c.m. ERP-pakketten en processen en kijken naar je risico's. Het lastige is als je dat gaat doen, processen kan prima, maar risico's zijn heel lastig te koppelen aan de output. Dat zie je ook dat er van risicogericht controleren ook weer richting gegevensgericht gaan. Daar zit bijvoorbeeld Coney heel sterk op. Het gebruiken van data, geen Big Data, maar data en daar de juiste verbanden en verhoudingen zoeken, en daarin de logica zoeken. Het zijn drie scenario's met alle drie hun beperkingen net zoals de huidige structuur zijn beperkingen heeft. Het controleren, kijken of er een vinkje staat, dat heeft met alle respect geen toegevoegde waarde. Je zult moeten kijken welke diensten toegevoegde waarde opleveren en wat kan in essentie die assurance opleveren maar wel onverlet dat door automatisering er een factuur of verantwoordingsdocument in minder handen komt waardoor de kans op fouten groter wordt. En dan moet je ook kijken naar de materialiteit kijken. De accountant moet goed kijken wat zijn product is naar de markt toe. Daar zie je wel grote verschillen in, in gebruikers en de overheid. De accountant is voor de overheid zodat zij niet verder hoeven te kijken, maar dat is schijnzekerheid. De markt is heel breed en verschillend. Anderzijds het product, de methode, die accountants momenteel gebruiken zijn deels verouderd, je zit dat de IT-audit nog beperkt ontwikkeld is hoewel Nederland voorop loopt in de strengheid daarvan. We moeten naar het analytische, data-analyse, richting verbanden leggen, de logica en op basis daarvan een verklaring geven.

Richting scenario twee zou het mooiste zijn. Scenario twee i.c.m. wat is je toegevoegde waarde, hoe communiceer je met je klant. En ook bij het normbepalen veel meer om tafel komt en niet alleen afwacht maar ook zelf actief zegt dit is wel of niet reëel. Dat de discussie, wat willen we ermee bereiken, dat die meer gevoerd wordt. Nu worden normen bepaald door de overheid, deels Europees, waarbij we kijken naar de kosten/baten.

Ondernemer 4

Scenario 2

Ik heb bij een Big Four gewerkt toen allerlei fouten naar buiten kwamen. Het imago van het kantoor stond enorm onder druk. Ze zeiden dat er vertrouwen geschaad is maar in feite, als je daar door heen kijkt, was het gewoon imagoschade. Want elke individuele accountant is er wel van overtuigd dat hij te vertrouwen is. Dat hij doet wat hij moet doen. Voor deze schade is een heel programma van maatregelen opgezet. Er was een rapport gekomen van AFM, daar werd je gewoon ziek van. Alle Big Four hebben zich drie slagen in de rondte gewerkt om alles op orde te krijgen. We lagen met een aantal dossiers van ons op straat, het AFM had ook opmerkingen die heel erg met dossiervorming te maken hadden. Wat niet in je dossier staat, is niet gedaan, maar zo zwart wit is de wereld niet. Het kantoor heeft er alles aangedaan om meer te standaardiseren, kwaliteit omhoog om aan de ene kant te voldoen aan alle eisen van de AFM. Daarbij wil je geen grote missers maken in je dossier, of controle, die leiden tot onterechte verklaringen. De vraag die altijd gesteld moet worden: 'is het beeld van de van de jaarrekening anders geworden waardoor de gebruiker een andere beslissing zou hebben genomen?' Ik vind het heel diffuus om te zeggen dat bij onvoldoende dossiervorming, de

gebruiker een andere beslissing zou hebben genomen, zo simpel ligt dat niet. Bij de kantoren is er heel hard gewerkt om al de aanbevelingen van de AFM op te volgen en de controles beter te documenteren. De ondernemer merkt daar een enorme toename van controlelast en –druk van. Er wordt veel meer documentatie uitgevraagd, dat is een enorme belasting voor de mensen die dit moeten doen. Al die documentatie moet ook nog eens verwerkt worden, dus krijg je een bijna dubbele rekening van je accountant vergeleken met het verleden. Maar is de dienstverlening hier nu beter op geworden? Dat is de vraag die de ondernemer zichzelf stelt. Heb ik hier meer voor teruggekregen? Nee. De ondernemer ervaart het als dubbel vervelend. Hij moet het dubbele opleveren en krijgt ook nog eens een hogere rekening. De ondernemer zegt ook niet: 'ik heb nu meer vertrouwen in mijn accountant.' Die irritatie en wrijving werkt eerder averechts, het vertrouwen neemt er niet door toe. Er zouden in theorie nu betere jaarrekeningen moeten liggen maar daar beleefd het maatschappelijk verkeer niets van. Is dat vertrouwen hersteld? Nee. Als je een keer een fout begaat moet je tien jaar op de blaren zitten. Dingen die altijd goed gaan, zijn daarmee in een keer van tafel. Je moet dus heel lang en hard je best doen om dat positieve, dat vertrouwen terug te krijgen. Dat krijg je dus niet voor elkaar met 53 punten. Vertrouwen moet je verdienen, dat kost tijd. De klant wordt heel weinig in de problematiek en dynamiek meegenomen. Je probeert wel met man en macht uit te leggen waarom die rekening zo hoog is, dat doe je wel. Maar de ondernemer heeft er geen boodschap aan dat de accountant dat allemaal in zijn beroepsgroep moet doen. De NBA legt, vanwege de AFM, kantoren allerlei dingen op en degene die moet gaan betalen is de ondernemer. Terwijl een aantal accountants het vertrouwen verspilt heeft. Er is weinig gesprek over en eigenlijk is de ondernemer slachtoffer. Niet alle accountants zijn slecht, niet alle accountants leveren slecht werk en iedere klant van het kantoor krijgt een rekening die de helft duurder is.

Ik ben nu zelf, zelfstandige. Wat ik doe, is dat ik tussen het gat spring tussen de klant en de accountant. De accountant vraagt steeds meer stukken maar ook steeds meer moeilijke stukken. Je moet complexe analyses maken, stevig onderbouwen, de standpunten die je inneemt goed verdedigen. Het zit daar waar schattingen en risico's zitten, daar neem je standpunten in en doe je aannames als organisatie. Vaak kan een controlling-afdeling dat niet, ik zit zelf in de gezondheidszorg en daar kunnen ze het echt niet. De accountant schroeft het verlanglijstje op, moeten allemaal hoogwaardige analyses zijn, met scenario's en variabelen, maar de klant heeft geen idee. En in de gezondheidszorg zit je altijd met bezuinigingen, meer handen aan het bed dus hoeveel mag de overhead kosten. Die analyses worden aangeleverd op het niveau van de afgelopen tien, twintig jaar. Dan wordt de accountant boos want ze vroegen om een hoogwaardige analyse en je geeft ze een slechte analyse, klant boos. Ik spring momenteel in de gat. De klant begrijpt vaak niet waarom een analyse gedaan moet worden, ik weet dat wel en begrijp waarom de accountant dat vraagt. Daardoor is het voor de klant lastig om een analyse op te stellen. Ik help daarbij en dat is broodnodig. Het is een win-win-win situatie. Een win voor de klant, die is blij dat iemand die moeilijke vragen pareert. Het is een winsituatie voor de accountant want die praat met iemand die het snapt en begrijpt wat je zegt en de controle loopt soepel. En ik ben blij met mijn opdracht, eigenlijk zijn er dus geen verliezers. De kloof is enorm groot tussen de accountant en de klant. Als die kloof groot is dan is er per definitie ook minder vertrouwen. Als de kloof kleiner wordt, geloof ik, dat het vertrouwen automatisch groeit. Vertrouwen moet je verdienen, daar kan je niet veel aan doen maar aan die kloof kan je werken. Maar er wordt nog niet aan die kloof gewerkt door de accountant.

Als een klant bij een Big Four kantoor wilt horen, moet hij wel zijn interne organisatie op orde hebben. Vroeger waren er ook nog kleinere klanten maar dat kan gewoon niet meer. Daar is de kloof, tussen

wat de accountant nodig heeft en wat de hoofd administratie kan opleveren, te groot. Bij zo'n kleine klant mag de rekening ook niet te hoog worden, maar dat groeit teveel uit elkaar. De afgelopen jaren is er een verversing geweest in het cliëntenbestand. Wat je daarbij ziet is dat veel kleinere klanten zijn afgehaakt. Zij zijn naar kleinere kantoren gegaan. Wat je daarbij ziet is dat die kantoren niet met dezelfde meetlat worden gemeten als met de meetlat van de Big Four door het AFM. En dat is niet eerlijk, want die kleinere kantoren die mogen ook wettelijke controles doen. Maar dan moet je ze ook tegen dezelfde meetlat afzetten en dan moet die dossiervorming net zo strak zijn als de Big Four, maar dat is niet zo. Ik heb bij een opdrachtgever waar een kleiner accountantskantoor komt, als ik zie waarmee ik die accountants het bos kan insturen, dat klopt niet. Als het een wettelijke controle is, de scope van de AFM is wettelijke controles, dan mag je niet bij een Big Four kantoor niet met een andere maat meten dan bij een klein kantoor, want ze geven allebei dezelfde controleverklaring af. Daardoor kunnen die kleinere kantoren hun kostprijs laag houden, ze kunnen meer uren maken, ze zijn wel goedkoper maar het verhoudt zich niet tot elkaar. Dan moet je zeggen dat alleen nog maar de Big Four mag controleren omdat zij hun hele apparaat op hebben ingericht of je moet met dezelfde maat gaan meten. Ik denk dat daar nog wel wat gaat gebeuren. Bij het kantoor zijn kleinere klanten weggegaan, die zijn naar kleinere kantoren gegaan. De kleine kantoren waren blij dat ze meer klanten kregen, die waren door het dolle heen maar hebben die de kwaliteit op orde? Als je dit koppelt aan het herstellen van vertrouwen dan is het een oneerlijke wedstrijd, alsof de kleinere kantoren het beter doen. De klanten zijn blij en hebben vertrouwen in de nieuwe accountant omdat het tegen een lagere prijs wordt gedaan. Maar over een jaar zullen ze zich daar ook bedonderd voelen omdat daar ook de druk wordt opgevoerd. De verwachtingen gaan omhoog, de prijs gaat omhoog. En dan krijgen ze nog een keer een dreun. Dan ben je er nog lang niet uit, als beroepsgroep. Hou er dus rekening mee dat de klap nog gaat komen bij de kleinere kantoren en dan heb je weer een kreukel in vertrouwen zitten. Eerst de Big Four en dan de rest, daar heeft het maatschappelijk verkeer geen boodschap aan. Het zijn allemaal accountants, het zijn allemaal schurken, niks geen vertrouwen, zakkenvullers allemaal. Waarschijnlijk komt er dus weer een optater in de sector. Want de Big Four heeft bij de AFM de druk opgevoerd om ook eens bij de kleinere kantoren te gaan kijken.

Scenario 1: Als je alle firma's langs dezelfde meetlat gaat leggen, dan is dat een afgeleide daarvan. Concurrentie in het land, is goed, het houdt elkaar scherp. Het zit eigenlijk in de kwaliteitsverschillen, naar de klant toe. Als je een kantoor hebt krijg je een one size fits all model, over het algemeen past dat niet overal.

Scenario 2: Dat is door het kantoor ingevoerd, door het programma. Daarbij is het governance- en het beloningsstructuur aangepakt, van partners en daaronder. Governance structuur betekent dat er een Raad van Commissarissen is aangesteld en die zitten niet in het netwerk van het kantoor. Dat is heel complex, commissarissen mogen geen klanten zijn en ga zo door, dat is heel lastig. Het beloningssysteem is dat alle partners in loondienst zijn gegaan, is het hele beloningssysteem geëvalueerd, naar beneden toe zijn er ook maatregelen genomen om dat meer in evenwicht te krijgen. Er moet nu ook verantwoord worden hoeveel uur een partner aan een opdracht heeft besteed. Hierbij moet de planning vergeleken worden met de werkelijkheid. Vroeger keek men amper naar een dossier om te zorgen dat de realisatie van de opdracht in orde zou zijn, daarop werd hij namelijk beloond. Een partner moet nu een bepaald percentage van het budget besteden. Dit moet je intern verantwoorden maar ook in het accountantsverslag. Je kan nu ook minder klanten bedienen. Daar zijn dus maatregelen op genomen. Dat komt ook de kwaliteit ten goede.

Op het kantoor wordt een tweede partner op een opdracht gezet. Eerst was dit op vrijwillige basis, maar gebeurde dit niet omdat iedereen zichzelf de beste vond. Nu is dat verplicht. In de cultuur is ook veel veranderd. Nu heb je drie eisen, als je daaraan voldoet, kijkt een tweede partner mee. Aan die eis voldoe je snel, de tweede partner kijkt met het hele proces mee. Die reviewd, stelt vragen, bemoeit zich overal mee. Dat is een hele verandering voor de partner en de manager, dat was heel lastig. In dat stukje cultuur is dat veranderd, dit willen we, dat is goed voor de kwaliteit, het vertrouwen. Dat zijn de interne reviews. De externe reviews zijn van de AFM, die reviewd zich helemaal suf en daar komen van die vervelende rapporten uit. Eerst was dit ook echt nodig, maar ze hebben nu allerlei maatregelen genomen om het te verbeteren. De AFM is weer met een vervelend rapport gekomen en daar heeft de Big Four gezamenlijk tegengas gegeven omdat ze weer over allerlei zaken gingen muggenziften. Even hun tanden laten zien. De AFM heeft gelijk gehad, we hebben er heel veel aan gedaan maar nu moeten ze hun rug recht houden en nu is het genoeg. De AFM zal altijd proberen fouten eruit te halen, daar hebben de kantoren nu ho tegen gezegd. De vraag is hoever je moet gaan, wanneer is goed, goed genoeg. Wat is de norm? De AFM stelt geen norm maar ze zeggen wel, dit voldoet niet. Dan kan je elk dossierstuk bekritiseren.

Scenario 3: Ik betwijfel of dit de oplossing zou zijn, als je het hebt over vertrouwen, ik denk het niet. Je wordt een soort belastingdienst, we hoeven er niets voor te betalen, natuurlijk wel via allerlei belastingen, maar vertrouwen we die nu meer? Draag het bij aan het herstel van vertrouwen? Ik denk het niet.

Achteraf is het altijd makkelijker praten, het is nu gemakkelijk om te zeggen wat het beroep fout heeft gedaan. Maar we zaten toen in die kaders en daar zal echt geen accountant geweest zijn die dacht: 'laat ik vandaag een slecht controledossier opleveren.' Het is nooit met bewuste redenen geweest om dat vertrouwen te kreuken, om de fee bewust laag te houden zodat er minder controle uitgevoerd zou worden. Helpt scenario drie dan?

Mijn gevoel zegt dat scenario twee het wordt. Cultuur en gedrag, meer de soft controls, de tone at the top. Met het programma dat door het kantoor is uitgerold, hebben de partners het meest zwaar gehad. In die partner laag moest zoveel veranderen, daar is echt een cultuurshock geweest. Die zijn gepusht tot het einde. Ze zagen in dat de tone at the top belangrijk was om het imago, het vertrouwen te herstellen. Bij het kantoor is afscheid genomen van alle partners van 57 jaar en ouder, daarop mag je de organisatie verlaten, er zijn nieuwe partners gekomen, die in loondienst kwamen. De governance structuur is aangepast, de beoordelingssystematiek voor de partners is aangepast. De trainee beoordeelt de partner, waardoor de partner ongezouten kritiek over zich heen kreeg. Daarnaast een tweede partner die mee gaat kijken, pik dat maar eens als partner. Tone at the top, wat wil je zijn, wat straal je uit, daar is veel in gebeurd. In scenario twee zat ook wel het grootste euvel, dat is ook erkend. Kwaliteit bereik je door cultuur en gedrag. Als een partner je uitdaagt om een goed dossier op te leveren en jou dat stimuleert en hij jou constructieve feedback teruggeeft dan wil je dat doen. Als de partner alleen zegt: 'je mag niet teveel uren maken want de realisatie staat onder druk' omdat hij denkt: 'mijn eigen beloning is niet goed,' dan is dat een heel andere prikkel. Als je kijkt naar de planning zijn de uren van de kleinere klanten, die weggegaan zijn, opgevuld door bestaande klanten. Want daar worden meer uren gespendeerd om de kwaliteit naar een hoger niveau te krijgen. Dat je op een normale manier je werk kan doen en dat zie je terug in de kwaliteit van je dossiers.

Bijlage 4 Resultaten deelvraag 2

Wat is vertrouwen?

De reacties van registeraccountants:

Er is een theorie dat bouwen van relaties een exponent is van vertrouwen, als je eenmaal het vertrouwen hebt gaat alles efficiënter, in samenwerking, op het werk en als er geen vertrouwen is dan is er achterdocht en dat levert alleen heel veel kosten op. Ik denk dat iedereen in principe altijd, zowel privé als zakelijk, werkt naar een vertrouwensbasis. (Registeraccountant 1)

Vertrouwen moet je het meest zoeken in de relatie met de klant. Ik ben van mening dat als een klant het wil, dan kunnen ze dingen in de boekhouding doen, in de jaarrekening ook wel, waar wij niet achter komen. Wij hebben onze controleaanpak, de mensen die uit de accountancy komen en de klap van de zweep kennen en dan aan de andere kant van het bedrijfsleven gaan zitten, die zouden dat in beginsel weten. De enige manier waarop je dat kan voorkomen is in dialoog gaan en het gesprek aan te gaan om elkaar te vertrouwen als er wat gezegd wordt. En natuurlijk moeten we dat controleren, maar als iemand vraagt of dit alles is en hij zegt ja, dan moet ik niet op zoek gaan of dat wel alles is. En natuurlijk moeten we het controleren maar dat is anders dan er van uit gaan dat het niet alles is. (Registeraccountant 2)

Integriteit is belangrijk. Wat ik zeg, dat doe ik ook. Dat betekent dat je goed naar je klant communiceert. Wanneer je een deadline niet kan halen geef je dat duidelijk van tevoren aan en niet op het moment dat het erop aankomt. Daarnaast moet je kunnen aangeven dat je fouten hebt gemaakt. Openheid is belangrijk. (Registeraccountant 3)

Vertrouwen zegt iets over het waarmaken van verwachtingen, voorspelbaarheid. Daarmee is vertrouwen iets anders dan vertrouwelijkheid. Als jij mij vertrouwt, dat ik mij werk goed doet of dat ik iets doe, dan zegt dat dat jij verwacht dat ik iets doe en doordat ik dat doe maak ik dat vertrouwen waar. Dat zegt iets over hoe helder je bent in wat je zegt en wat je doet. En hoe nauwgezet doe je dat ook en wat doe je op het moment als het afwijkt van wat je had verwacht en hoe communiceer je daar dan in. (Registeraccountant 4)

Vertrouwen is dat een gebruiker van een jaarrekening ziet dat er een controleverklaring bij zit en daar waarde aan hecht. Dat hij eerst wil weten, heeft er een accountant naar gekeken en wat is de strekking van de verklaring. Daar zit de relevantie van de accountant, dat het maatschappelijk verkeer vertrouwen heeft in het oordeel van de accountant. Als we dat vertrouwen terugwinnen dan kunnen we de functie van de accountant ook breder maken. Onze rol is het geven van zekerheid bij een verantwoording. Een verantwoording kan op verschillende manieren vorm krijgen. Dat kunnen puur cijfers zijn maar ook meer niet-financiële informatie, bijvoorbeeld maatschappelijke jaarverslaggeving. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Wat ik zelf onder vertrouwen versta is dat je informatie van de klant binnen de accountantsorganisatie houdt. Dat de klant dat je alles moet vertellen aan de accountant. Wij moeten weten wat er in de organisatie afspeelt. Als wij alles weten kunnen wij een belangrijke rol

voor de organisatie spelen. En als accountant moet je regelmatig je gezicht laten zien. Dan vertrouwt de klant je meer en zullen ze eerder contact opnemen bij moeilijkheden. (Student 1)

Vertrouwen vind ik belangrijk. Ik knip hem altijd in tweeën. Intern, het vertrouwen van de klant in ons en het vertrouwen van het maatschappelijk verkeer van ons als accountants. Als je kijkt naar collega's onderling vind ik dat er vertrouwen en respect moet zijn. Het is belangrijk dat een klant zijn accountant kan uitkiezen. De klant moet een accountant hebben waar hij of zij bij denkt daar heb ik vertrouwen in. Bij het maatschappelijk verkeer is het in heel veel gevallen niet goed gesteld. Ik denk dat dat teruggewonnen moet worden. Hoe dat moet weet ik niet want afbraak gaat sneller dan opbouw. (Student 2)

Dat je ervan uit gaat dat iemand gelijk heeft zonder dat je het hoeft te controleren. Vertrouwen moet je uitstralen. Dat is het kantoor waar ik werk bewust mee bezig. Die doen dat niet voor mij als medewerker maar die doen het voor de markt. Daarbij is transparantie belangrijk, laten zien wat je doet. (Student 3)

Dat je integer handelt, dat je doet wat goed is. En dat het ook is wat mensen van jou verwachten, je kan zelf integer zijn maar als niemand jou vertrouwt dan heeft dat ook niet zijn weerslag. Veel accountants doen hun werk wel goed maar er zijn een paar rotte appels en daardoor lijdt het hele beroep eronder. Het goed doen en doen wat je moet doen dat staat in principe ook weer los van vertrouwen maar het is wel de basis van vertrouwen. Als je altijd doet wat goed is, dan ontstaat er vanzelf vertrouwen. (Student 4)

De reacties van deskundigen:

Wat ik een mooie definitie vind is van Nooteboom: 'vertrouwen betekent dat ik er vanuit ga dat jij mij ter wille bent terwijl je de kans hebt om voor je eigen belangen te gaan, maar dat niet doet.' Dat je mij geen mes in de rug duwt, terwijl je daar wel de kans voor hebt. Als ik 100% zeker weet wat je doet is vertrouwen niet belangrijk, als ik geen aanwijzing over jou hebt is vertrouwen onmogelijk. Maar ergens in dat grote schemergebied heb ik informatie, voor de accountant over bedrijven. Wat mij betreft is de accountant dan degene die betrouwbaarheid aan die informatie toevoegt. Het vertrouwen in de accountant is een noodzakelijke voorwaarde om vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer te zijn. (Deskundige 1)

In het boek The Speed of Trust worden 13 karaktereigenschappen genoemd voor vertrouwen. Een daarvan is respect tonen. Heel mijn leven hoor ik dat ik direct ben. Dat is een kwaliteit maar soms ook niet. Binnen die wereld was het een kwaliteit want mensen vertrouwden me heel erg. Daarom: what you see, what you get. Niet achterlangs. Waarom ben ik dat? Geen idee maar dat ben ik mijn hele leven al. Maar dit is moeilijk om aan te leren. Deze gedragingen is moeilijk maar kan wel. Als je dit morgen gaat doen heb je ook het vertrouwen te paard terug. In plaats van vertrouwen komt te voet en gaat te paard, zoals het gezegde luid. Vertrouwen met accountants, bedrijfsleven is niets anders dan met mensen. Als mijn dochter iets gedaan heeft en het duurt jaren voordat het vertrouwen terug is, dat is onzin. Natuurlijk kan vertrouwen gelijk terug zijn. Wat gebeurt er als je een afspraak maakt en zij doet het weer. Nou dan gaat het niet goed. Je moet wel extra je best doen als je in de fout bent gegaan. Maar het kan wel. Ik heb wel eens zitten denken, moet je die mensen niet selecteren op die gedragingen. Maar dat is natuurlijk weer heel moeilijk. Gedrag, persoonlijk, kom uit karakter, je bottenstelsel. Gedrag wordt ook beïnvloed door cultuur, dat is de organisatie: het gebouw, auto,

kleding. Gedrag is onderdeel van cultuur. Van gedrag kan iets van zeggen. Dat kan je aanpassen. We gaan cultuur aanpassen, leuke wedstrijd. Je kan wel gedrag aanpassen. Ook wel moeilijk maar kan je iets van zeggen. (Deskundige 2)

Je hebt in het algemeen high trust societies waar mensen veel vertrouwen in elkaar hebben, waar men gelooft in elkaar en woord is een woord, man is een man. En je hebt low trust societies waar het veel meer ingericht is met contracten, formele afspraken, waar ze veel meer steunen op juridische aangelegenheden. Dat verschilt nogal per land. Het accountantsberoep is ontstaan door scheiding van kapitaal en management, eigendom en management. Dat er afstand ontstond, je kan nu zeggen doordat we bewegen naar een maatschappij waarin we elkaar minder vertrouwen en meer een beroep doen, wat je noemt het Angelsaksisch model, meer legalistisch. Kan je eigenlijk zeggen dat het heel logisch is dat het vertrouwen in de accountant afneemt. Want het vertrouwen is alles neemt af. Dat het vertrouwen in de accountant afneemt is een maatschappelijke aangelegenheid en niet zozeer een probleem van het accountantsberoep zelf. Tegelijkertijd is het ook zo dat het accountantsberoep steekjes heeft laten vallen en dat we moeten werken aan het herstel van vertrouwen. Vertrouwen is zeggen wat je doet, en doen wat je zegt. Dat betekent het waarmaken van gerechtvaardigd vertrouwen. Vertrouwen is iets wat je niet kan afspreken. (Deskundige 3)

De reacties van ondernemers:

Wij zijn volledig transparant in wat wij hier doen. De accountant heeft de back-up en kan alles zien wat hier gebeurd. Ik stel vragen, ik vertel, daarin is geen enkel belemmering. Dat vertrouwen is er gewoon. En andersom moet ik wel uitgelegd krijgen waarom zaken gedaan worden, zoals ze gedaan worden. Als er mutaties in de jaarrekening worden gedaan, wil ik dat graag uitgelegd krijgen. Dat ik snap waarom ze iets doen. Je hoopt dat de accountant het bedrijf echt kent maar in de praktijk blijkt dat minder te zijn. En dat snap ik ook wel, feitelijk heb je gewoon een dossier. Vertrouwen is in ons bedrijf met onze accountant niet eens een issue, dat is er gewoon. (Ondernemer 1)

Toen ik in de accountancy begon hadden bedrijven vaak geen gekwalificeerd personeel om een jaarrekening op te stellen. Je kreeg dan een saldibalans en daarmee ging je dan aan de slag en na twee weken kon je vertellen hoeveel ze hadden verdiend. Op die manier had je toen je vertrouwen, je voegde wat toe aan de kwaliteit van die cijfers. En dat is in de loop van de jaren veranderd, de meeste bedrijven weten heel goed wat ze verdienen. Nu zijn de accountants er om te controleren en zijn ze meer een kostenpost. De toegevoegde waarde van de controleverklaring is veel kleiner geworden dan dat hij vroeger was. (Ondernemer 2)

Het vertrouwen wordt steeds transparanter. Als je kijkt naar de nieuwe OOB-verklaring, dan moet er steeds meer worden toegelicht. Dat vinden accountants lastig, ook de verantwoording jaarverslag gaat weer een stap verder. De vertrouwensleer, wat kan je, is vooral dat je geen irreële verwachtingen moet scheppen. Dat is ook de spanning tussen de producten die de accountant hebben bedacht versus de kern. Ik denk dat ze primair tot de kern moeten richten en minder in de verbreding bijvoorbeeld de maatschappelijk jaarverslagen, ik geloof niet dat je daar assurance op kan geven. De preventieve werking, voordat de accountant iets heeft gedaan, is het grootst. Als je weet dat iemand niet komt, kijk naar de belastingdienst die komen niet vaak meer als ze hun signalen hebben dan wel, maar je ziet dat bedrijven opschuiven in risicogericht denken. De preventieve werking van de accountant, dat hij ieder jaar komt, die is heel groot. Alleen de toegevoegde waarde en de prijs die je moet betalen zijn niet in verhouding. Als er eenmaal issues zijn in een bedrijf gaat de teller van de

accountantskosten enorm lopen. Hoe ga je er voor zorgen dat het kostenefficiënt is en dat de accountant zijn toegevoegde waarde heeft. (Ondernemer 3)

Als ondernemer ben je verantwoordelijk voor de jaarrekening en de accountant is verantwoordelijk voor de controleverklaring. Ik maak de jaarrekening op, daar mag de accountant alles van vinden, maar op een gegeven moment zich ik 'dat ga ik niet doen' om welke reden dan ook. Dan is het zaak van de accountant dat hij een inschatting maakt, dat ik iets niet wil of doe, hij moet beoordelen of dat van invloed is op zijn verklaring. Wat is daarin het kantelpunt, veranderd het beeld van de jaarrekening. Als je het hebt over vertrouwen, dan moet de accountant goed in staat zijn de afweging te maken of het beeld van de jaarrekening wordt beïnvloed. En daarbij kan de accountant het bij het gerecht, voor het hekje, uitleggen waarom hij het heeft gedaan zoals hij het heeft gedaan. Kan hij het met droge uitleggen. Dat is wat het maatschappelijk verkeer ook van je vraagt. Dat is vanuit de accountant. Ik denk dat een klant niet zoveel nadenkt over vertrouwen. Maar dat hij denkt: 'ik moet cijfers opleveren en iemand kijkt met mij mee, die moet ik wel vertrouwen.' Maar dat zit meer op, kan ik mijn geheimen kwijt, kan hij mijn sparringpartner zijn en is datgene wat hij doet aan hem toevertrouwt. Dat is dus vanuit de klant maar ik denk niet dat hij bezig is vanuit de vertrouwensleer. (Ondernemer 4)

Hoe bewust zijn accountants van hun maatschappelijke rol?

De reacties van registeraccountants:

Ik denk dat we er als beroepsgroep heel erg bewust van zijn. Maar alleen is het soms moeilijk om daar een goede afweging in te maken. En dan moet je jezelf continue de vraag stellen: 'waar doe ik goed aan.' Je hebt toch altijd het klantbelang, het maatschappelijk belang en het firma belang, een driehoek. En de waarheid ligt nooit in het midden. Juist doordat dit beroep in die driehoek zit maakt het heel erg complex, want er zijn weinig beroepen waar je dit ook hebt. In veel beroepen kan je partijdig zijn maar dat kunnen wij niet zijn. Ik denk dat we er als beroepsgroep heel erg bewust van zijn maar je ziet ook dat we er allemaal heel erg mee worstelen wat dan een goede uitwerking is. (Registeraccountant 1)

Ik werkte bij een kantoor dat negatief in het FD en ander nieuws was gekomen. Toen we 's morgens als team bij een klant kwamen, was die klant hier erg boos over. Hij had het FD opgerold en sloeg met dat ding op tafel. 'Jongens vertellen jullie maar waarom ik jullie nog moet inhuren.' Toen dacht ik ja, daar heb je een terechte vraag. Ik dacht: 'wil ik nog wel in de accountancy blijven?' Het antwoord was ja. Maar dat is voor mij ook het begin geweest, dat het voor mij dicht bij is gekomen. Want wat is vertrouwen. Vertrouwen werkt twee kanten op, er moet vertrouwen zijn in de accountants, de maatschappij moet de accountant vertrouwen. Anderzijds moeten de accountants de klant kunnen vertrouwen. Als die vertrouwensband er niet is, dan is het ontzettend moeilijk. We kunnen niet zonder vertrouwen in de klant werken, maar we moeten wel kritisch blijven en blijven controleren.

We moeten nu de beroepseed afleggen. Wat ze vertellen is niet nieuw en dat je voor een groep staat en dat moet beloven, is ook goed. Ik denk wel dat iedereen dat besef heeft. Je ziet dat de nieuwe instroom dat besef iets minder heeft maar in beginsel heeft iedereen dat besef wel en het leeft ook in de organisatie. Je ziet dat mensen er in groeien, na je studie heb je de praktijkstage, tijdens die stage

is er een rode draad. Er is een casus waarbij je moet beschrijven hoe je die zou oplossen. De ene keer is het vakinhoudelijk een andere keer hoe je je rug recht houdt in discussies. (Registeraccountant 2)

Een accountant is denk ik minder bewust bezig met het feit dat hij vertrouwensman is van het maatschappelijk verkeer. Andersom is dat veel sterker. De klant heeft hoge verwachtingen van de accountant. Daarom neem ik niet zomaar zwaarwegende standpunten in, zonder dit met collega's te overleggen. Want dan denken ze: 'Hij heeft dat gezegd, dus het kantoor vindt dat zo.' Andersom leeft het dus veel meer. (Registeraccountant 3)

Ja, een voorbeeld, bij een opdracht waarbij wij ondersteunen in een schadeberekening. Daarbij hebben wij een onderzoeksrapport waarin staat wat de omzetten gaan doen in scenario A en B, het verschil daartussen is de schade. De schade is vooral zichtbaar in de brutomarge. De omzet wordt lager maar de directe kosten ook. Dan komen er stukken binnen van marktgegevens van bedrijven op die markt. De ene zijn duidelijke variabele kosten, die variëren duidelijk mee en bij de andere zijn het vaste kosten. Hoe ga je daarmee om? Vaste kosten zet je daar gewoon in, de variabele kosten laat je meelopen met de omzet. Klaar want aan het einde van de rit kan niemand aan het eindbedrag zien wat je wel en niet hebt gedaan. Niemand kan dat controleren tenzij je een dossierreview hebt, je bent mooi snel klaar, geen haan die ernaar kraait. Misschien maakt het aan het eind van de rit voor het totaalbedrag niet eens zoveel uit. Maar dan nog in de discussie met de accountant vinden we wel dat we dat goed moeten doen. Ook al ziet niemand dat, ook al maakt dat niet uit. We gaan extra werkzaamheden uitvoeren, waar staat het dat dat moet? Nergens maar wij vinden het een vrije opdracht. Maar de gebruikers van het rapport moeten wel het vertrouwen dat wij het op een goede manier hebben gedaan. (Registeraccountant 4)

Ik denk dat als er een accountant is die niet bewust is van zijn maatschappelijke rol, dat je mag vragen 'onder welke steen heb jij de laatste jaren gelegen.' Ik denk ook niet dat dat de mensen zijn waarop we op moeten gaan inzetten. De meeste accountants zullen wel weten welke maatschappelijke rol ze hebben. Alleen tussen iets weten en iets doen daar zit een verschil in. Maar dat het anders wordt en beter wordt, daar ben ik van overtuigd. Dat het anders moet is ook iedereen van overtuigd. Alleen je hebt het verschil tussen een korte termijn doelstelling en een lange termijn doelstelling. Iedereen weet wat op de lange termijn goed is voor de accountancy maar niet iedereen gaat zich daaraan conformeren omdat hij of zijn ook een korte termijn doelstelling heeft en dat bijt elkaar nog wel eens. Als het aantal mensen dat zich kan conformeren aan de lange termijn groter is dan het aantal dat zich conformeert aan de korte termijn dan krijg je een multiplier, denk ik. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Eigenlijk wel. Je werkt met gevoelige gegevens. Betrouwbare informatie van de klant houden we bij ons en gooien we alleen op kantoor weg. Daar zijn we bewust mee bezig. (Student 1)

Als ik naar mijn collega's kijk denk ik dat het zeker zo is. Maar dat heeft ook te maken met de tone at the top, onze vennoten en de eindverantwoordelijke voor compliance dat ook belangrijk vinden. Dat is bij ons ook de cultuur. Bij een klantcasus is het belangrijk om te weten wie de stakeholders zijn. Wie zijn ze, wat zijn de belangen wat zijn de tegengestelde belangen. Een bedrijf zwaar gefinancierd is en bijna niet aan de ratio's kan voldoen controleer je heel anders dan een bedrijf die er gezond voor staat. (Student 2)

Ik zit in het top-MKB en dan werk je meer voor de klant. Maar als je bij een beursgenoteerd bedrijf zit heb je dat meer. Dan heb je ook meer het gevoel dat je voor de bestuurder werkt. En als je bij een groot bedrijf zit werk je toch meer voor de aandeelhouder. Ik vind het bewust leuker wat ik doe omdat je daar ook meer een adviserende rol hebt. Ik vraag me ook af of mensen het leuk vinden als je aan die structuur gaat zitten. Ik werk voor de klant maar wordt door het kantoor begrenst met wat ik kan doen, op een goede manier. Grote bedrijven hebben mijn advies niet nodig, die willen gewoon controle. (Student 3)

Ik denk het wel. Ik doe zelf veel zorgklanten, daar heb je met veel belangen te maken. De overheid, zorgverzekeraars, zorg komt ook dicht bij mensen, dat is heel anders dan een productiemaatschappij die alleen voor bedrijven produceert, daar heb je andere stakeholders. De zorg ligt heel gevoelig waardoor ik veel bezig ben met het maatschappelijk verkeer. Daarbij, wat is relevant en wat voor beeld geeft de jaarrekening. Ik denk dat iedereen wel bezig is met de stakeholders. Maar bij de zorg is het maatschappelijk verkeer veel meer relevant. Bij de zorg is het maatschappelijk verkeer een veel groter onderdeel van de stakeholders dan bij een productiebedrijf wat onderdeel is van een Amerikaans concern. Het maatschappelijk verkeer is anders binnen bepaalde sectoren maar ik denk dat we er over het algemeen wel bij stil staan. (Student 4)

De reacties van deskundigen:

Dat vind ik heel moeilijk want dan zou ik onderzoek moeten doen onder accountants. Ik doe op het ogenblik ook veel sessies met accountants in business, je kan je afvragen of ze die rol hebben. En er valt heel veel voor te zeggen dat ze die wel hebben. Maar dat is zeker niet hun eerste primaire omschrijving is. Van 'ik ben vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer', die zijn in eerste instantie medewerker van een organisatie. Ik kan me heel goed voorstellen dat heel veel openbare accountants dat niet primair hebben van 'ik ga vandaag weer vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer' zijn. En dat is misschien wel een van de issues dat dat niet helemaal vooraan staat. (Deskundige 1)

In 2011 gaf ik een dilemma-training waarbij ook iemand van de raad van bestuur aanwezig was. De laatste vraag was: als er een probleem is kies je dan ultimo voor de klant of voor aandeelhouders (maatschappelijk verkeer), waar valt het kwartje naar? Het lid van raad van bestuur antwoordde: 'klantbelang, anders was ik wel overheidsaccountant geworden'. De hele zaal werd stil. Toen ik werkte was er veel sociale controle. Als jij iets had van, ach laat maar, nee, er was fanatisme, we zitten hier voor een maatschappelijke taak! Sommige jongeren zijn wel bewust van hun maatschappelijke rol. Veel partners zijn begonnen in high economic upstream en controleren is dan veel makkelijker. Daar kunnen zij niets aan doen. Ik heb te maken gehad met de crisis. Ik heb geleerd in de tegenwind, dat is veel moeilijker. Als je makkelijk begint weet je niet hoe je het anders moet doen. (Deskundige 2)

Dat is een heel onderzoek waard. Maar als je mijn mening vraagt, dan vind ik dat de accountant nog steeds een maatschappelijke functie is, de vertrouwensman van het maatschappelijk verkeer. Ik vraag me af of iedereen dat wel helder op het netvlies heeft. Veel studenten zijn hier niet bewust, hoewel er gelukkig ook zijn die er heel bewust mee bezig zijn. Je ziet nu dat accountantskantoren bepaalde gemeentes niet meer wil controleren maar als je een maatschappelijke functie hebt dan moet er gewoon een accountant zijn voor iedere gemeente. (Deskundige 3)

De reacties van ondernemers:

Ik denk dat ze daar wel bewust van zijn. Het is wel een moeilijk verhaal, je bent accountant maar je wilt ook omzet draaien. Dus je hebt een dubbele pet op, je hebt een dubbel belang. Aan de ene kant moet je vertrouwensman zijn en voor de overheid moet je ook betrouwbaar zijn. En de andere kant degene die je vertegenwoordigt is wel degene die je rekening betaald. En dat is het kromme, dat wringt. Dat is in onze sector ook, de prijs van de audit bijvoorbeeld. Voor mij voelt het niet alsof accountant 1 het beter doet dan accountant 2. Als accountant 1 het voor €2500 doet en accountant 2 voor €750, dan is de keuze snel gemaakt. Daar heb ik wel eens een discussie over, als ik nieuwe computers koop voor €5000, dan heb ik 10 nieuwe computers staan, als ik €2500 betaal aan de accountant, wat heb ik dan? Ik moet de jaarrekening bij de branchevereniging en de rechtbank afgeven maar ben ik dan iedere dag blij dat ik dat heb? Nee. Daarin mis ik de toegevoegde waarde van de accountant. Door de automatisering van het beroep moet de rol van de accountant veranderen. Dan zal de adviesfunctie een goede optie zijn. (Ondernemer 1)

Er zit altijd een tegenstrijdig belang. De commerciële kant en de vaktechnische kant. De schijn hebben ze snel tegen. Dat hoeft niet altijd terecht te zijn maar ze hebben snel de schijn tegen. Daar zijn accountants wel van bewust, ze zijn bewust van de tegenstrijdigheid en dat het niet kan. Maar er zijn er bij die dan wel te ver gaan. (Ondernemer 2)

Lastige vraag. Ik denk de organisaties momenteel wel. Vennoten is denk ik lastig, zij kunnen, vooral bij de grote kantoren, nu eindelijk weer eens geld verdienen. Ik denk dat het beroep gedevalueerd is in de buitenwereld maar dat het accountantsberoep nog niet dat gevoel heeft. De toegevoegde waarde is minder geworden waardoor de beloningen ook minder worden. Dat hebben de accountants onvoldoende in de gaten of hebben er een hele andere mening over. Je kan afvragen of ze wel ondernemers zijn omdat er een wettelijk monopolie is. (Ondernemer 3)

Daarvoor heb je de kaders van wet- en regelgeving. De accountant toetst aan de norm. Als hij dat doet, doet hij wat van hem verwacht wordt door het maatschappelijk verkeer. Maar het toetsen aan de norm is niet altijd zo zwart wit en dan kom je in een spanningsveld. Hoe gezellig ben je met een klant en buig je met hem mee of denk je 'nee, ik moet nu mijn rug recht houden want dat is wat het maatschappelijk verkeer van mij vraagt.' De afgelopen jaren had de accountant het iets te gezellig met de klant en begon steeds meer mee te bewegen en te buigen, wat de klant wilde. Daarvoor zijn nu regels opgesteld, de kantoor- en partnerroulatie. Want onbewust buig je steeds meer mee met de klant en heb je dezelfde kleur bril op. Ook daar zijn dus maatregelen, waarborgen voor getroffen. Want een accountant blijft een mens en niet menselijker dan dat. Dat je steeds meer inlevingsvermogen hebt en als je er vijf jaar komt, ken je de klant ook heel goed. En begrijp je de problematiek van de klant en dan ga je makkelijker mee. (Ondernemer 4)

Is er sprake van een verwachtingskloof?

De reacties van registeraccountants:

Die is er wel en dan voornamelijk doordat we alleen financiële audit leveren en niet de bredere assurance. Als je het hebt over de ouderwetse verwachtingskloof tussen het maatschappelijk verkeer en de producten die we leveren, die is al behoorlijk opgelost. (Registeraccountant 1)

Er zit een verwachtingskloof, wat doen we nu wel en wat doen we nu niet. Het is een stukje onwetendheid. (Registeraccountant 2)

Het maatschappelijk verkeer verwacht soms dingen van ons wat we niet kunnen waarborgen. Als we een controleverklaring afgeven gaan ze ervanuit dat alles klopt. In de nieuwe controleverklaring die vanaf 2016 van kracht is wordt alles helderder beschreven. Daarnaast is het ook zo dat veel gebruikers van de jaarrekening of verantwoordingsdocument weinig weten over de accountant en wat een controle precies inhoudt. Ze herkennen bijvoorbeeld niet de verschillen tussen een samenstel- en controleverklaring, terwijl dat zeker van groot belang is voor de zekerheid. (Registeraccountant 3)

Wat mij in de praktijk opvalt is dat wanneer ergens een stempel opstaat van een accountant dat mensen denken dat het wel goed is, want de handtekening van de accountant staat erop. Er wordt heel snel gedacht dat het assurance is, ook als staat er meer koeienletters op dat het niet zo is, met alle mogelijkheden voorbehouden. (Registeraccountant 4)

De accountant moet duidelijk maken wat het maatschappelijk verkeer, de gebruiker van de jaarrekening van hem mag verwachten. Daar slagen we beter in dan in het verleden. Maar dat komt ook omdat we uitleg moeten geven waarom dingen zijn gebeurd zoals ze zijn gebeurd. Je ziet steeds meer dat je als accountant letterlijk met de controlerichtlijnen in de hand, de klant over dingen communiceert. Dus in die zin wordt de verwachtingskloof wel kleiner maar is er ongetwijfeld nog steeds. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Ik denk dat men teveel verwacht van de accountant, bijvoorbeeld op het gebied van fraude. Het maatschappelijk verkeer verwacht van de accountant dat hij bij de controle fraude behoort te constateren. Als we het niet hebben gezien reageren ze af op de accountant terwijl dit niet terecht is. De controle is niet bedoeld om fraude te constateren maar daar lijkt het wel naar toe te gaan. (Student 1)

Ik merk wel dat er nog heel veel waarde wordt gehecht aan de controleverklaring door bijvoorbeeld de bank en de belastingdienst. Vertrouwen vinden ze belangrijk. Wat mij dan opvalt is dat mensen die gebruik maken van de jaarrekening, die een controleverklaring zien geen flauw idee hebben wat er in staat. Mensen lezen het ook bijna niet. Er is weinig kennis over wat een accountant doet. (Student 2)

Het ligt eraan wat je verstaat onder het maatschappelijk verkeer want dat is dus verschillend bij MKB en grote bedrijven. Bij de bank is het vaak de bank of de fiscus en die weten vaak wel wat wij doen. Ik denk dat die kloof meer speelt bij grote bedrijven. Bijvoorbeeld de DSM, ik verwacht dat daar wel een verwachtingskloof kan zijn. Zij halen ook veel sneller de klant, ik denk dat transparantie daarin veel helpt, beschrijven wat je doet. Heel veel mensen willen dat niet weten en gaan gewoon van bepaalde dingen uit. En daardoor is er ook een verwachtingskloof. (Student 3)

Er is een verwachtingskloof. Wat je vaak hoort is dat er fraude is gepleegd en hoe kan het dat de accountant het niet gevonden heeft. Maar we zijn niet in de eerste plaats aangesteld voor fraude, als we het vinden dan rapporteren we het, maar we richten onze werkzaamheden er niet op. Ik denk dat een groot deel van het maatschappelijk verkeer niet begrijpt wat onze rol is. Voor veel mensen is het niet uit te leggen dat, bij bijvoorbeeld een groot olieconcern, correcties van in de miljoenen niet worden aangepast omdat het niet zichtbaar is in de jaarrekening, doordat er afgerond wordt in de miljoenen.

De kloof is zeker groot, mensen verwachten dat we 100% zekerheid geven. Het communiceren is lastig. Als accountant moet je duidelijk communiceren wat je verantwoordelijkheden zijn, wat je werkzaamheden zijn en welke zekerheid je geeft. Dat wordt ook wel gecommuniceerd, maar de vraag is, hoe bereik je heel Nederland? Velen lezen de accountantsverklaring niet, die lezen de Telegraaf en waarschijnlijk alleen de koppen, wat doe je daar dan mee? Dat is lastig. (Student 4)

De reacties van ondernemers:

Die is er wel. Er is binnen onze branche miscommunicatie wat de accountant controleert. Het is een bedrijfsaudit terwijl er verwacht dat de accountant controleert of de klant het geld waar hij recht op heeft. En het maatschappelijk verkeer verwacht ook andere dingen van de accountant. Dat hij controleert en dat hij meldt wanneer er dingen fout gaan. Maar dat is nog maar de vraag. Daar zit het verschil tussen de aannames van wat hij doet en wat hij werkelijk doet. (Ondernemer 1)

Die is er altijd al geweest. De klant wil vooral een verklaring bij de cijfers die hij opstelt en hem goed uitkomen. En als het in werkelijkheid anders ligt dan weet de klant dat ook wel. Wat de klant wel lastig vind is dat er heel veel wet- en regelgeving is waar de klant niets mee opschiet maar die de accountant wel allemaal moet navolgen. De accountants hebben allemaal checklists en moeten veel meer details hebben dan in het verleden. Weken na de controle hebben accountants nog bankafschriften van zus en zo nodig en dat werkt irritatie op bij de klant. Er moet veel meer vanuit de wet- en regelgeving, de klant heeft er niets aan en het moet allemaal wel gebeuren en ze zijn er allemaal druk mee. En dat is wel een soort verwachtingskloof die er nu is. Er moet uitgelegd worden waarom het nodig is. De klant heeft daar geen boodschap aan maar moet wel doen wat de accountant wilt. De op te leveren dossierstukken wordt steeds dikker en dikker. (Ondernemer 2)

Die is er zeker. Als je kijkt bij multinationals, hoeveel miljoen er door heen gaan, hoe ze controleren en wat ze dan allemaal niet zien versus kleine bedrijven waar bijvoorbeeld de WNT helemaal wordt uitgemeten. Je ziet veel beperkende verklaringen die juridisch gericht zijn. De juridisering is ook steeds meer een feit en dat werkt een effectieve controle niet in de hand. De controles gaan heel ver, bijvoorbeeld de inkomensnorm. De buitenwacht snapt het sowieso niet en de mate van nauwkeurigheid maakt wel dat de kosten om hier aan te voldoen heel hoog worden. Niet alleen voor accountants maar ook voor organisaties. We leven hier in West-Europa waarin we door reclame de ideale wereld krijgen voorgeschoteld. De wereld bestaat niet zonder risico en dat geldt ook voor de overheid. Ik ben benieuwd of de kantoren die nu bij de rechter bezwaar hebben getekend over het oordeel van de AFM, of zij gelijk krijgen. De beeldvorming na een onderzoek van het AFM doet schade aan de vertrouwensleer. Dit komt mede doordat ze risico dossiers pakken en een geringe steekproef nemen. De overheid moet zijn burgers duidelijk maken wat realistisch is en wat ze mogen verwachten. En dat zie je op meer vlakken, dat ze iets anders pretenderen te zeggen dan dat er werkelijk geleverd kan worden. (Ondernemer 3)

Die is er. Er zit een samenspel. Door die verwachtingskloof, die alleen maar groter is geworden, neemt het vertrouwen niet toe, dat is naar de klant. Maar er is ook een kloof tussen het maatschappelijk verkeer en de accountant want wat mag je verwachten van een goedgekeurde jaarrekening? Daar snapt de halve wereld niets van. Dat komt ook door de tekst van de verklaring. Dat gaat nu veranderen, er moet nu extra uitgelegd worden wat wel en niet gedaan is. (Ondernemer 4)

Bijlage 5 Resultaten deelvraag 3

Wat is de professionaliteit van de accountant?

De reacties van registeraccountants:

Bij professionaliteit denk ik aan deskundigheid, professioneel zowel in gedrag en houding. Op het moment dat je dingen doet die kwaliteit technisch niet goed zijn dan breng je het keurmerk in diskrediet. En als je allerlei wet- en regelgeving aan de laars lapt dan breng je het ook in diskrediet. (Registeraccountant 1)

Professionaliteit is het professioneel handelen. Dat betekent dat als ik ergens bestuurslid ben, ik weet aan welke wet- en regelgeving de vereniging zou moeten houden. (Registeraccountant 2)

In diskrediet brengen heeft veel met vertrouwen te maken. Het heeft ook met de privacy, geheimhouding en vakbekwaamheid te maken. (Registeraccountant 3)

De eer van de stand, heette het vroeger. De associatie die je hebt is vakinhoudelijk, je doet het professioneel, je doet het goed, voor je werk, goed georganiseerd, je houdt het bij. Hier richt het zich meer dat als je accountant bent, titeldrager bent, dat je bij al je handelen, wat je doet, zelfs als het niet met je werk te maken heeft geen dingen zou doen die je als accountant zou behoren te doen of waarmee je de telegraaf lezers de kans geeft te lezen, o ja die accountants zijn ook niet te vertrouwen. Het wordt bewust op de meest brede manier gebracht. Eigenlijk versta ik er onder dat je altijd bewust bent dat je accountant bent, het is geen baan maar een beroep. Dat als ik in de kroeg zit of op een verjaardag ik daar bewust van bent en ik nooit opdrachtgevers bij naam noem, over cijfers spreek. Ik spreek sowieso weinig over mijn werk. Het is meer een soort van iets dat in je achterhoofd zit wat er af en toe voor zorgt dat je voorzichtig bent. De norm die ik zelf hanteer is dat ik tegen een ander hetzelfde zal zeggen als wanneer de klant er zelf ook bij zou zitten. Daar zit voor mij de grens. Eigenlijk komt het er op neer iets niet doen wat je niet zou moeten doen als je accountant bent. (Registeraccountant 4)

Professionaliteit houdt in dat je datgene doet wat er verwacht wordt van jou dat je doet. En heel simpel dat je toets aan de norm en daarbij de juiste wet- en regelgeving hanteert. En dat je ook bewust bent van jouw rol en functie als accountant. Wat een klant ook van je mag verwachten en wat er door het maatschappelijk verkeer verwacht wordt. Omdat je daaraan ook weer je relevantie opneemt. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

De accountant moet weten dat hij het accountantsberoep niet in diskrediet mag brengen. Bij professionaliteit moet je ook bij je standpunten blijven staan, je moet voldoende kennis hebben. Ook moet je je minpunten kennen. Weet wat je niet kan, want je kan niet alles. Daar hoef je je niet voor te schamen, erken het daar wordt je een sterker persoon van. Als je een bepaalde opdracht hebt erken dan dat een ander er beter in is. Daarnaast is het professioneel om fouten toe te geven. (Student 1)

Ik vind professionaliteit breder dan alleen het in diskrediet brengen. De professionaliteit is de samenvatting van alle vijf de fundamentele beginselen. Je moet sowieso integer zijn, je moet

zorgvuldig zijn met de dingen die je doet en rapporteert. Ik vind dat dat allemaal onder professionaliteit past en niet alleen het accountantsberoep niet in diskrediet brengen. (Student 2)

Ik heb in mijn master net hierover een vak gehad. Het is het beroep niet in diskrediet brengen. Ik kan geen ander antwoord geven, dan dat het voorschrijft. Ik vind het goed uitgelegd. (Student 3)

Ik vind het sterk samenhangen met integriteit. Als je integer handel ben je ook al snel professioneel. Het mooie aan de professionaliteit van de accountant vind ik dat het niet alleen geldt tijdens je werk maar dat het voor je hele leven geldt. (Student 4)

De reacties van deskundigen:

Dat is lastig, het wordt hier als kapstokbeginsel gebruikt. Eigenlijk als vervanging van de eer van de stand. Begrippen zoals professionaliteit, betrouwbaarheid en integriteit zijn grote begrippen waarbij je moet beseffen dat je een rol hebt als accountant, dat het verantwoordelijkheden met zich mee brengt, dat je vertrouwen niet zomaar krijgt maar je dat moet verdienen, dat je er hard voor moet werken. En wat die rol nog verder inhoud moeten we samen over praten want het zijn uiteindelijk hopeloze begrippen. En niet alleen met accountants onderling maar ook met de mensen die vertrouwen in je willen hebben. (Deskundige 1)

Het is bizar dat we daar een regel voor moeten hebben. Ik kom uit de tijd van de GBR, de vertaling van de GBR naar de VGBA vond ik geen verbetering. Ik dacht: 'dat moeten we dus blijkbaar opschrijven, nou nou.' Het was echt een ambacht en dat is weg, dat vind ik echt jammer. En de grote kantoren proberen nu alles goed te praten en dat is zonde maar dat is de hele maatschappij. Ik gaf PKI-training in 2013-2014, ik zei: "ik moet de accountant leren dat ze professioneel en kritisch moeten zijn, how low can you go?" Het waren de beste en leukste trainingen die ik heb gegeven. Maar kennelijk moesten we ze de basis leren. Het is niet goed als we hier moeten beginnen. Dat wil niet zeggen dat het verdwijnt. Accountancy is een goede opleiding. (Deskundige 2)

Dat is heel persoonlijk. Wat ik professioneel kan vinden kan jij wel eens heel onprofessioneel vinden. Ook dit heeft ook wel met hoffelijkheid te maken, waarmaken van verwachtingen. Ik heb altijd van leermeesters geleerd, ook toen ik in de accountancy nog werkte, een professional verkoopt nooit meer tijd dan hij heeft. Oftewel als een professional ja zegt, ga je ervanuit dat hij het ook daadwerkelijk waarmaakt, nakomt. Ook dat heeft met vertrouwen te maken. De norm ligt nogal persoonlijk. (Deskundige 3)

De reacties van ondernemers:

Dit onderschrijft wat de accountant wel en niet mag. Professionaliteit hoort bij elke functie. Ik ga er vanuit dat hij bewust bezig is met zijn functie. Dat hij niet zomaar jaarrekeningen versterkt. En niet op zaterdagmiddag met een borreltje even de cijfers nakijkt en ondertekend. (Ondernemer 1)

Vroeger heette het de eer van de stand. Het zit in de persoon. (Ondernemer 2)

Dat is integer handelen, vanuit jezelf. Het is ook heel sterk welk vak je hebt of het handig is of je ingeschreven staat of niet. De vraag waarin we belanden is 'wat is goed voor de maatschappij.' Moeten accountants zich uitschrijven om risico's voor te blijven of moet je het in de volle breedte je

werk moeten kunnen doen. Het is lastig om daar een antwoord op te geven. Je zou het laatste willen maar het eerste is gewoon de praktijk. (Ondernemer 3)

Dat is heel zacht, gevoel. Wanneer vind je dat iets wel of niet professioneel is. Je moet je altijd bewust zijn van wat je zegt of doet in je rol als accountant, dat dat ook op je afstraalt. Daar is het ook fout gegaan, dat partners dingen in privé gedaan hebben wat op zich wel kan, maar wetende dat je partner bent is dat niet heel handig. Maar dat blijft altijd een zoektocht en dat ligt voor iedereen anders want iedereen heeft andere normen en waarden. Maar je moet er altijd wel oog voor hebben. (Ondernemer 4)

Hoe geeft de accountant invulling aan zijn of haar professionaliteit?

De reacties van registeraccountants:

Dit is onze core business, we zijn als firma een grote academy. Het draait allemaal om het opleiden van mensen om de professionaliteit hoog te houden. Je moet gewoon bij zijn met wet- en regelgeving en wat er gebeurt in de praktijk. Op het moment dat je dat niet bijhoudt dan is de kans groot dat je het vak en de firma schade toebrengt en in diskrediet brengt. We werken in teams met minder en meer ervaring, dat we elkaar reviewen, dat hoort ook allemaal bij professionaliteit.
(Registeraccountant 1)

Je moet af en toe reflecteren waar je mee bezig bent. Je moet weten waar je het over hebt. Het accountantsberoep in diskrediet brengen betekent ook dat je uitspraken doet waar je geen gelijk in hebt, dat is ook indirect het beroep in diskrediet brengen. (Registeraccountant 2)

Professionaliteit heeft met vakbekwaamheid te maken. Als een accountant een derde bij een opdracht inschakelt moet hij dit werk altijd reviewen want de accountant heeft ongedeelde verantwoordelijkheid voor het werk wat door de accountant ingeschakelde deskundige wordt uitgevoerd. (Registeraccountant 3)

Zorg dat je deskundig bent en blijft, nascholing. Je bent professioneel door je werk goed te doen. Af en toe eens een externe review laten uitvoeren. En er voor zorgen dat je voldoende werkzaamheden hebt gedaan om de juiste verklaring af te geven. Professionaliteit is ook overkoepelend. De basis is dat je werk goed doet, je dossier op orde is, dat je je werk nakom. Administratie op orde hebt, goed omgaat met dilemma's, ethisch of niet. Vertrouwelijke manier omgaat met gegevens van klanten, archiveert.
(Registeraccountant 4)

Professionaliteit heeft veel met vertrouwen te maken. Als een accountant lachend roept dat een bedrijf in zware continuïteitsproblemen zit dat werkt niet, is een extreem voorbeeld. Je moet je bewustzijn van je rol en functie. Je mag wel eens een grap maken maar je moet je wel bewust zijn van datgene wat wel en wat niet kan. En soms ga je over de schreef maar dat is in het dagelijks leven ook, we blijven mensen. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Weet wat je moet doen. Bij je standpunten blijven staan. (Student 1)

Dat is heel verschillend. Bewust zijn waar je mee bezig bent. Proberen op de stoel van de stakeholder te zitten of de klant en ook van die kant kijken, wat doe je nu eigenlijk. En wat ik belangrijk vind is open en eerlijk daarover te communiceren in de organisatie, dat vind ik bij alle fundamentele beginselen. Alles hangt en staat ook met de tone at the top. Als zij dit niet overbrengen naar de mensen die beginnen, dan komt het niet goed. (Student 2)

Daar ben je als uitvoerende niet erg mee bezig, je werkt binnen kaders. Ik ben dus niet kader stellend. Dit hele verhaal is dus veel meer voor degene die kaders stelt en ik ben degene die het werk uitvoert binnen die kaders. Ik werk nu vijf jaar, ik heb binnen die kaders gewerkt en zie die nu als normaal. Als ik straks de rol heb als kader stellend dan zal ik er ook zo mee omgaan. (Student 3)

Dat maakt het interessant, hoe gedraag je je tegenover mensen in de privésfeer, dat vind ik de mooie toevoeging van professionaliteit ten opzichte van integriteit. Professionaliteit geeft extra stukje aan privé terwijl integriteit is voor een groot deel werk gerelateerd. (Student 4)

De reacties van de ondernemers:

Ik heb alleen maar positieve ervaringen met mijn accountant. (Ondernemer 1)

Accountants zijn bewust van hun professionaliteit. In de loop der jaren is het wel anders geworden. Accountants zijn wat gaan schuiven, zijn ze dingen gaan doen wat ze eigenlijk niet moesten gaan doen. Adviesdiensten bijvoorbeeld maar dat is nu een halt toegeroepen. Dat komt omdat het een te commercieel beroep was. Als ze strijdig handelen daarmee dan is het over het algemeen wel bewust. (Ondernemer 2)

Als er iets gebeurt en het staat in de krant dan wordt er door de organisatie maatregelen genomen. Op individueel niveau kan er ook dingen gebeuren. Vooral bij jonge mensen die heel snel ingeschreven staan. De praktijkopleiding is ook weer zwaarder geworden. Ik denk dat de controle genoeg maatregelen heeft genomen. Ze blijven wel ver weg van risico's door de AFM. Het heeft met imago risico te maken. Men kijkt risicogericht wat gaan we nog wel en wat gaan we niet doen. Je ziet dat ook uit het terugtrekken uit de gemeentemarkt. Het heeft alles met imago en met risico's te maken. Men roept dat de gemeente niet wil betalen, dat klopt voor een deel. Aan de andere kant is die controle de afgelopen 40 jaar niet veranderd. Maar ik denk dat je ook op een andere manier kan controleren, ook bij corporaties, bijvoorbeeld door vergelijkingen. Daar kan je meer uithalen dan uit de accountantscontrole. (Ondernemer 3)

Dat zit wel goed. Het zijn wel echte professionals. Ik zie daar ook verschil in tussen de grotere en kleinere kantoren. Ik wil niet zeggen dat ze niet professioneel zijn maar ze bewegen wel gemakkelijker mee met de klant. Maar als daar dezelfde meetlat van de AFM daar ligt, dan verwacht ik dat er daar ook nog wel wat gaat gebeuren. Ik denk dat zij nog wel aan de professionaliteit moeten werken. (Ondernemer 4)

Waar zijn accountants trots op indien het gaat over de professionaliteit?

De reacties van registeraccountants:

Als accountant heb je een titel, en leg je een eed af. Dat stelt wel wat voor en geeft je wel een gevoel van trots. Enerzijds dat je dit bereikt hebt en anderzijds dat je vertrouwen wordt gegeven. Dat merk je ook bij klanten, het is niet alleen dat je een jaarrekening tekent maar je bent voor klanten ook een vertrouwenspersoon. Je zit soms echt met problemen op tafel die spelen bij een klant, die alleen door een accountant opgelost kan worden. De beroepsgroep heeft als ecosysteem dat wij iets bijdragen aan een goed werkende wereld, het feit dat wij als beroepsgroep verklaringen en vertrouwen afgeven waardoor aandelenmarkten beter functioneren, makkelijkere bankfinanciering kan worden verkregen, het ecosysteem bouwt op wat onze toegevoegde waarde is. Daar mogen we als accountants trots op zijn. Als dat wegvalt heeft de wereld een groot probleem. (Registeraccountant 1)

De laatste jaren op niet zo heel veel dingen. Het is niet zo positief hoe we de laatste tijd in het nieuws komen. Ik probeer dat imago weg te nemen door te laten zien dat we mensen zijn die ons werk naar eer en geweten doen. Maar we kunnen wel trots zijn op de ontwikkelingen die ons beroep de laatste jaren heeft doorgemaakt. Er is echt een hele cultuurverandering binnen kantoren qua opleiding van je eigen mensen en maatschappelijk besef, vroeger was het spel veel commerciëler. We zijn daar nu harder in geworden, je hebt nu die wet- en regelgeving waar je aan moet voldoen, er moet dus meer gecontroleerd worden dus we vragen daar ook meer voor. (Registeraccountant 2)

Ik ben trots op de handtekening die onder de controleverklaring gezet kan worden, waaruit de gebruiker kan afleiden dat de verantwoording waar de controleverklaring op toeziet geen afwijkingen van materieel belang bevatten. Het is belangrijk dat het maatschappelijk verkeer weer vertrouwen krijgt in die verklaring. (Registeraccountant 3)

Het eerste is kwaliteit van werk, verstand van zaken hebben, snel tot zaken komen, dingen overzien. Goede dingen op een goede manier doen. Status en aanzien zou mee kunnen spelen. Het is mooi om een titel te hebben, dat je er bij hoort. Ik heb een bepaalde studie doorgelopen. Het geeft een bepaald aanzien. Daardoor krijg je ook vertrouwen. Jij bent accountant, jij zal het wel weten. Het maakt je ook trots want je mag iemand helpen omdat hij jou vertrouwt. (Registeraccountant 4)

Ik ben er trots op als accountant als ik iets doe wat de gebruiker van de jaarrekening helpt en ik ook, ook al was de opsteller van de jaarrekening daar eerst niet zo blij mee, de opsteller er ook van kan overtuigen om het zo te doen. Dat wil niet zeggen dat ik het niet doe als die opsteller niet blij blijft, het is fijn als je iedereen ervan kan overtuigen dat dat het beste is. Daar haal ik tevreden uit, uit mijn werk als dat gelukt is en daar ben ik dan ook wel trots op omdat het vaak best ingewikkeld is. Dat is denk ik ook wel het dilemma waar je als accountant mee te maken hebt. Onze primaire rol is het certificeren van jaarrekeningen in belang van het maatschappelijk verkeer wil dus niet zeggen ondanks het feit van audit only dat je er niet kan zijn voor de verantwoordingsplichtige. Anders zouden we namelijk zeggen dat we de natuurlijke adviesfunctie niet meer hebben. Maar dat hoor je mij niet zeggen. Je moet voor ogen houden 'wie is mijn opdrachtgever c.q. waar doe ik het voor?' En dat is natuurlijk het maatschappelijk verkeer. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Je moet bewust zijn van je maatschappelijke rol. Daar doe je het voor. Het is niet het meest makkelijke beroep. Je hebt veel verantwoordelijkheden. Maar als je dat goed kan managen en een team en dat kan regelen, daar is een accountant trots op, dat je een goede jaarrekening kan opleveren. (Student 1)

Een stukje zekerheid wat bij een jaarrekening wordt verstrekt waar andere mensen belangrijke beslissingen op nemen. Bijvoorbeeld een investeerder, een crediteur, een debiteur, een bank en ook wel medewerkers, ik vind dat wel belangrijk. (Student 2)

Dat we een hele grote toegevoegde waarde hebben, het is jammer dat het maatschappelijk verkeer het niet zo onderschrijft. Je kan nu niet met trots op feestjes over je beroep praten. Maar stel dat dit beroep niet bestond dan zouden kapitaalmarkten minder goed werken en zou de economie minder hard groeien dan dat het nu doet. Het is meer een schouderklopje wat ik zelf geef en waar ik trots op ben en waar ik voldoening uit haal. Daarom doe ik echt wel iets met fraude als ik dat zie. Ik hoef het schouderklopje niet van de klant te verwachten omdat zij niet betalen voor de kwaliteit van de audit. En dat is logisch, ik betaal liever ook niet voor de kwaliteit van een flitspaal. (Student 3)

Ik denk dat vroeger mensen meer trots waren op hun beroep dan nu. Trots is momenteel moeilijk te verkopen naar de buitenwereld. Trots past niet in deze tijd. We zijn trots dat we vertrouwenspersoon zijn, mensen bouwen op je. Als je naar de afgelopen jaren kijkt kan je niet heel trots zijn op het vak van accountant, we zijn tekortgeschoten. Waar ik trots op ben is de integriteit. Een advocaat is in die zin niet te vertrouwen, dat vind ik wel mooi, wij zijn niet partijdig. Een advocaat wil koste wat kost iemand helpen maar wij zijn er voor de hele samenleving. (Student 4)

De reacties van deskundigen:

Je kan professional op vele manieren uitleggen. Als deskundigheid, dat je een bepaalde vakbekwaamheid hebt. Professioneel komt oorspronkelijk uit 'ik beloof', een soort eed die je aflegt. Dat ik betrouwbaar zal zijn, een morele notie. Wat ik zal zeggen is de essentie, wat doet een accountant, daar mag je trots op zijn. Je hebt een belangrijke maatschappelijk functie. (Deskundige 1)

Een accountant voegt zekerheid toe daar waar gebrek aan vertrouwen bestaat tussen personen en partijen. In Nederland kennen we de wettelijke controleplicht, deze mag alleen uitgevoerd worden door gecertificeerde accountants. Het is daardoor een belangrijk en eervol beroep waar je trots en zuinig op moet zijn. Vroeger had je op een dorpsplein notabelen, de accountant was daar een van net als de huisarts en de notaris. Het waren maatschappelijke functies waar men trots op was. Maar dat pad is verlaten. (Deskundige 2)

Defender of the free markets, we houden de machine lopend, we zorgen dat kapitaal vrij kan stromen, wij maken dat allemaal mogelijk, nu denk ik iets te groots. De hele accounting, juist door vertrouwen, weten we ook uit wetenschappelijk onderzoek, in maatschappijen waar meer vertrouwen is ook in de kapitaalmarkten stroomt de kapitalen vrijelijker en de rente is lager. Wij maken ondernemen mogelijk, we maken het mogelijk dat er gebouwd wordt, dat er geïnvesteerd wordt. Dat heeft als nadeel dat zo'n maatschappij ontwikkelt zich, dan komen we terug waar we begonnen, dat het maatschappelijk vertrouwen ook verder afneemt. Dat is een rare paradox eigenlijk. (Deskundige 3)

Bijlage 6 Resultaten deelvraag 4

Wat is de integriteit van de accountant?

De reacties van registeraccountants:

Integriteit is iets intrinsieks, dat zit in jezelf. Natuurlijk hoort ook de firma waar je werkt en het beroep dat je doet daarbij maar het is vooral jezelf of je integer bent. Het heeft ook met je handelen te maken. Eerlijkheid, onafhankelijkheid en betrouwbaarheid horen daarbij. En je moet altijd een referentiekader hebben dat kan je niet uit jezelf halen, want je weet niet wat integer is. Je spreekt met elkaar af wat integer is. Dat is ook het moeilijke van het vak op dat moment, het zit in jezelf maar je hebt een referentiekader nodig om te bepalen wat integer is, een rare maar ook interessante paradox, vind ik altijd. (Registeraccountant 1)

Als je in de VGBA kijkt heb je hem zo te pakken. Onafhankelijkheid is een groot deel van integriteit, stukje professionaliteit, dat je weet waar je het over hebt. Maar eigenlijk voel je vanzelf 'dit is niet helemaal oké.' (Registeraccountant 2)

Integriteit is eerlijk en oprecht optreden. Je maakt je beloftes waar. Ik ben eerlijk naar een klant toe, als ik denk dat er iets niet klopt dan zeg ik dat. Met de klant in gesprek gaan is belangrijk. Een goede klantrelatie is daarbij van belang. Daarnaast mag je ook fouten maken in je werk. Daarbij geldt wel: je kan beter gezamenlijk een fout maken dan alleen. Dat betekent dat je met je collega's in gesprek gaat over bepaalde dingen. Als je een fout maakt, geef dit dan ook toe naar je klant. Het is belangrijk om vertrouwen te blijven houden richting elkaar. (Registeraccountant 3)

Ik kan me in eerlijk en oprecht wel vinden. Eerlijk in de zin van dat je zonder voorbehoud zegt wat je doet, hoe je het doet en wat jouw bewegingen zijn. En oprecht dat je het met de goede intenties doet. Daar hangt weer van alles onder, dat betekent dat je onafhankelijk bent. (Registeraccountant 4)

Integer betekent voor mij als accountant, vanuit de rol die ik bij mijn klant doe, begrippen als geheimhouding, objectiviteit. Het zijn allemaal verschillende begrippen maar het hangt met elkaar samen. Als je integer bent, dan ben je objectief, dan zorg je dat je niet bevooroordeeld bent, dat je als accountant je niet laat beïnvloeden. Je uitgaat van de feitelijkheden en daarop je oordeel baseert. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Als accountant moet je op je werk je integer opstellen en ook zijn. Je moet eerlijk zijn, dit is er aan de hand en hier wijk ik niet van af. Je moet dicht bij jezelf blijven als accountant. Een rechte rug, stevig in je schoenen staan. Als een klant iets vraagt wat niet kan dan ben ik die klant liever kwijt dan rijk. Je moet bij je principes blijven en dat moet je ook als kantoor doen. Dat versterkt ook weer het vertrouwen. Voor het kantoor kan het omzetverlies zijn maar je geeft naar het maatschappelijk verkeer wel het signaal af, wat je af moet geven. (Student 1)

Een accountant die open en eerlijk is, staat voor wat hij doet. En uiteindelijk aan anderen kan uitleggen waarom hij een bepaalde beslissing heeft genomen en waar dat op gebaseerd is. Dat het niet zo is dat hij A zegt en B doet. (Student 2)

Rechte rug houden, niet bezwijken onder iets wat voor jouw eigen belang beter is. Je moet afwegen wat de gevolgen zijn voor iets wat je doet, waar je voor kiest. Cultuur is hierbij belangrijk en dat werkt op kantoorniveau. Waar ik eerst werkte was het veel minder en bij mijn huidige werk zitten ze daar heel sterk op waardoor ik anders in de wedstrijd zit. Ik kan bepaalde dingen niet permitteren en daardoor doe ik ook wat er van mij verwacht wordt. (Student 3)

Dat je bewust ben van je rol, dat je er rekening mee houdt dat je niet werkt voor de bedrijven maar voor het maatschappelijk verkeer. Dat je vanuit die gedachten handelt en dat je daarbij in de gaten houdt, wat moet ik doen en wat is goed om te doen. Dat je in de gaten houdt, wat doet dit met de buitenwereld en dat wordt wel eens vergeten. Dat is het gevaar van rule based, volgens de wet is het goed maar nu zie je steeds meer dat er gezegd wordt, het is goed maar je kan beter een correctie aanpassen, je kan het beter zo doen want naar de buitenwereld geef je gewoon een verkeerd beeld. Vroeger was het gewoon check, het is goed, maar de vraag is of je dat moet willen. Je kan de letter van de wet volgen maar we kijken nu ook steeds meer naar de geest van de wet. (Student 4)

De reacties van deskundigen:

Als ik het in een zin moet zeggen dan is het zorgvuldigheid, standvastigheid en uitlegbaarheid. Het standvastige is dat je je rug recht houdt. Daar wijzen in de VGBA de bedreigingen naar toe, dat je je niet laat meeslepen. Zorgvuldigheid is dat je goed nadenkt, dat je alles afweegt. En uitlegbaarheid dat je de goede argumenten gebruikt. Als we de integriteit puur uit de rol van de accountant bekijken, die moet dus om integer te zijn, iedere keer kijken 'waartoe ben ik op aarde' en hoe vervul ik die rol op een zo'n goed mogelijke manier. Om integriteit in een woord samen te vatten is de echte essentie dat de accountant betrouwbaar is. En de grap is, wat is vertrouwen; vertrouwen is iets dat je mij geeft en hoe verdien ik dat, door betrouwbaar te zijn. Dat is de koppeling tussen vertrouwen en betrouwbaarheid. Wat betekent betrouwbaarheid: dat je doet waarvoor je bent aangesteld. Integriteit moet je verdienen, dat is heel hard werken. (Deskundige 1)

Ik weet ook niet zo goed wat integriteit is. Integriteit is eigenlijk gewoon dat je te vertrouwen bent. Vertrouwen is doen wat je zegt, zeg wat je doet. Dus eigenlijk ben je iemand die dat altijd doet. Die altijd te vertrouwen is. (Deskundige 2)

Bij iedereen krijg je een ander antwoord maar voor mijzelf kom ik dichtbij vertrouwen. Zeg wat je doet, doe wat je zegt. (Deskundige 3)

De reacties van ondernemers:

Dat hij vertelt als er zaken zijn die ik doe, die niet kloppen. Dat hij mij er op wijst als hij denkt dat ik de mist in ga. Als ik iets doe wat niet kan op ethische gronden, dat hij dat zegt. Daarnaast verwacht ik dat mijn bedrijfsgegevens en alles wat hier besproken wordt, vertrouwelijk blijft. (Ondernemer 1)

Je rug recht houden. Maak het bespreekbaar als er volgens jou iets niet helemaal klopt. Ga niet mee als je vind dat het eigenlijk niet klopt. Er is altijd wel een grijs gebied wat wel en niet kan maar ga zelf geen alternatieven aandragen als het bedrijf iets wil wat eigenlijk niet kan. Pas daar mee op want als accountant heb jij het dan aangedragen, heb jij het gezegd. (Ondernemer 2)

Dat is iemand die toets aan normen. Als ze wat tegen komen qua fraude dan moeten ze daar wat tegen doen. Het probleem bij de multinationals is dat ze het niet overzien. Er wordt tegenwoordig ook

gebruik gemaakt van andere accountants door dossierreviews en dan zie ook weer de complexiteit. Kosten versus baten zijn belangrijk maar ook effectiviteit. Je ziet nog steeds schandalen voorbij komen met bijvoorbeeld smeergelden. (Ondernemer 3)

Ik vind integriteit belangrijk. Wat ik nu zie, ik zit aan de kant van de klant, is het wel of niet delen van dingen met je accountant om een reden. Maar ik doe dat maar ik ben nog steeds RA, ik moet het nog steeds naar mijzelf moet verantwoorden. Ik moet voor mijzelf ook grenzen stellen. Kan ik het nog uitleggen voor het gerecht. Ik ga niet liegen tegen de accountant. Ik zeg niet alles tegen de accountant, je kan er een draai aan geven. Ik snap heel goed wat de accountant wilt weten. Door de juiste bewoordingen kan ik vertellen wat zij willen weten zonder dat je hele andere dingen prijsgeeft. Ik heb nu klanten waar ik eerst accountant was. Zij waren bang dat ik een overloper zou worden en alles tegen de accountant zou zeggen. Maar ik werk in het belang van de klant met de verslaggevingsnormen in mijn achterhoofd. Soms vinden ze het niet leuk als ik zeg dat iets niet kan. Maar ik kan het beter tegen ze zeggen dan dat straks de accountant het zegt en zij daarmee overvallen worden. Ik probeer het proces te versoepelen omdat het verslaggeving technisch niet kan. Want de accountant vindt daar wat van en houdt zijn been gestrekt, die geeft niet toe. (Ondernemer 4)

Hoe geeft de accountant invulling aan zijn of haar integriteit?

De reacties van registeraccountants:

Invulling is vooral collegiaal overleg. Structuur die uit de organisatie wordt aangeboden zodat je jezelf ook kunt toetsen. Wat je doet of dat ook past. Maar met name het sparren en afstemmen, consults vragen dat doen we ook heel vaak. (Registeraccountant 1)

Bij iedere klant staat het op de agenda om fraude en integriteit te bespreken. Daar ga je in dialoog, hoe waarborgen jullie dit, wat is the tone at the top bij een onderneming, want daar staat en valt het eigenlijk mee. Je bespreekt dit met het team, van de assistenten die twee weken lang bezig zijn tot de partner, is het een groot onderwerp van discussie. Mensen denken, dat is een stukje verwachtingskloof, dat je op zoek bent naar fraude maar dat is niet ons werk. (Registeraccountant 2)

Integriteit zit in het wezen van de accountant zelf. Dat betekent ook in privé. Daar moet ik ook eerlijk en oprecht optreden. Als ik voor een vriend een inkomstenaangifte doe, vul ik die ook eerlijk in en probeer ik geen lagere belastingaanslag te krijgen. (Registeraccountant 3)

Het zit voor een deel verankerd in de NV COS. Op basis daarvan komt het standaard terug in de dossiers. Bijvoorbeeld in het kader het aanvaarden, continueren van een opdracht. Bedrijfsverkenning van een klant, wat doen zij, is het logisch, voldoen ze aan wet- en regelgeving. Dat is een groot deel van de praktische invulling daarvan. Op hoger niveau, hoe ga je om met afwijkingen, met weerstand van een klant. En dat je bij bevindingen waarvan je weet dat er weerstand op komt, toch meldt. Linksom en rechtsom, dit is hoe het hoort en hier blijven we bij. Wel uitleggen waarom je iets doet maar dat je wel bij je standpunt blijft. (Registeraccountant 4)

Je hebt situaties waarbij een verantwoordingsplichtige je probeert te beïnvloeden. Bewust of onbewust, de ene keer wat manifester dan de andere keer. Ja maar, deze post is toch wel goed want zo en zo. En dat is vooral bij schattingsposten, over een bankpost valt niet zoveel te discussiëren,

maar moet een onderhoudsvoorziening nu 3 miljoen of 3,4 miljoen zijn, dat is een andere discussie. Juist daar zal je als accountant zuiver moeten zijn en blijven. Ik ben als accountant niet degene die het bedrag moet aangeven maar de verantwoordingsplichtige moet het bedrag aangeven. Zijn of haar verhaal moeten wij toetsen. Op het moment dat je het gevoel hebt dat je bij het verhaal niet comfortabel voelt dan moet je dat terug laten komen in je oordeel. En je moet aangeven wat jou rol is en daar helder over communiceren naar alle geledingen. Als je meegaat met iemand is hij in eerste instantie blij met je maar eigenlijk vindt hij je een slappe kerel. Dus als je een rechte rug houdt wordt dat uiteindelijk wel gewaardeerd en is er ook vertrouwen aanwezig. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Iedere controle heb je wel bevindingen en daar moet je achter blijven staan. Je moet professioneel kritisch zijn. Je moet communiceren met je klant en het hoort erbij dat klanten je af en toe vervelend vinden. Sommigen vinden je kritiek niet leuk maar anderen waarderen het juist. (Student 1)

Het is heel persoonlijk, maar ik vind het belangrijk dat ik integer handel. (Student 2)

In de praktijk sta ik er zelf niet zo heel erg bij stil. Maar dat is ook de verantwoordelijkheid van kantoren en die ligt bij ons wel goed. Ze hebben voor mij kaders ingesteld. (Student 3)

Dat vind ik lastig, ik ben meer uitvoerend. Beslissingen worden bij deze bedrijven, hoger in de organisatie genomen. Je bent er wel bewust van, je bent er wel mee bezig, je volgt de discussies maar je komt niet zelf in een situatie waarbij je een rechte rug moet hebben omdat dat boven je wordt besloten. Je bent wel verantwoordelijk voor je eigen werk, dat je het goed doet en dat je communiceert naar je leidinggevende. Tegen je leidinggevende kan je alles zeggen maar tegen de klant is dat veel lastiger, die heeft met een reden op die manier de jaarrekening opgesteld. Tijdens de opleiding en op kantoor krijg je hier dan ook trainingen over. (Student 4)

De reacties van ondernemers:

Wij hebben een vaste accountant, ik heb geen reden om aan te nemen dat het niet goed zit. Garantie heb je ook niet in een high trust. Het is een illusie om te denken dat alles 100% vlekkeloos gaat. (Ondernemer 1)

Ik heb nooit slecht ervaringen gehad met de integriteit van accountants. Toen ik werkte in de accountancy ook niet. Twintig jaar geleden waren er wel dingen mogelijk die nu niet meer kunnen. (Ondernemer 2)

Ik ben nu 10 jaar uit het beroep, dat je kan niet meer met nu vergelijken. Toen hadden we de eerste frauderichtlijnen en werd er ook wel een persoonlijk onderzoek gedaan, dan voel je de eisen in je nek. Je ziet ook nog steeds dat alleen nog specialisten dit werk doen, maar dat er nog steeds fouten worden gemaakt. Bij fraudeonderzoek, persoonlijk gericht, de tegenpartij weet ook de regels. Die spelen het spel ook en het is heel moeilijk om het spel helemaal zuiver te spelen. Daarom zie je ook dat veel fraudeaccountants werken onder advocaten en zich uitschrijven uit het register. Er is op zich niks mis met de basisintegriteit van de accountants. De regels zijn wel beter geworden. De norm van de gemiddelde accountant ligt al hoger dan de gemiddelde Nederlander omdat je anders niet zo'n vak gaat doen. Als je kijkt hoeveel accountants veroordeeld worden, dat is niet zo hoog. (Ondernemer 3)

Die zijn wel integer en oprecht. Daar twijfel ik niet aan, als je daaraan gaat twijfelen dan wordt het wel heel moeilijk, dan heb je echt een probleem. (Ondernemer 4)

Is de integriteit van de accountant ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?

De reacties van registeraccountants:

Je ziet vergeleken met 10 jaar geleden dat er veel meer intern gespard, overlegd en afgewogen wordt. Die discussie, de punten die nu aan tafel komen zijn diverser maar je hebt ook veel meer dit soort vraagstukken dan vroeger. Het komt gewoon meer op tafel. Op de een of andere manier is het niet meer alleen ons topic maar met name van het maatschappelijk verkeer. Dus je wordt gedwongen om daar meer mee te doen. Vroeger waren we niet minder integer maar misschien zijn we wel kritischer geworden na al die maatregelen die zijn gekomen. Dat je professioneel kritischer bent geworden. Je stelt jezelf eerder de vraag, is het integer of niet? Dit komt door wet- en regelgeving maar ook door wat er gebeurt in het maatschappelijk verkeer. (Registeraccountant 1)

Er ligt nu meer nadruk, dat zie je wel. Het was er vroeger ook wel maar werd het misschien makkelijker afgedaan. Een aantal jaren geleden, toen ik nog studeerde, had je General Electrics, zij waren de grootste belastingontwijker en daar waren ze trots op, dat stond ook in hun jaarverslag. Degene die daar het meeste verdienden waren de fiscalisten. Als je nu zegt 'ik betaal maar 12% belasting', zegt iedereen 'ja, ho eens, dat kan niet.' Dat maatschappelijk besef is al een heel stuk opgeschoven. De Panama Papers zijn nu een rel maar twintig jaar geleden was het een compliment geweest. (Registeraccountant 2)

Nee, het zit in je persoon zelf. Dat ben je vanaf het begin af aan. Het is wel zo nu ik sinds kort registeraccountant ben, er meer bewust van bent omdat je er verantwoordelijkheid voor draagt. (Registeraccountant 3)

Ik zie niet echt verschil met eerder. Een aantal jaren geleden zat ik in een andere functie en dan kijk je er op een andere manier er tegenaan. (Registeraccountant 4)

Het is net als een cursus, we krijgen vaak cursussen, dan heb je rollenspel met een lastige klant of een collega die een lastige boodschap moet brengen, je hebt een conflictsituatie die je moet oplossen. Die cursussen komen telkens op hetzelfde neer: iedere keer krijg je dezelfde tools toegereikt, luisteren, kijken naar de non-verbale communicatie, proberen mee te bewegen. Als je academisch denk- en werkniveau hebt, dan weet je dat natuurlijk allemaal wel. Dus je weet het wel, alleen als je zo'n rollenspel twee jaar niet gedaan hebt wordt je er minder bewust van, maar het is niet dat je het niet weet dat je daar in principe handelt. Daarom is het goed om het regelmatig op de agenda te hebben en dat terug te laten keren. Om je te herkennen in situaties, dit wordt er van mij verwacht. Als je zegt 'ben je daardoor intrinsiek verandert?' Nee. Ik zeg altijd integriteit of onafhankelijkheid dat zit principe in je genen, dat zit er in en moet je op niveau houden. In de meeste geval is het niet zo als je van geboorte of opvoeding niet integer bent dat je dan later heel integer bent. Ik kan niet zeggen dat die 53 maatregelen, ik ken ze ook niet uit mijn hoofd, dat heeft mij het licht doen zien. Het is niet heel anders dan dat ik doe. (Registeraccountant 5)

Bijlage 7 Resultaten deelvraag 5

Hoe weet de accountant dat hij met een moreel dilemma te maken heeft?

De reacties van registeraccountants:

Soms gebeurt het dat wet- en regelgeving en ethiek niet samen gaan. Meestal komt dat naar voren in een klantsituatie. Als accountant zit je met de wet- en regelgeving in de hand naar een issue te kijken en de klant komt dan vaak met een andere kant van het verhaal. Dat zijn de punten die tot op het laatst op de agenda staan om te bespreken met de klant voordat je tot afgifte van je rapport kunt overgaan. En dat gebeurt heel vaak. Dat komt vaak bij de klant vandaan en niet het maatschappelijk verkeer. Het zijn zaken waarvan zij vinden dat het op een bepaalde manier in de jaarrekening moet komen te staan terwijl als je het handboek RJ er naast houdt het een heel andere uitkomst zou hebben. En dan moet je echt samen naar een oplossing zoeken. In sommige gevallen moet je je rug recht houden dat het nu eenmaal niet kan, in andere gevallen kan je kijken hoe je binnen de kaders tot een oplossing kunt komen. En daar ligt het soms ook aan de accountant, als je het hebt over integriteit, iedereen ziet het weer anders. Dat is soms het mooie van het vak maar ook wel het lastige van het vak want er wordt niet heel zwart/wit gehandeld. Je moet het goed toelichten in de jaarrekening, waarom je een keuze hebt gemaakt. En de mate waarin je dat doet, daar heb je met de klant ook heel vaak discussie over. Het ligt soms heel gevoelig met informatie, bijvoorbeeld bedrijfsgevoelig, soms persoonsgevoelig of dat er een reorganisatie aan zit te komen dan is het soms heel ingewikkeld om tot een vorm te komen, zoals het nu in de jaarrekening staat die voldoet het aan de wet- en regelgeving zonder dat je daarmee iets of iemand beschadigt. (Registeraccountant 1)

Gevoel, is misschien niet het goede woord, maar je merkt het vanzelf als je iets tegenkomt. Als je ethiek en wet- en regelgeving tegenover elkaar zet in accountancytermen dan heb je controlemaatregelen, die kunnen preventief zijn en defectief. Ethiek is preventief en wet- en regelgeving defectief. Op het moment dat het zich voordoet weet je dat je met een moreel dilemma te maken hebt. Ik had een keer een vrachtwagenbedrijf die vervoer regelden. Zij verkochten via een dochterbedrijf oude vrachtwagens naar voornamelijk Afrika en Oost-Europa. Er waren 15 trailers verkocht voor een bedrag waarbij je het gevoel had dat het niet klopte en er werd ook contant afgerekend. Dan weet je dat je met een moreel dilemma te maken hebt. Daarvoor heb je wet- en regelgeving want contante bedragen boven €15.000 moeten gemeld worden. Het is wel heel lastig want er is geen appje op je telefoon die zegt dat je te maken hebt met een moreel dilemma. (Registeraccountant 2)

Dit voel je wel aan. (Registeraccountant 3)

Het antwoord is eigenlijk heel simpel: je onderbuik gevoel. Mede door ervaring weet je dat er iets niet klopt. Een dilemma trek je altijd los van wet- en regelgeving. Het heeft vaak te maken met hoe interpreteer ik het en welke interpretatie is gewenst. (Registeraccountant 4)

Als ik een moreel dilemma zou hebben dan zou ik dus, zoals ik hem uitleg, niet meer op ethische gronden mijn besluit nemen. En dat zou dus inhouden dat er op dat moment een frictie is tussen de intrinsieke en extrinsieke motivatie. Dan zou het dus inhouden dat mijn ethiek in strijd is met de extrinsieke motivatie, in casus de wet- en regelgeving. Dus dat je het niet eens bent met een regel.

Dan wordt dat niet veroorzaakt door een specifieke situatie bij een klant maar wat ik eigenlijk bij voorbaat al weet want ik ben het met die regel niet eens. Van tevoren weet je dat je in die situatie een moreel dilemma zal hebben. Op dat moment heb je al een oplossing gekozen. De oplossing kan zijn dat ik daarvoor een collega inschakel. Ik kan me niet overal achter verschuilen, maar een moreel dilemma doet zich niet voor in een ad hoc situatie maar dat weet ik al van tevoren. In al die 27 jaar dat ik accountant ben, heb ik nog nooit gehad een moreel dilemma had omdat ik me niet kon conformeren aan wet- en regelgeving, kennelijk zit ik in het juiste beroep. Je kan een moreel dilemma hebben als accountant als een balanspost bijvoorbeeld te hoog is. Als je weet dat wanneer je die correctie doet, dan krijgt de ondernemer geen bankkrediet meer, dan gaat zijn onderneming naar de Filistijnen, ik weet dat hij een gezin heeft met opgroeiende kinderen die gaan naar school. Dan krijg je op een gegeven moment wellicht een moreel dilemma maar dat soort dingen weet ik wel te scheiden. Ik ben accountant geworden, ik heb een functie, ik laat me niet verleiden tot dat soort ad hoc privé overwegingen. Net zo goed een goede dokter er is voor zijn patiënten maar als hij de deur achter zich laat dan ook achter zich moet laten. Hij schiet er niks mee op om slapeloze nachten te hebben, hoe zou het nu met mijn patiënten zijn. Dat is een stuk professionalisme wat je in je moet hebben. En dat wil niet zeggen dat je meedogenloos of geen gevoel of empathisch bent maar dat is wel belangrijk dat je dat soort dingen weet te scheiden. Dus mocht het zich voordoen dan zal ik hopelijk ook pragmatisch zijn om dat te bedenken. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Als een klant iets wil wat in strijd is met wet- en regelgeving dat zit je met een probleem. Als de klant zijn poten stijf houdt moet je dat als accountant ook doen. Als accountant moet je uitleggen wat dan de gevolgen zijn en niet gelijk met de klant meegaan. (Student 1)

Dat is een goede vraag. Ik vind dat dat het professioneel judgement is van de accountant die bezig is met een opdracht en in bepaalde situatie zit of komt. Dat heeft ook met integer zijn te maken. Ik ben momenteel bezig met mijn praktijkstage. Ik heb daar een casus waar 6 dilemma's in voorkomen, dat is best veel. Is het op dat moment een dilemma? Je weet wanneer je in zo'n situatie zit. Je moet dit dan ook delen met andere collega's. Dat is lastig, dat vind ik zelf ook lastig. Je probeert het met elkaar op te lossen en je vraagt hoe een ander het zou oplossen. Maar dan moet de cultuur wel zo zijn dat het open is, vertrouwen in elkaar hebben en dat het achteraf niet verder met anderen bediscussieerd wordt wat dan besproken is. Je ziet het vaak in scenario's waarbij het slecht gaat met het bedrijf waardoor de ondernemer de cijfers niet wil aanpassen. Of bij overnames dan wordt de druk vanuit de onderneming groter en daar moet je mee om kunnen gaan. (Student 2)

Dat weet je heel goed. Als je goed in de theorie zit weet je wat en wat niet mag. Als je je titel hebt dan mag je ervan uitgaan dat je dat wel kan. Zelf heb ik meegemaakt dat een bestuur fraudeerde, dan weet je meteen dat dat een dilemma is want kies ik voor het bestuur en mijzelf of doe ik wat ik moet doen. Bij een dilemma weet je dat vrijwel direct en daar wordt je ook in getraind. En dat is ook afhankelijk van het kantoor waar je werkt, wat je daarmee doet. Ik zit in een team waar de manager heel duidelijk zegt wat wel en niet mag. (Student 3)

Dat is boerenverstand, meestal voel je dat wel aan. Je hebt wel in de gaten wanneer iets penibel wordt. Ik denk dat iedereen dat wel aardig in zich heeft. Daar hoef je geen hoog opgeleid iemand voor te zijn. (Student 4)

De reacties van deskundigen:

Een verhaaltje wat ik altijd graag vertel is over wolf goed en wolf kwaad. Een opa zit met zijn kleinzoon om het kampvuur en opa vertelt een verhaal. In ieder mens strijden twee wolven. Wolf goed en wolf kwaad. Wolf kwaad is een heel vals gemeen egoïstisch opportunistische loeder. En wolf goed is een hele lieve sympathieke empathische wolf. En in ieder mens strijden die met elkaar. Kleinzoon luistert goed en vraagt: maar opa welke wolf wint? Nou, zegt opa, de wolf die jij voedt.

De accountant heeft een moreel beroep. Alles wat hij doet is in ieder geval een moreel iets, dat is heel belangrijk. Wat doet wet- en regelgeving, die probeert wolf kwaad in het gareel te houden. Dat kan in zekere mate helpen maar dat is een hygiënefactor en weinig motiverend. Dus als je je helemaal beperkt tot wolf kwaad in het gareel houden dan voorkom je wel een aantal misstanden maar je bent helemaal niet bezig met wolf goed te voeden en te vormen. Als je onkruid wiedt, dan heb je nog geen mooie tuin. Als je een goede accountant wilt zijn moet je niet alleen bezig zijn met wet- en regelgeving neer te zetten om jou in het gareel te houden. Dat vind ik zo jammer aan de VGBA daar worden de fundamentele beginselen geïntroduceerd en gaat het meteen over bedreigingen hebben, hoe kunnen we het kwaad tegenhouden. Dat is weinig stimulerend. Je moet niet naïef zijn, je moet wolf kwaad bestrijden maar wel veel meer aandacht hebben voor het positieve. Daarom moet 'vertrouwenspersoon zijn' er gewoon ingeramd worden, op een heel stimulerende positieve manier. (Deskundige 1)

Lange versus korte termijn. Op korte termijn kom je voor allerlei dilemma's te staan. Commerciële versus professionele identiteit bijvoorbeeld. Je weet dat het op lange termijn niet goed is om iets te doen voor het beroep en toch doe je ze. Het zijn hele natuurlijke, menselijke dingen. (Deskundige 3)

Hoe geven accountants invulling aan hun ethische reflectie?

De reacties van registeraccountants:

We hebben een vaktechnisch geweten in onze firma, bureau vaktechniek. Dit zijn precies de dingen die we hier met elkaar afstemmen. Dan krijg je hulp van mensen die enerzijds die wet- en regelgeving heel erg goed kennen en anderzijds krijg je een helpende hand aangeboden naar de klant. Het is fijn dat er iemand objectief naast je staat, die op een andere manier naar het klantbelang kijkt. (Registeraccountant 1)

Daar zijn hele casussen over geschreven, wat je in zulke gevallen moet doen. Je hebt een bureau vaktechniek en dan moet je met die collega's in gesprek. Zij zijn heel goed in de vaktechnische kant van de casus en een deel is integriteit en professionaliteit, hoe ga je ermee om? (Registeraccountant 2)

Er wordt veel besproken met het team. Hier leer je enorm van en neem je ook mee naar de andere controleklanten toe. (Registeraccountant 3)

Door erover te sparren met collega's, met de extern accountant communiceren. Dan heb je een gesprek, hoe zie ik dat, hoe zie jij dat. En als we er hetzelfde over denken dan weet je dat daarmee

iets gedaan moet worden. Tijdens en achteraf bespreek je dit, het is een echte teamsport. (Registeraccountant 4)

Er is een gezegde: de grootste fout die je maakt, is de fout die je in je eentje maakt. Ik vind dat je ook als accountant kwetsbaar moet durven opstellen. Op het moment dat ik weet daar kom ik zelf niet uit of als ik hier zelf een besluit over neem dan weet ik niet of dat het optimale besluit is geweest. Je moet ook dingen durven delen met je collega's. Zowel in vaktechnisch opzicht als met name in dit soort gevallen. Om elkaar daar in te helpen, te ondersteunen, stukje reflectie in te bouwen, klankborden. Ik denk dat die kwetsbaarheid je je juist krachtiger maakt ook in het nemen van beslissingen. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Als ik een lastige situatie heb dan bespreek ik dat tijdens de controle met het controleteam. Daarnaast heb ik een mentor waar ik mijn verhaal kwijt kan en hoe je het moet oplossen. Als ik er niet uitkom met een klant wordt het bij de manager geld en probeert hij het op te lossen. Je doet het samen met een team. (Student 1)

Je moet continue bewust zijn waar je mee bezig bent. Wat zal iemand anders in die situatie doen en waarom doe ik het. Sta ik daarachter en kan ik er, zonder dat ik er nachten van wakker ligt, mee omgaan. (Student 2)

Ik ben uitvoerend dus van mij krijg je een heel ander antwoord dan dat je van een leidinggevende krijgt. Ik heb zelf fraude ontdekt, wat ik toen heb gedaan, ik sta aan het begin van mijn carrière en wil altijd een rechte rug houden, dat heb ik mij voorgenomen. In dit geval heb ik het bij mijn leidinggevende gemeld. Ik heb gehad dat mijn leidinggevende er niets mee deed, daar leg ik mij dan bij neer omdat daar mijn verantwoordelijkheid ophoudt. Bij het nieuwe kantoor heb ik het ook gehad maar daar werd er direct iets mee gedaan. Daar hebben ze een sterke governance structuur met interne controles. Als ik iets tegenkom dan kan ik het niet wegwerken, dat kan niet. Het is afhankelijk van je leidinggevende en de tone at the top. En als je het laat gaan wat voor toegevoegde waarde heb je dan? Maar de cultuur is hier alles in. Dat ligt volledig aan het kantoor, aan het bestuur. Het bestuur, hoe klein ook, is daarin heel belangrijk. (Student 3)

Ons kantoor is heel open, je bespreekt het met je leidinggevende, dat vind ik heel fijn. Dat is de eerste stap die je moet nemen. Er zijn hier veel mensen met veel ervaring. (Student 4)

De reacties van deskundigen:

Als er sprake is van een keuze, die niet puur betrekking heeft op jou maar op de goede uitwerking van het beroep, kan je je dus afvragen: 'gedraag ik me hier als een goede accountant, gedraag ik me hier als vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer?' Dat staat open voor morele reflectie. Pas vertelde iemand mij dat bij zijn organisatie een tweewekelijkse bespreking is waarbij gevallen van de afgelopen twee weken worden besproken. Hierbij stellen ze de vraag: 'had je het ook anders kunnen doen' en niet 'wat is het juiste om te doen.' (Deskundige 1)

Weet ik niet, interessante onderzoeksvraag. Hoe ethisch zijn accountants en hoe reflecteren ze op ethiek? Ik weet het niet, mijn vermoeden is dat het te weinig is. (Deskundige 3)

De reacties van ondernemers:

Een accountant leeft bij datgeen wat de ondernemer hem aanlevert. In onze situatie heeft de accountant alle inzicht die hij wil hebben, dat is denk bij veel ondernemers zo. Hij krijgt mijn hele back-up en administratie. Hij krijgt ook onderliggende stukken, hij kan alles nakijken. Die transparantie is er, en ik verwacht dat de accountant in zijn functie daar vertrouwelijk mee omgaat. Je wilt niet dat je gegevens ergens anders liggen of voor andere doeleinden wordt gebruikt dan waarvoor je ze versterkt. En dat hij uit hoofde van zijn functie dat snapt. (Ondernemer 1)

Vertrouwen heeft ook te maken met de burgers c.q. de overheid. Vertrouwen is veel minder omdat er steeds meer regels zijn gekomen, dat is de wereld op dit moment. De hele wereld zit vol met regels. De accountants zeggen dat ze willen dat het vertrouwen hersteld wordt maar ze doen het van geen kant. De wet van de afnemende meeropbrengst, steeds meer regels levert steeds minder op. Waar die grens precies ligt dat is lastig. Ze moeten weer durven verantwoording bij de mensen neer te leggen. Maar dat is heel lastig. (Ondernemer 2)

Ik denk in toenemende mate, je ziet ook in toenemende een scheiding tussen fiscaal en controle. Of de accountant daar bewust van is? Je ziet vooral dat de druk op fiscaliteit aan het verhogen is. Je ziet nu ook dat de professional het goed moet doen, want daarvoor is hij professional en daar wordt een heel zwaar iets aangehangen terwijl het gewoon mensen zijn. Visie wordt door de overheid ingeperkt om het ideaalbeeld van alles te conformen binnen de normen. Voor een deel is dat terecht want veel beroepsgroepen maken gebruik van accountants, bij fiscalisten wordt dat nu minder. De accountant moet toetsen aan normen maar als een klant het wil kan hij dat tegenhouden, dat is het lastige. Maar ik denk dat de accountants the exposer op de eigen firma naam mee gaan wegen. Maar je ziet daarin dat de accountant daarin te spastisch en te strak wordt naar de klant en de gebruiker en niet meer flexibel waardoor de verwachtingskloof groter wordt. (Ondernemer 3)

Ethiek zijn je normen en waarden en dat heeft alles te maken met cultuur en gedrag. En tone at the top, wat straalt die partner nu uit. Als de partner het niet goed uitstraalt, hoe kan je dat dan verwachten van de mensen daaronder? De jongste trainee, die moet leren zijn rug recht te houden. Als een partner dan met de klant meebeweegt, dan kan je dat niet vragen. Daar is heel veel aangedaan omdat men ook in de gaten had dat daar een groot deel van de problematiek zat. Dat zit wel goed. Daarvoor worden speciale trainingssessies gehouden. Daar wordt heel veel tijd aan besteed. (Ondernemer 4)

Is deze ethische reflectie ten opzichte van een aantal jaren geleden veranderd?

De reacties van registeraccountants:

Dit is er altijd geweest, dat is ook het charme van ons vak. Enerzijds heb je de regelgeving en anderzijds hoe de klant de jaarrekening inricht. Ik denk dat het niet veel veranderd is maar dat we, door alles wat er is gebeurd in het maatschappelijk verkeer, wel meer kritischer zijn geworden. (Registeraccountant 1)

Vroeger was het veel meer gewoon. Vroeger had je etentjes met de klant en dat was prima en acceptabel. En nu kan het niet meer. Nu is het besef er gekomen dat het niet meer kan. (Registeraccountant 2)

Het is niet veranderd, er wordt altijd veel dingen binnen teams besproken. (Registeraccountant 3)

Geldt hetzelfde als bij de integriteit, ik zat toen in een andere functie en dan kijk je er anders tegenaan. (Registeraccountant 4)

Mening over de stelling "Iets is ethisch als het binnen de wet is."

De reacties van registeraccountants:

Daar ben ik het niet mee eens. Soms heb je echt wetgeving die niet past of niet het doel dient waarvoor hij eigenlijk geschreven is. Dan ga je wel binnen de wet handelen want je wilt geen wetsovertreding hebben. Als je er vanuit ethisch oogpunt naar zou kijken, dan denk je wel eens 'nou dat kan eigenlijk niet.' Dat gebeurd wel eens. Maar dat heb je niet met alle wetgeving. (Registeraccountant 1)

Niet per definitie. Ik denk niet dat de wet altijd ethisch is en andersom ook niet. (Registeraccountant 2)

Daar ben ik het niet helemaal mee eens. Het kan zo zijn dat iets ethisch is maar buiten de wet om. Dit bespreek je dan met collega's en bureau vaktechniek, want dit kan je niet alleen beslissen. Gelukkig heb ik zelf nog nooit zulke lastige beslissingen hoeven maken. (Registeraccountant 3)

Daar ben ik het mee oneens. Want dat grijpt heel erg terug op het Angelsaksische, de juridisering. Het zijn eigenlijk losse afwegingen. Er zit wel een wederkerigheid in. Er is wel een grote overlapping maar het zijn twee losse dingen. Wet- en regelgeving is een kader, dat we hebben afgesproken met elkaar zoals het zou moeten en ethiek is dat wat jezelf vindt. Als daar een spanningsveld in zit heb je een moreel dilemma. (Registeraccountant 4)

Zo zwart wit zou ik hem niet willen stellen. Ik ga ervan uit dat en mag er van uit gaan dat bij het opstellen van wet- en regelgeving, je in een democratisch land als Nederland met al die machten dat de ethische aspecten op de juiste manier inkleuring hebben gekregen. Ik kan me voorstellen dat er wet- en regelgeving is waar iemand persoonlijk vanuit zijn intrinsieke overtuiging van mening is dat het niet ethisch is. Op het moment dat jij voor jezelf weet dat heel veel van die wet- en regelgeving, brengen mij in verlegenheid of in de problemen omdat ik mij daar niet aan conformeren omdat ik een andere ethiek voorsta, omdat ik een andere ethisch en moreel referentiekader heb, dan moet je ook zo groot en krachtig zijn om te zeggen, 'ja maar dan is dat niet een beroep dat bij mij past'. Dat het zich een keer voordoet is een ander verhaal. Het is ook helemaal niet erg als je in een situatie komt waar je niet prettig bij voelt want je bent uiteindelijk ook mens, je bent niet alleen professional of accountant, je bent ook een mens en daar moeten we ons bewust van zijn. Iedereen is een mens met zijn sterke en zwakke kanten. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Nee, hoeft niet altijd. Lastige combinatie wet en ethiek. In veel gevallen gaat het toch wel samen. Wet- en regelgeving zijn ook kaders, als je daar binnen blijft is het vaak al ethisch verantwoord. In de meeste gevallen is het dus ethisch. De mazen van de wet is bijvoorbeeld lastig. (Student 1)

Nee dat vind ik niet. Als iets echt tegen een wet is dan mag het natuurlijk niet. Daarnaast zijn er andere dingen die te maken hebben met ethiek die uiteindelijk niet in wet- en regelgeving gevangen zijn, die ook wel belangrijk zijn. Of je nu wel of niet een correctie doorvoert bij een onderneming waarbij heel veel schattingselementen in de jaarrekening zitten, waarbij alles theoretisch goed is en volgens wet- en regelgeving, alleen je het niet zo wil verklaren. Maar je kan niet alles vangen in wet- en regelgeving. Ik zou zeggen, draai het eens om, als je nu zelf stakeholder zou zijn wat ze je er van vinden als dat gebeurd. (Student 2)

Wij hebben best wel ruime wetgeving. Veel is principle based en ik denk dat je daar zelf een afweging in moet maken. De wet heeft ook zijn beperkingen en is ook niet alles omvattend. Je kan niet altijd sturen op de wet, je zal er ook wel eens van af moeten wijken. De RJ, is geen echte wetgeving, heeft ook wel escapes. Je mag daar van afwijken als je daar goede redenen voor hebt en dat goed onderbouwt. (Student 3)

Vroeger zeiden we dit is volgens de wet, dat is goed. Nu zijn we veel meer bezig met, hoe zal het staan als het in de Telegraaf stond. Niet om je daarin te laten leiden maar je bent er wel bewuster van. Wat doet het met het maatschappelijk verkeer en wat voor inzicht geeft nu de jaarrekening. Ik denk dat we meer naar ethisch gaan dan naar wet- en regelgeving. Ik denk dat we daar goede slagen in maken, dat deden we een aantal jaren geleden nog niet. Daarin zie je een verschuiving van rule based naar principle based. (Student 4)

De reacties van deskundigen:

De wet en ethiek overlappen elkaar deels. En deels niet, dat kan komen doordat sommige morele uitgangspunten niet zijn te codificeren of dat we dat niet nodig vinden. Maar de wet kent wel begrenzing. Ethiek en recht kunnen elkaar versterken, moreel uitgangspunt 'gij zult niet doden' staat ook in het Wetboek van Strafrecht. Ze kunnen elkaar aanvullen omdat de wet vaak minimumnormen geven noodzakelijkerwijs. De ethiek kan een stapje verder gaan, meer inkleuren. En ze kunnen elkaar betwisten, it's legal but harmful wordt vaak genoemd in de financiële sector. (Deskundige 1)

De reacties van ondernemers:

Ethiek is iets wat van jezelf is. Maar als je het niet in de wet vastlegt, kan je niet handhaven. Als iemand alle ethiek aan zijn laars lapt en net zo lang door gaat totdat hij gepakt wordt, daar heb je wet- en regelgeving voor nodig. We kunnen elkaar daar wel op aanspreken maar als daar geen handhaving op mogelijk is dan heeft het helemaal geen zin. Dus je zult wel moeten. Maar wat is dan maat houden? Ik vind dat de wet- en regelgeving te ver doorvoert, je wordt straks geen slachtoffer omdat je niet aan de ethiek houdt maar omdat je de wet- en regelgeving niet meer kan volgen omdat er teveel regels zijn. Ethiek is belangrijk, er moet handhaving zijn maar de mate, dat is teveel. (Ondernemer 1)

Nee, de wet is een soort randvoorwaarde. Het moet binnen de wet zijn, als het niet binnen de wet is, dan is het sowieso niet ethisch. Maar ethiek zit niet in de wet maar het zit in de mensen. Het is dus veel breder. In de basis is het goed dat er wet- en regelgeving is maar nu is er teveel wet- en regelgeving. (Ondernemer 2)

Dat is lastig. Vooral op fiscaal komt gros veel voor van dat soort dingen. Ik probeer altijd naar de formele wetgeving te kijken maar ook naar het gedachtegoed wat de wetgever heeft beoogt. Dat

laatste doet en de boventoon laat prevaleren en waarom je bepaalde keuzes maakt dan kan je de stelling wel onderschrijven. Ga je feitelijk op de letter zitten dan kun je rare dingen tegenkomen. Dat zie je bijvoorbeeld in de fiscale wet- en regelgeving gebeuren. (Ondernemer 3)

Daar ben ik het niet mee eens. Want, het klopt wel maar het deugt niet, is een bekende uitspraak. Iets kan op basis van feiten binnen de wet zijn maar dat je toch denkt: 'mijn onderbuikgevoel zegt dat het niet klopt.' Dan kan je zeggen dat het onethisch is, terwijl het wel binnen de wet- en regelgeving is. Het klopt wel maar het deugt niet. Dat het volgens de wet wel kan, maar toch… Dat is rule based en principle based. Kijk je naar de letter van de wet of naar de geest van de wet. We moeten nu, door de AFM, alles langs de norm leggen waardoor je het principle based uit het oog verliest. Je moet wel open blijven staan voor principle based en niet alleen staren op checken volgens de wet. De praktijk is veel weerbarstiger. (Ondernemer 4)

Stel dat een deel van de wet- en regelgeving wordt geschrapt, hoe reageert de accountant hierop vanuit ethisch oogpunt?

De reacties van registeraccountants:

Wat je ziet in de loop der tijd is dat er steeds golven zijn van toenemende wetgeving als er kwaliteitsissues zijn. En vervolgens dat het weer afneemt en dat er dan weer een nieuwe normaal is gevonden en dan krijg je de volgende golfbeweging weer. Ik vind het lastig want als je het gaat schrappen dan krijg je een nieuwe normaal. En vervolgens zie je weer wat gebeuren waardoor er weer extra regelgeving komt. En dat ziek ik al jarenlang plaatsvinden. Een bij wet geregeld beroep is nog niet zo gek. Daarmee hebben we ook een keurmerk en dat is positief. (Registeraccountant 1)

Wat je vaak ziet als je een nieuwe klant hebt, het eerste jaar ben je druk met het leren kennen. Het tweede jaar besef waar het over gaat en het derde jaar ga je echt de inhoud snappen. En dan kom je tot de conclusie dat je de eerste twee jaar dingen gemist hebt omdat je het eigenlijk gewoon niet wist. Als je dat iedere 7 jaar doet betekent dat je 2/7 van je controles niet op de goede manier doet. En dan heb je ook nog het risico dat je bij het laatste jaar hebt van het zal allemaal wel want volgend jaar doet iemand anders het. Dat betekent dat de helft van de controles, wel volgens de wet- en regelgeving gebeurd, alleen niet helemaal tot de kern van de casus komt. Bij alle grote kantoren heb je een tweede lezer op je dossier, een andere partner ergens anders uit het land, die de klant niet kent. Die gaat zich inlezen en kijkt of ze bij de controle zinvolle dingen hebben gedaan, is er goed gecontroleerd. Ik denk dat het meer toevoegt dan iedere 7 jaar een nieuw kantoor. Je ziet ook nog wel eens gebeuren dat een heel team naar een ander kantoor overstapt omdat zij de klant al kennen, dus dat lost niet veel op. (Registeraccountant 2)

Het is goed dat er bepaalde wet- en regelgeving is. Dat is nodig om de kwaliteit te kunnen handhaven. (Registeraccountant 3)

De twee dingen hierboven staan ook weer niet los van elkaar. Niets menselijks is ons vreemd zelfs als accountant niet. De OKB is de onafhankelijke kwaliteitstoetsing door een andere accountant als je weet dat je die krijgt op je dossier heb je er soms een andere beleving bij dat dossier, andere vastlegging. Niet dat het werk anders wordt, het is meer stoppen bij oranje en dingen iets beter vastleggen. Dat heeft duidelijk raakvlakken met wet- en regelgeving. (Registeraccountant 4)

Ik denk dat ethiek vooral te maken heeft met overtuigingen. Veel wet- en regelgeving is opgesteld als maatregel vanuit de accountancy om te voorkomen dat we de schijn tegen hebben. Wet- en regelgeving is iets voor de bühne om te laten zien 'kijk deze maatregelen hebben we getroffen, we hebben er vertrouwen in dat deze maatregelen effectief gaan worden.' Maar het mooiste zou zijn als iedere individuele accountant gewoon de dingen doet die hij moet doen. Zonder dat er wet- en regelgeving is, maar het is wel nodig. (Registeraccountant 5)

De reacties van accountants in opleiding:

Kantoorroulatie is een fiasco geweest, is te snel doorgevoerd en veel kosten met zich meegebracht. Sommige teams gingen volledig naar een andere kantoor dan heeft het weinig zin. Als een accountant te lang bij een klant te lang betrokken is brengt dat een specifiek risico met zich mee die moet je als organisatie onderkennen. Intern wordt na 7 jaar gekeken of er een andere accountant bij deze klant kan. Als dat niet mogelijk is hebben we er een kwaliteitsbeoordeling op waarbij een andere accountant specifiek de opdracht gaat beoordelen. Wet- en regelgeving kan hierbij wel helpen. Dan hoeft het geen kantoorroulatie zijn maar een andere manager en accountant bij de klant. (Student 1)

Ik denk dat er altijd wet- en regelgeving nodig is omdat er mensen zijn die altijd het grijze gebied proberen op te zoeken. Ik ben geen voorstander van nog meer wet- en regelgeving maar ik denk ook dat we niet zonder wet- en regelgeving kunnen. Er zijn wetten waarvan je denkt, waarom zijn die er. Maar er moet wel een vorm van wet- en regelgeving zijn waarbinnen je actief bent. (Student 2)

We zijn van ver gekomen, toen was er nog niets. Je moet je wel afvragen hoe effectief de wetgeving is. Dat vind ik zelf moeilijk, daar kan ik moeilijk over oordelen. Ik zit daar niet zo bovenop. (Student 3)

Zelfs als zou je die regels afschaffen, ik denk dat we nu bewuster zijn met wat het maatschappelijk verkeer erover denkt. (Student 4)

De reacties van deskundigen:

Wet- en regelgeving is handig als soort vangnet, maar als dat je primaire aansturingsbron gaat worden dan ga je ethiek en wet aan elkaar gelijk stellen. (Deskundige 1)

Eigen werk verklaring

Saxion
Academie Financiën, Economie &
Management

Eigen werk verklaring

Ondergetekende;

Naam student/studenten;

Heleen Balkenende ....

....

....

....

Verklaart/verklaren ondubbelzinnig dat,

1) Het volgende werkstuk **eigen werk** is en derhalve geen inbreuk maakt op het auteursrecht van een ander.
2) Alle gebruikte bronnen (waaronder internetpagina's) zijn voorzien van **bronvermelding,** volgens APA richtlijnen.

Cursus: OAO Accountancy

Project/opdracht: De accountant vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer ?!

Studiejaar: 2016-2017

Plaats: Deventer

Datum: 23-5-2017

Handtekening/handtekeningen;

Heleen Balkenende ....

....

....

....

N.B. Schending van deze "Eigen werk verklaring" wordt als onregelmatigheid aangemerkt, zoals is bedoeld in **artikel 19 OER.**